

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921

Första kammaren.

Nr 45.

Fredagen den 10 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statskottets utlåtanden nr 205—215, bevillningsutskottets betänkanden nr 56 och 57, bankoutskottets utlåtanden nr 65 och 66 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 75—82.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen jämte i ämnet väckta motioner.

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kammaren.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 353, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Förevaranle lagförslag, som avsåg förbättring av det nuvarande valsättet beträffande andra kammaren, grundade sig på ett av särskilda sakkunniga uppgjort förslag i ämnet.

Samtidigt härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen i anledning av förenämnda proposition väckta motioner, nämligen

nr 221 i första kammaren, vari herr *Stendahl* hemställt, att därest riksdagen beslutade ny valmetod för valen till riksdagen, riksdagen ock måtte för sin del besluta sådant tillägg till § 59 vallagen, att "ogill är valsedel, som nedanför listnummer upptager namn, som ej förekommer

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kammaren. (Forts.)

å motsvarande vallista, så ock valsedel, som upptager sagda namn i omkastad ordning", (Ifrån § 80 i de sakkunniges förslag) samt sådan ändring i § 80 i vallagen enligt sakkunniges förslag, att första stycket finge följande lydelse: "Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, eller upptager valsedel namn nedanför den för sifferbeteckningen avsedda plats utan att å nämnda plats angiva, till vilken av de numrerade vallistorna sedeln skall hänföras, anses sådant namn såsom obefintligt."

nr 222 i första kammaren, vari herr *Stendahl* hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta ett sådant tillägg i § 59 i vallagen, att å valsedels nedersta del finge meddelas, vilken organisation som utsänt valsedeln;

nr 223 i första kammaren, vari herr *Stendahl* hemställt, att, därest riksdagen beslutade större valkretsar och ändrad sammanräkningsmetod vid val till riksdagen, riksdagen ock ville besluta införandet av officiella valförberedelser i överensstämmelse med proportionsvalsakkunniges förslag med i motionen upptagna mindre ändringar;

nr 224 i första kammaren, vari herr *Stendahl* hemställt, att, därest riksdagen beslutade större valkretsar och ändrad sammanräkningsmetod vid val till riksdagen, riksdagen ock ville besluta införande av "subsidiär liströstning" i överensstämmelse med proportionsvalsakkunniges förslag;

nr 225 i första kammaren, vari herr *Stendahl* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning om nytt valsätt på basis av nu föreliggande förslag till proportionellt valsätt vid riksdagsmannaval, för val såväl till som inom landsting, stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige etc., samt att förslag om dylikt valsätt måtte i god tid föreläggas nästa års riksdag;

nr 226 i första kammaren, vari herrar *Schotte* och *Rosén* hemställt, att § 54 § 1 måtte erhålla följande ändrade lydelse:

1. Val i hela riket till andra kammaren förrättas, då valen ske på grund av 17 § mom. 1 riksdagsordningen å den söndag i september månad, som Konungens befallningshavande, var för sitt län, bestämmer samt i fall som i 17 § 2 mom. riksdagsordningen avses, å den söndag eller helgdag som av Konungen bestämmes.

I städerna Stockholm och Göteborg må dock valet utsättas till någon lördag under september månad.

samt alternativt

att hela förevarande kungl. proposition nr 353 måtte av riksdagen avslås;

nr 227 i första kammaren, vari herr *Pålsson* hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i kungl. propositionen nr 353,

1:o att Malmöhus och Älvsborgs län i likhet med övriga län utgjorde en valkrets vardera,

2:o) eller, därest detta yrkande icke bifölles, att, i fråga om Malmöhus län, Lunds stad och Torna härad fördes till norra valkretsen med 10 representanter;

nr 350 i andra kammaren, vari herr *Olsson* i Kullenbergstorp hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av i Kungl. Maj:ts proposition nr 353 intagna förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen, att 30 § måtte lyda sålunda:

För valen — — — nämligen: Stockholms stad; Malmöhus läns samtliga städer; Malmöhus läns landsbygd; Göteborgs — — — landstingsområde; Göteborgs stad; Älvsborgs läns — — — Trollhättan; Älvsborgs läns — — — Ulricehamn; vart och — — — län.

nr 351 i andra kammaren, vari herr *Olsson* i Rösta m. fl. hemställt, att för de fyra norrländska länen Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland nuvarande antal valkretsar och bestämmelsen angående antal riksdagsmän måtte bibehållas samt att konstitutionsutskottet måtte göra de ändringar i lagtexten, som härför bleve erforderliga;

nr 352 i andra kammaren, vari herr *Jönsson* i Fridhill hemställt, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 353 ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att för val till riksdagens andra kammare snarast ersätta nu gällande bestämmelser med lag om införande av enmansvalkretsar, majoritetsval och tilläggsmandat samt härefter för riksdagen framlägga förslag;

samt nr 353 i andra kammaren, vari herr *Hage* hemställt,

dels att riksdagen måtte vid behandling av propositionen 353 ändra "Lagen om val till riksdagen av den 26 november 1920" på sådant sätt, att vid val till riksdagens kamrar vid fördelningen av platserna mellan partierna det bestämdes, att den s. k. valkvotsregeln (och det största överskottets regel) skulle användas;

dels ock att riksdagen måtte vid behandling av nämnda proposition i § 21 (andra stycket, tredje punkten) i ovannämnda lag insätta orden: "inom valkretsen".

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt:

1) att förevarande kungl. proposition icke måtte av riksdagen bifallas,

2) att motionerna

a) I: 221, b) I: 222, c) I: 223, d) I: 224, e) I: 225, f) I: 226, g) I: 227, h) II: 350, i) II: 351, k) II: 352 och l) II: 353 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade flera reservationer. I en av dessa hade herrar *Clason*, *Hellberg*, *K. J. Ekman*, *Lyberg*, *af Ekenstam*, *Leander*, *Hansson* i Gårda, *Persson* i Fritorp, *Andersson* i Igelboda och *Gustafson* i Kasenberg på anförda skäl föreslagit,

Lagförslag rör. ändring av valsättet beträffande andra kammaren.
(Forts.)

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kammaren. (Forts.)

1) att riksdagen, med förklaring att förevarande kungl. proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett i reservationen infört förslag till lag i förevarande ämne;

2) att riksdagen, i anledning av motionen I: 225, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästa riksdag, framlägga förslag, innebärande att den i den kungl. propositionen nr 353 föreslagna sammanräkningsmetoden för val till riksdagens andra kammare måtte införas att gälla även vid val till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige;

3) att motionerna

a) I: 221, b) I: 222, c) I: 223, d) I: 224, e) I: 226, f) I: 227, g) II: 350, h) II: 351, i) II: 352 och k) II: 353 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herrar *Hellberg* och *Lyberg* hade i en särskild reservation ytterligare givit tillkänna sin principiella uppfattning i den föreliggande frågan.

Herr *Klefbeck* hade jämväl anmält reservation och med avseende å det önskvärda i att återgå till majoritetsval instämt med herrar *Hellberg* och *Lyberg*.

Enligt avgiven reservation hade herr *Leander* yrkat, att utskottet med anledning av herr *Jönssons* i *Fridhill* motion II: 352 bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att under den fortsatta revisionen av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen måtte tagas i övervägande, huruvida och i vad mån en återgång till enmansvalkretsar och majoritetsval i fråga om valen till andra kammaren lämpligen kunde äga rum.

Beträffande motiveringen hade reservation avgivits av herr *Reuterskiöld*.

I fråga om sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Clason*: I avseende å föredragningen av ifrågasvarande utlåtande ber jag få föreslå,

att först behandlas 30 § och därefter 21 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag i ämnet och att vid behandlingen av 30 § diskussionen må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att, därest 21 § oförändrad eller i huvudsak av kammaren godkännes i enlighet med det av mig m. fl. reservationsvis framställda lagförslaget, detta lägges till grund för lagförslaget fortsatta behandling, varvid föredragningen, där så erfordras, sker paragrafvis samt formulär, övergångsstadganden, ingress och rubrik må företagas sist;

att vederbörande lagförslags text ej må behöva uppläsas i andra delar än sådana, beträffande vilka uppläsning begäres;

att sedan vederbörande lagförslag genomgåts, utskottets hemställan i punkterna 1 och 2 företagas till avgörande;

att för den händelse något av lagförslagen kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets för-

nyade behandling i avseende å de delar, vilka blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föränledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar, ävensom

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer m. m. vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarnas beslut.

Lagförslag rör. ändring av valsättet beträffande andra kammaren.
(Forts.)

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Kungl. Maj:ts förslag till lag i ämnet.

30 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

För valen till andra kammaren indelas riket i tjuguåtta valkretsar, nämligen:

Stockholms stad;

Malmöhus läns norra valkrets, innefattande Luggude, Rönnebergs, Onsjö, Harjagers, Frosta och Färs härad samt städerna Hälsingborg, Landskrona och Eslöv;

Malmöhus läns södra valkrets, innefattande Torna, Bara, Oxie, Skytts, Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads härad samt städerna Malmö, Lund, Ystad, Trälleborg och Skanör med Falsterbo;

Göteborgs och Bohus läns landstingsområde;

Göteborgs stad;

Älvsborgs läns norra valkrets, innefattande Nordals, Sundals, Valbo, Tössbo, Vedbo, Flundre, Väne, Bjärke, Vätle, Ale, Kullings och Gäsene härad samt städerna Åmål, Vänersborg, Alingsås och Trollhättan;

Älvsborgs läns södra valkrets, innefattande Ås, Kinds, Redvägs, Marks, Vedens och Bollebygd's härad samt städerna Borås och Ulricehamn;

vart och ett av rikets övriga län.

I det av herr *Clason* m. fl. reservationsvis framlagda förslaget hade motsvarande paragraf enahanda lydelse.

I en av herrar *Johansson* i Kälkebo och *P. S. Hedlund* i Östersund avgiven reservation hade under viss förutsättning förordats följande ändrade lydelse av ifrågavarande paragraf:

För valen — — — nämligen:

Stockholms stad;

Göteborgs stad;

Göteborgs och Bohus läns landstingsområde;

Malmö, Hälsingborgs, Landskrona och Lunds städer;

Malmöhus läns valkrets, innefattande länets landsbygd samt städerna Ystad, Trälleborg, Skanör med Falsterbo och Eslöv.

Älvsborgs läns norra — — — övriga län.

Lagförslag
rör ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)

Herr Clason: I enlighet med den föredragningsordning, som nyss blivit beslutad, skall jag be att vid denna paragraf få yttra mig något om förslaget i dess helhet. Jag skall emellertid söka fatta mig kort.

Det är ju nämligen så, att hela detta förslag i huvudsak rör sättet för valen till andra kammaren, och då andra kammaren redan med en betydande majoritet i onsdags i huvudsakliga delar godkänt den av mig med flera reservanter avgivna reservationen samt då frågan dessutom i avseende på sina huvudprinciper ingående diskuterats vid föregående riksdag synes det mig icke vara nödvändigt att nu därmed upptaga synnerligen mycket av kammarens tid, helst i dag då föredragningslistan är så omfattande.

Jag erinrar emellertid nu om att, allt sedan det proportionella val-sättet infördes i vårt land, det vid varje val har observerats att de regler, som för närvarande tillämpas, icke giva någon rättvis proportionell representation. Detta har framträtt både vad angår fördelningen av platserna mellan partierna och beträffande fördelningen, utseendet av representanterna inom partierna. I det förra fallet har man allt mer och mer fäst uppmärksamheten vid valkretsarnas litenhet. När av våra 56 valkretsar 40 endast hava 3 eller 4 representanter var, så är det alldeles naturligt att, då vi för närvarande hava 5 à 6 partier, det icke finnes någon möjlighet att komma till något rättvist utslag vid valen i dessa valkretsar. Jag behöver, tror jag, icke gå närmare in på den ojämnhet i fördelningen av platserna mellan partierna, som detta förorsakat. Den är för kammaren väl känd, och särskilt vid de båda senaste valen har ju över- eller underrepresentationen varit mycket betydande.

Vad återigen beträffar fördelningen av representanterna inom varje särskilt parti så har ju, som bekant, den omständigheten särskilt lett till missförhållanden och missräkningar för valmännen, att vi faktiskt laborera med två konkurrerande sammanräkningsmetoder, rangordningsregeln och reduktionsregeln. Valmännen göra nog i regel upp sina listor efter rangordningsregeln, men så spränges den och så kommer reduktionsregeln, och då kan det hända, såsom verkligen fallet varit vid flera tillfällen, att de yttersta blivit de främsta och att resultatet utfallit alldeles mot valmännens beräkningar och i strid mot vad som måste anses vara riktigtast.

Riksdagen har ock vid olika tillfällen fäst uppmärksamheten vid dessa otillfredsställande förhållanden. Den har skrivit mera inskränkt år 1921, den har skrivit mera vidsträckt år 1918, och den har vid sistlidet års riksdag antagit vilande en grundlagsändring, som i år har antagits definitivt, just för att möjliggöra att man skulle kunna genom enbart en ändring i vallagen omlägga valkretsarna så att de bleve större. Nu har ock Kungl. Maj:t efter förberedande utredning genom en kommitté, lagt fram här föreliggande förslag, som på de båda väsentliga punkterna rättar till dessa missförhållanden. Det gör valkretsarna större, och det genomför en ny sammanräkningsmetod, om vilken alla torde

vara ense, att den är den nuvarande högst väsentligt överlägsen. Redan när riksdagen skrev år 1918, så var det utan tvivel riksdagens förhoppning, att icke ännu ett riksdagsmannaval skulle försiggå, utan att ändringarna hade kommit till stånd. Detta kom emellertid icke att bli fallet. Vi laborerade år 1920 fortfarande med dessa otillfredsställande bestämmelser, men Kungl. Maj:it har nu framlagt sitt förslag, för att detta icke ytterligare en gång skall upprepas, och vi reservernar hava i allt väsentligt godtagit Kungl. Maj:its förslag, d. v. s. den ena hälften av utskottet har gjort det. Det är nämligen detta förslag, som föreligger i den av mig och nio andra medlemmar av utskottet undertecknade reservationen och som dessutom med viss ändring har tillstyrkts även av ett par andra medlemmar av utskottet.

Jag anser mig under sådana förhållanden icke behöva ytterligare utveckla motiven för vår uppfattning, att det vore riktigast om även denna kammare nu godkände detta förslag i samma lydelse, i vilken det har antagits av andra kammaren. Jag skall endast med ett par ord beröra de förändringar, som kommit till stånd dels i Kungl. Maj:its förslag, dels, genom andra kammarens beslut, i den av mig framlagda reservationen.

En detalj rör valkretsindelningen. På denna punkt har nu andra kammaren antagit det förslag, som innefattas i den av herr Johansson i Kälkebo m. fl. avgivna reservationen. Denna avviker ifrån Kungl. Maj:its förslag och ifrån huvudreservanternas förslag endast i fråga om Malmöhus län. Den föreslår nämligen en något annan uppdelning av valkretsarna i Malmöhus län; denna återfinnes i betänkandet på sid. 42 och gäller just den nu föredragna paragrafen, § 30. För oss är detta en detalj av det hela, en detalj, som jag för min del icke anser vara av den betydelse, att man för något skiftande meningar i fråga om denna detalj icke skulle acceptera det hela; och då nu andra kammaren, som sagt, antagit nämnda reservation med den lydelse paragrafen där har, skall jag, med frånträdande av mitt i min reservation gjorda yrkande, be att få ansluta mig till detta yrkande beträffande denna paragraf. Detta innebär faktiskt, att av de nuvarande fem valkretsarna i Malmöhus län slås de två stadskretsarna tillsammans till en valkrets, och de tre övriga slås också ihop till en valkrets. Detta förslag ansluter sig således ganska naturligt till den nuvarande valkretsindelningen endast med den skillnaden att valkretsarna göras större.

En annan ändring, som vi företagit i Kungl. Maj:its förslag, rör § 21 och följdparagraferna. I Kungl. Maj:its förslag ingick även den bestämmelsen, att ersättare för förstakammarledamot skulle uträknas redan omedelbart vid själva valtillfället. Vi hava, på de grunder som angivas i vår reservation, ansett denna förändring icke vara tillräckligt motiverad, och den lydelse av § 21, som i reservationen föreslås, innebär således att i detta hänseende det skall förbli vid det gamla — naturligtvis med de formella förändringar av paragrafen, som föranledas av omläggningen i övrigt. Godkännes detta förslag, så bortfalla en del paragrafer

*Lagförslag
rör. ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Lagförslag i Kungl. Maj:ts förslag. Dessa senare omformuleringar hava uterör. ändring av valsättet beträffande § 21.

andra kam- Dessutom äro beträffande ett par andra paragrafer små jämkningar föreslagna, vilka endast kunna anses innebära förtydliganden, och som icke torde här behöva föranleda någon särskild motivering.

(Forts.)

Slutligen kommer jag att vid § 32 göra ett litet ändringsyrkande, som är betingat därav, att riksdagen vid behandlingen av ett annat lagförslag vid innevarande riksdag redan i § 32 har gjort en ändring, som vid detta tillfälle måste iakttagas i denna paragrafs lydelse.

Jag ber alltså, herr talman, att vid denna paragraf få yrka, att kammaren ville godkänna den av mig m. fl. avgivna reservationen med den ändring av § 30, som innefattas i herr Johanssons i Kälkebo reservation.

Herr Johansson, Johan i Kälkebo: Då andra kammaren redan fattat beslut i denna fråga, och då det således leder till resultat om denna kammare biträder samma beslut, kan jag icke annat än i den mån jag kan, medverka till att denna kammare kommer att fatta samma beslut som andra kammaren.

Jag gör detta så mycket hellre, som jag har vunnit understöd för den mening, som jag under hela tiden har förfäktat beträffande § 30, vilken jag har ansett vara av en ganska viktig beskaffenhet, och jag har aldrig kunnat betrakta den såsom en sådan detalj, som den föregående talaren gjorde. Det måste dock tydligen vara av ganska stor betydelse att, där det finns verkliga storstäder, dessa icke förenas med landsbygden till en valkrets, ty det skulle säkerligen i längden komma att bliva besvärligt för båda parterna, både för städerna själva och för den omkringliggande landsbygden. Det bleve säkerligen stridigheter, och det bleve mycket ofta en tillfällighet vilkendera av parterna som bleve den, som komme att hemföra segern i viktiga principfrågor.

Då jag alltså har vunnit understöd för denna mening även av de andra reservanterna och då jag, såsom frågan nu ligger, icke kan eller vill taga på mitt ansvar att medverka till att stjälpå hela lagen, skall jag, herr talman, endast kort och gott instämma i det yrkande, som framställdes av den föregående ärade talaren.

Herr Strömberg: På de skäl, som utskottet i motiveringen till sitt yrkande anfört, har jag funnit det lämpligt att i år skjuta på denna fråga för att vid ett annat senare tillfälle kunna upptaga samtliga delar i de sakkunnigas förslag till prövning, och jag har också på grund av dessa synpunkter inom utskottet anslutit mig till majoritetens avslagsyrkande.

Då jag emellertid redan förra året principiellt anslöt mig till kravet på större valkretsar och alltjämt intager samma ståndpunkt och då dess-

utom andra kammaren häromdagen med ganska stor majoritet antog regeringens förslag i enlighet med den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen, så finner jag att de formella betänkligheter, som vi inom utskottsmajoriteten uppställt, i allt väsentligt bortfallit, och för att tillmötesgå den önskan, som här gör sig gällande, att förkorta debatterna, skall jag stanna vid detta och helt enkelt be att få yrka bifall till den av herr Johansson i Kälkebo m. fl. avgivna reservationen.

Lagförslag rör. ändring av valsättet beträffande andra kammaren.
(Forts.)

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Det har här av ett par föregående ärade talare framhållits, att man skulle utan vidare böja sig för andra kammarens beslut, då det här rörde en fråga, som egentligen endast angick andra kammaren. För min del måste jag dock anse, att alla, och således även denna kammare, måste vara intresserade av att erhålla den bästa möjliga sammansättning av riksdagen och i följd därav också kunna få en regering, som kan bygga på ett vederbörligt underlag inom representationen. Men givet är, att andra kammarens beslut väl kan mana till att i den här frågan icke sväva ut alltför vitt. Jag skall därför iakttaga en större begränsning i mitt yttrande än jag kanske under andra förhållanden skulle hava gjort.

Jag måste emellertid anse det vara synnerligen betänkligt att framlägga förslag om dessa förstörade valkretsar, tillika med förslag om förändrad sammanräkningsmetod, utan att hava framlagt de övriga förslag, som i detta sammanhang äro väckta av proportionsvalsakkunniga. Att de stora valkretsarna mera än de nuvarande omöjliggöra ett beaktande av personlighetsprincipen vid valen, torde väl utan vidare vara klart. För att dessa olägenheter av de stora valkretsarna icke skulle bli alltför stora, så föreslogo också proportionsvalsakkunniga, att en viss särskild metod skulle införas, varigenom personlighetsmomentet skulle komma till större rätt vid själva valen; och proportionsvalsakkunnige yttrade härvid, "att införandet, såsom en isolerad reform, av länsvalkretsar, komme att, vid sidan av sina avsedda verkningar till en proportionellt riktigare partirepresentation, draga med sig såsom följder, dels, med hänsyn till valaktionen i allmänhet, ett avsevärt avbräck för personmomentets tillgodoseende, dels, i avseende på det proportionella valresultatet, en beklagligt ökad förvirring, vad personrepresentationen beträffar. I båda styckena skulle det renodlade partimässiga i valakten till motsvarande grad förstärkas." Och de sakkunniga uttala bestämt, att "valkretsförstoringen icke bör företagas utan i samband med reformer av sådan natur som den, vilken ovan angivits och längre fram i detta betänkande skall utförligare behandlas, avseende att bringa bot för länsvalkretsarnas verkningar till skada i andra avseenden än det, i vilket de, i överensstämmelse med sitt huvudsyfte, äro till nytta."

Det förefaller mig, som om detta uttalande skulle hava varit en kraftig maning att icke isolerat upptaga och genomföra de förstörade valkretsarna.

Jag tror förresten, att man överskattar väsentligt betydelsen av valkretsförstoringen i proportionellt hänseende. Valkretsarna bliva ändå

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kam- givetvis för små för att full matematisk rättvisa skulle kunna uppnås, och vi hava iakttagit, att vid föregående val över- som underrepresenta- tion förekommit likaväl i de stora valkretsarna som i de små valkret- sarna.

maren.
(Forts.)

Men varför jag, som frågan nu ligger, egentligen ansett mig böra begära ordet, är därför att jag icke vill vara meddelaktig i och stillatigande låta passera införandet av de stora valkretsarna i de norrländska länen, framför allt i de båda nordligaste, Västerbottens och Norrbottens län. I det avseendet har i Kungl. Maj:ts proposition också uttalats en viss tvekan. Herr statsrådet yttrar: "Beträffande de norrländska länen kunna otvivelaktigt betänkligheter resa sig. Den av de sakkunniga förebragta utredningen synes emellertid giva vid handen, att bland dem, som frågan närmast angår, sympatierna för att varje sådant län må utgöra en enda valkrets äro övervägande".

Ja, det är nog en sanning med åtskillig modifikation, om man framför allt går till det verkliga förhållandet och de uttalanden, som gjorts inom Västerbottens och Norrbottens län. Det är vissa korporationer, valkretsförbundsstyrelser och vissa distriktsstyrelser, som egentligen hava avgivit infordrade yttranden, men det är många och viktiga partier, som i detta fall icke hava låtit sig avhöra. Särskilt är det märkvärdigt, att det frisinnade partiet, som representerar en majoritet inom Västerbottens län, icke har på något sätt uttalat sig om betydelsen, faran eller nyttan av de stora länsvalkretsarna.

Det är således bara ett begränsat antal av särskilda korporationer, som yttrat sig om länsvalkretsarna, och jag tror icke, att man får tillskriva dessa korporationers yttranden alltför stor betydelse, då man icke har samtliga korporationers yttranden att jämföra med. Det är sant, att ju mindre partien äro, desto större förhoppningar hava de att genom valkretsförstoringen kunna slå sig till ett mandat. För mig synes som om det avgörande vid bedömandet av den här frågan icke borde hava varit, huru de särskilda valkorporationerna eller deras styrelser yttrat sig vid särskilda tillfällen, när man icke känner något om antalet ledamöter som närvarit och huru valmännen varit representerade, utan det synes mig, att man bort fästa större avseende vid vad vederbörande landsting och myndigheter i detta avseende anfört. Landstinget i Västerbottens län har, så vitt jag tror enhälligt, ansett, att en anordning med de norrländska länen såsom egen valkrets icke skulle medföra fördelar men väl åtskilliga olägenheter, framför allt på grund av de stora avstånden och de bristfälliga kommunikationerna, och länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län hava båda bestämt avrätt från en sammanslagning av dessa län vart för sig till en länsvalkrets. Det är också uppenbart, att de oerhört stora avstånden i dessa trakter komma att försvåra valförberedelserna, komma att göra dem dyrbarare och ännu mera öka den valleda och den benägenhet för hemmasittande vid valen, som ändå finnas i tillräcklig utsträckning, för att man icke på detta särskilda sätt skulle behöva uppmuntra desamma.

Det kommer, om man räknar efter arealen — det är en grov beräkningsgrund, men den är ganska belysande — ifall Västerbottens läns två valkretsar sammanslås till en krets, en riksdagsman på 7,940 kvkm. och under samma förutsättning i Norrbottens län en på 14,933 kvkm. Däremot kommer en riksdagsman i mellersta och södra Sverige på 983 kvkm. Det är sålunda en tio gånger så stor areal, som kommer på varje riksdagsman i de båda nordligaste länen, och över vilka arealer ett valarbete måste sträcka sig. Synnerligen otjänligt är också att så sent på året vidtaga en dylik sammanslagning, då man redan har organiserat och ordnat sig efter de mindre valkretsarna i och för höstens val.

Då det nu är givet, att denna kammare kommer att biträda andra kammarens beslut, så få ju också följderna för denna ytterligare valskolkning och den slumpvisa utgång, som valen tilläventyrs kunna få, skrivas på andra kammaren, som i främsta rummet har önskat denna utvidgning av valkretsarna, utan att samtidigt antaga några andra garantier för personlighetsmomentets tillgodoseende. För mig är det dock, när nu ej länsvalkretsarna kunna undkommas, ett glädjeämne och en tro och förhoppning, att därigenom det proportionella valsättet, sådant som det nu föreligger, skall visa sig än omöjligare för vårt land och att beslutet om valkretsförstoringen således i själva verket skall bliva en spik i proportionalismens likkista.

Jag yrkar emellertid bifall till utskottets förslag i förevarande del.

Herr L a r s é n: Herr talman, mina herrar! Försiktigheten bjuder, att man icke fattar avgörande beslut i en så svårutredd och betydelsefull fråga, som den föreliggande, utan att man grundligt har undersökt de förslag, som föreligger, deras fördelar och olägenheter. Utskottet har icke haft tid till en sådan undersökning, som bort ifrågakomma. Visserligen har man paragraf efter paragraf genomgått Kungl. Maj:ts förslag, men man har endast i någon nämnvärd grad fäst sig vid själva lagparagraferna, däremot har man icke haft tillfälle att närmare undersöka själva beräkningsmetoden. Visserligen hava utskottets ledamöter fått klart för sig grunderna för beräkningen och sättet för dess utförande. Men detta är icke nog.

Den nu använda proportionella valmetoden gav på sin tid icke anledning till några berättigade anmärkningar ur riktighetssynpunkt, men det har visat sig, att den i användningen lett till mycket betänkliga oegentligheter i fråga om valresultatet. Huru förhåller det sig i detta avseende med den nya metod, som föreligger? Därom veta vi i själva verket icke någonting. Även denna metod kommer otvivelaktigt att giva utrymme åt vissa valmanipulationer. En av våra förnämsta kännare på det praktiska valarbetets område, herr Stendahl, har väckt åtskilliga motioner, som avse förbättring av det föreliggande förslaget. I en av dessa har han påvisat vissa valknep, som enligt den nya beräkningsmetoden möjliggöras, och det är mycket troligt, att andra nog kunna finnas ut, när

*Lagförslag
rör. ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

*Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kam-
maren.* vi en tid ha använt den nya metoden. När det visar sig, att denna har åtskilliga brister, så kommer man otvivelaktigt att säga: det förslag, som har blivit antaget, är blott en del av proportionalvalsakkunnigas förslag, vi måste även antaga de övriga delarna av detsamma, nämligen bestämmelserna dels om officiella valberedelser, dels om personröstning med subsidiär liströstning. På detta sätt få vi så småningom en mängd tilläggslagar, som vi nu icke hava varit i tillfälle att granska och fatta ståndpunkt till. Genom dessa kommer valarbetet att i ännu högre grad än hittills mekaniseras, vilket ju icke kan vara annat än till skada.

(Forts.)

Vad man närmast åsyftar med det föreliggande förslaget, är att göra valkretsarna större och därigenom erhålla riktigare valresultat. Vinner man verkligen ett bättre valresultat ur proportionell synpunkt genom större valkretsar? Man skulle kunna vara benägen att utan vidare besvara frågan med ett ja, men granskar man sid. 312 i sakkunnigas utlåtande, så finner man, att siffrorna där tala emot ett sådant antagande. Där finnes en tabell, som visar, hur resultatet av 1920 års val skulle hava blivit, under förutsättning att gemensam partibeteckning icke använts och å ena sidan den nuvarande valkretsindelningen samt å andra sidan länsvalkretsar tillämpats. Det visar sig, att införandet av länsvalkretsar i fråga om moderata partiet, bondeförbundet och liberala partiet skulle medfört en ytterligare förskjutning av valresultatet i orätt riktning. Av de sex partierna skulle endast tvenne partier få valresultatet förskjutet i rätt riktning genom införande av de förstörade valkretsarna. Jag anför siffrorna under precis samma förutsättningar som de äro angivna i utlåtandet. Men man vill naturligtvis utan vidare förneka, att de påståenden, som jag gjort, äro riktiga, trots att de stödas med siffror, ty man anser som självklart, att större valkretsar skola medföra större proportionell rättvisa. Saken är dock icke självklar, ty den är beroende i väsentlig grad på vilken fördelningsregel, som användes vid fördelandet av mandaterna partierna emellan. Den fördelningsregel, som hittills använts och även i fortsättningen skulle användas, vilar på en oriktig grund och giver därför felaktigt utslag. Giver den felaktigt utslag i fråga om små valkretsar, är det självklart, att den även giver felaktigt utslag vid större valkretsar. Huruvida förskjutningen kommer att gå i den ena eller andra riktningen, är beroende på partiernas tillfälliga inbördes styrkeförhållanden.

Av samma tabell finna vi, att bondeförbundet med länsvalkretsar borde hava erhållit 13 mandat och med de nuvarande små valkretsarna 15 mandat. Bondeförbundet erhöi dock 19. Varpå beror denna skillnad? Jo, därpå, att partiet gått fram under gemensam partibeteckning med andra partier. Det är härav alldeles klart, att så länge gemensamma partibeteckningar användas, kan ingen valmetod i världen hindra, att valresultatet blir oriktigt. Om man därför vill hava rättvisa partierna emellan, så måste man söka en valmetod, som onödiggör och omöjliggör gemensamma partibeteckningar. Sådana valmetoder finnas också. Pro-

portionalvalsakkunniga hava upptagit tvenne till undersökning, dels metoden med tilläggsmandat, dels metoden med överföringsmandat. Åt intetdera hava sakkunniga kunnat skänka sitt bifall. Det torde dock även finnas andra metoder. Det skulle kunna tänkas en metod, som grundade sig på överföring av partiernas röstöverskott från valkrets till valkrets. Med hjälp av valkvoten för hela riket räknade man så ut röståtgången vid tillsättande av platserna inom valkretsen, och överförde röstöverskottet till nästa krets. En undersökning, huruvida man på den vägen skulle kunna komma till något resultat, kunde lämpligen göras.

Då jag nu går att yrka bifall till utskottets hemställan, gör jag detta dels därför att den tid, som stått till utskottets förfogande att granska det framlagda förslaget, varit allt för kort, dels därför att detta utgör endast en del av ett helgjutet förslag som svårligen kan delas och dels därför att den fördelningsregel, som hittills använts och hädanefter skulle användas vid fördelningen av platserna emellan partierna, är oriktig, och måste giva ett alldeles oriktigt slutresultat.

På grund av vad jag sålunda anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Herr talman! Det är ju självfallet, att den, som i likhet med mig reservationsvis har uttalat sig till förmån för enmansvalkretsar, inte kan uppträda för det här föreliggande kungl. förslaget med någon större hänförelse. Jag har emellertid anslutit mig till det, därför att det dock har synts mig innebära beaktansvärda fördelar.

Det kan visserligen sägas om detta förslag, såsom det sades av den talare, herr Schotte, vilken närmast föranledde mig att begära ordet, att det vållar ett avbräck i personlighetsmomentet vid valen i förhållandet mellan valmännen och deras representanter. Men det förefaller mig, att skillnaden i det stora hela taget inte blir så stor i detta avseende mellan vad vi nu ha, och vad vi skulle få. Avbräcket är redan åstadkommet, och om det blir länsvalkretsar eller de valkretsar, vi nu hava, tror jag praktiskt taget, att det på de flesta håll tämligen kommer på ett ut. Samme ärade talare, som jag nyss nämnde, tillade, att ändå skall inte någon matematisk rättvisa kunna åstadkommas, och det kan ju vara sant, såtillvida som det naturligtvis inte kan bli någon fullständig rättvisa — för att en sådan skulle kunna åstadkommas, behöfde hela riket utgöra en enda valkrets. Men jag vågar påstå, att det i alla fall blir större rättvisa än den, som för närvarande åstadkommes.

Nu har den siste talaren förmenat, att det inte alls var självfallet, att större valkretsar skulle kunna åstadkomma större proportionell rättvisa. Jag tror emellertid, att detta är att opponera sig emot matematikens lagar. Såvitt jag känner, är det också en enhällig mening bland alla proportionsvalsakkunniga, att ju större valkretsen är, desto större bör rättvisan bli. Och det är mycket lätt att inse varför. Nu hava genomsnittsantalet av valda representanter per krets under det nuvarande

*Lagförslag
rör. ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kam- maren. (Forts.)

systemet varit fyra. Under den nya ordningen skulle det bliva åtta. Det är ju självfallet, att när vi nu hava fem partier, det redan skall vara betydligt mera vanskligt för dem att få sina kandidater representerade inom genomsnittliga fyramansvalkretsar än inom genomsnittliga åtta-mansvalkretsar. Det är främst de oanvända röstöverskotten vid valen inom de små valkretsarna, som vålla orättvisorna, och de skulle i vida större utsträckning komma till användning, om kretsarna bli större. Det är ju en alldeles självklar sak.

Nu har emellertid herr Schotte framhållit, att det skulle vara synnerligen olägligt för Norrland, särskilt för de bägge nordligaste länen, om dessa sammanföras till en valkrets, och han har talat om de många tusentals kvadratkilometer, som där komma på varje vald kandidat, och huru omöjligt det skall bliva att utreda valarbetet över så stora ytor. Men i själva verket är det väl så, att valarbetet kommer att bedrivas som förut. Det har ju varit stora ytor i alla fall däruppe, och jag kan inte förstå, att skillnaden på det hela taget skall bliva någon nämnvärd, om länen sammanföras till en valkrets eller klyvas i två. Det kan väl i vare sig ena eller andra fallet inte bliva mer än ungefär samma antal föredrag, som hållas, och de kunna väl hållas i ena fallet lika väl som i det andra. Förresten är det ju så med dessa trakter, såvitt jag vet, att befolkningen är grupperad på vissa platser, mellan vilka det ligger stora obylder, och det är väl därför i praktiken inte så oöverkomligt med dessa vidder, som det kan förefalla, då man endast anför några avskräckande stora siffror.

Nu är emellertid det väsentliga skälet, varför man har sammanfört dessa kretsar, det, att man velat hava flera mandat inom kretsen. Det är det, som är den stora grundtanken i förslaget om de större valkretsarna, och skulle man bibehålla den gamla uppdelningen av kretsarna i Norr- och Västerbotten, skulle det komma tre à fyra kandidater på varje valkrets, under det att om valkretsarna i varje län sammanslås till en enda, man skulle få sju kandidater, vilket redan det är rätt litet.

Nu menade herr Schotte, att det skulle i alla fall, om man företog en sådan sammanslagning eller sammanföring av de gamla kretsarna till en i varje län, komma att medföra slumpartade valresultat. Men det är just det stora företrädet med den nya valmetoden att genom den blir sörjt för att inte några slumpresultat som förut inte vidare kunna uppkomma, och det är väsentligen därför som jag för min del har gått med på de stora valkretsarna. Förslag framkom förliedet är att taga dessa stora valkretsar utan förändring i valmetoden, och då uttalade jag här i kammaren den uppfattningen, som jag fortfarande hyser, att det under den nu gällande metoden skulle medföra ett formligt lotteri i fråga om platsernas tillsättande. Nu är det däremot genom den nya metoden sörjt för att varje parti får sina kandidater valda i den ordning, vari de äro uppförda på listorna, och sålunda kan någon omkastning till förmån för de lägre stående kandidaterna inte förekomma. Genom denna metod öppnas sålunda också — det kan också vara lämpligt att erinra

därom, när det just gäller Norr- och Västerbotten — möjlighet för de gamla valkretsarna, om de så önska, att driva sin valrörelse alldeles för sig själva och att kunna sätta upp sina speciella listor och hava samma möjlighet att få sina kandidater valda som de över huvud taget kunna nå efter det röstetal, som de förmå att uppbringa. Genom denna möjlighet för valarbetets bedrivande efter lokala förhållanden synes mig en väsentlig olägenhet med de större valkretsarna vara avlägsnad. Under sådana förhållanden finns enligt min uppfattning inte anledning till några större betänkligheter mot dem, inte ens i de nordligaste delarna av vårt land.

Jag ber att få instämma i det av herr Clason framställda yrkandet.

Herr statsrådet *E k e b e r g*: Herr greve och talman! Efter de ändringen, som äro hållna till förmån för föreliggande förslag, anser jag mig böra för att icke för länge upptaga kammarens tid endast med några ord beröra min ställning till de ändringar i det kungl. förslaget, som innefattas i den förste ärade talarens yrkande. Den viktigaste bland dessa är den, som avser en från propositionen avvikande valkretsindelning i Malmöhus län. För min del har jag den uppfattningen, att propositionen i denna del giver uttryck åt en ståndpunkt, som bättre harmonierar med förslaget i övrigt. Det föreligger emellertid ett skäl för den motsatta ståndpunkten, som jag ganska väl förstår, nämligen detta: medan den kungl. propositionen i övrigt är byggd på den grundsatsen, att man icke skall dela sönder gamla valkretsar utan inskränka sig till att sammanföra dessa till större enheter, har regeringen beträffande Malmöhus län avvikit från denna princip och föreslagit en sådan sönderdelning. Jag kan förstå, att man på sina håll finner detta vara ur vissa synpunkter olämpligt och föredrager en anordning som endast innefattar ett sammanförande av redan befintliga valkretsar till större enheter. Då även enligt det sålunda föreliggande förslaget stadsvalkretsarnas antal icke ökas utan tvärtom minskas — kretsen Norrköping—Linköping faller bort — har jag icke någon avgörande betänklighet mot vad i den delen är föreslaget.

De ändringar, som för övrigt äro föreslagna, äro icke av lika stor vikt. Den betydelsefullaste avser § 21. Jag måste visserligen säga, att jag för min del icke kan finna den bevisföring, som är presterad för den där företagna ändringen bindande. Såvitt jag kan se, vilas argumentationen på en misstolkning i vissa hänseenden av den kungl. propositionen. Då emellertid frågan, som sagt, icke är av så stor betydelse, får den enligt min mening icke bliva den tuva, som stjälpes lasset, och jag vill därför, sedan andra kammaren i denna punkt har fattat beslut i överensstämmelse med det här väckta yrkandet, för min del giva uttryck åt den förhoppningen, att första kammaren skall följa det sålunda givna föredömet.

*Lagförslag
rör. ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Lagförslag
rör ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)

Herr Nilsson, Gustaf: Jag skall för min del icke länge upp-
taga kammarens tid, utan i korthet yrka bifall till utskottets hemställan.
Jag gör det därför, att jag anser denna fråga om valkretsarnas förbät-
ring icke vara av så brådskande natur, att man strax före nyval till
andra kammaren skulle behöva vidtaga dessa åtgärder. Ytterligare är
känt, att om den förändring, som här föreslås, nu beslutas av riksdagen,
skulle den ifrågavarande organisationen och själva det tekniska utarbe-
tandet i fråga om de nya valkretsarna komma att följas av ytterligare
förslag, som man har för avsikt att få i gällande kraft 1924. Då det så-
lunda icke är meningen att nu taga det hela, utan endast en mindre del
av detsamma, och de praktiska olägenheterna av att strax före valen ge-
nomföra en omläggning av valkretsarna, enligt mitt förmenande, utgöra
en avsevärd olägenhet, förefaller det mig, att ett uppskov till 1924 med
tillämpningen av dessa nya förhållanden vore klokt och befogat. Härtill
kommer, att jag icke anser det vara konsekvent att genomföra för-
slaget såsom man här tänkt sig. Det förekommer att till exempel det
fortfarande i Älvsborgs län skulle bli två valkretsar, den ena med 7
och den andra med 5 mandat, sammanlagt 12, medan Östergötland med
likaledes 12 mandat skulle bli en valkrets. Orsaken skulle väl vara stor-
leken och de stora avstånden, men uppe i Norrland äro avstånden ännu
nycket större.

Jag tror för min del, att oavsett den omständigheten att andra
kammaren fattat beslut i saken och att, som man framhållit, saken i
första hand rör andra kammaren — i parentes vill jag säga, att det
hänt att riksdagens första kammare fattat beslut, som främst rört denna
kammare, vilka sedan blivit ändrade genom andra kammarens beslut vid
gemensam votering — har naturligtvis första kammaren också rätt att
votera efter sin övertygelse och uppfattning. Min åsikt är, att saken
mycket väl kan tåla ett uppskov, och på denna grund får jag för min del
yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Schotte: Herr talman! Jag skall tillåta mig att i korthet
replikera herr Hellberg. — Då den ärade talaren påstår, att han gått
med på förslaget, därför att genom den nya valmetoden det vore sörjt
för, att slumpval icke skulle behöva ifrågakomma, är det nog en synner-
ligen stark överdrift. Ett slumpval beror främst på att antalet deltagare i
valen är ringa; och enligt min uppfattning ligger saken så, att inom de
stora valkretsarna kommer deltagandet att bli väsentligt mindre, intres-
set kommer att förslappas och personlighetsmomentet kommer att ännu
mera träda i bakgrunden. Det kommer att bero på en slump, vilka
som deltaga i valen, det blir således liksom förut möjlighet till slumpval,
d. v. s. partierna bli icke representerade i förhållande till sin verkliga
styrka. I detta avseende har ett uttalande gjorts av fil. licentiaten Reuter
i en av honom nyligen utgiven broschyr. Jag har visserligen icke varit
i tillfälle att närmare granska hans skrift, men, så vitt jag kunnat
finna, torde hans slutsatser vara riktiga, emellertid må de stå för hans

räkning. Han framhåller, att "av den siffersammanställning, som finnes upptagen på sid. 310—311 i betänkandet (d. v. s. proportionsvalsakkunniges betänkande), framgår med all önskvärd tydlighet — om slutsiffrorna jämföras med siffrorna för en fullt exakt fördelning — att valkretsutvidgningen icke skulle medföra en verklig proportionalitet, ja, icke ens alltid en bättre proportionalitet än nuvarande metod med nu rådande valkretsindelning. Hade valkretsarne vid 1920 års val haft den storlek, som de sakkunniga föreslå, hade valet i proportionellt avseende utfallit t. o. m. sämre än som faktiskt blev fallet!"

Jag tror således, att den övertygelse, som är rådande bland dyrkarna av stora valkretsar, att genom deras utvidgning man skulle förekomma alla olägenheter, som följa med nuvarande valsystem, är fullkomligt oriktig.

Herr von Sneider: Då de avslagsyrkanden, som framkommit i utlåtandet och även under debatten, grunda sig på vissa uttalanden i proportionsvalsakkunniges betänkande och jag är den enda inom riksdagen som deltagit i deras arbete, liksom jag även deltog i konstitutionsutskottets arbete 1918, kan jag icke underlåta att yttra några få ord.

Det är alldeles riktigt, att sakkunniga anse att det skulle varit lyckligt, om hela betänkandet hade framkommit till behandling på en gång. Men jag förstår väl de betänkligheter, som gjorde sig gällande hos Kungl. Maj:t att så kort före de val, till vilka svenska folket nu tyckes tvingas, framlägga hela det omfattande förslaget. Därjämte hade från riksdagen gjorts starkt gällande önskvärldheten av att före detta förestående val få de förändringar genomförda, som år 1918 begärdes. 1918 begärdes, att det skulle åstadkommas större rättvisa mellan partierna, större rättvisa inom partierna genom ett förbättrat sammanräkningsförfarande, och till sist, att åtgärder skulle åstadkommas för att hindra missbruk av partibeteckningar. Jag vill säga, att av dessa önskemål ha de första två blivit tillgodosedda genom det förslag som framlagts till ökande av valkretsarnas storlek, och genom bestämmelsen om ett nytt sammanräkningsförfarande. Vad beträffar valkretsarnas storlek torde de, som velat göra sig besvär att genomgå riksdagshandlingarna från 1918, ha funnit, att jag då uttryckte mig ganska bestämt mot en utökning av valkretsarnas storlek, varav jag aldrig varit någon vän. Emellertid måste jag erkänna, att förhållandena sedan dess icke oväsentligt förändrats; dels har riksdagen synnerligen bestämt uttalat sig för att få dessa större valkretsar, och förra året uttryckte konstitutionsutskottet till och med den åsikten, att oaktat utredningen icke var avslutad, det ej vore hinder att gå till beslut om större valkretsar före de val, som då skulle äga rum. Detta är ett viktigt skäl, varför jag icke motsatt mig saken.

Men det finnes ännu ett annat och starkare skäl. Den synpunkt som för det stora flertalet var avgörande, då de påyrkade stora valkretsar, var att de önskade få en bättre avspegling i riksdagen av de olika åsikterna inom hela landet. I detta avseende har jag alltid varit

*Lagförslag
rör. ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kam-maren. (Forts.) en kättare och hyser den åsikten, att en matematiskt trogen avspegling icke är av den betydelse, att därför andra synpunkter få åsidosättas. Däremot har den förändringen inträffat sedan 1918, att ett större antal partier numera tycks vara fastslaget än vad man förutsåg vid nämnda tidpunkt; och det måste givetvis väcka betänkligheter att inom många valkretsar finnas endast tre platser, då det är ett större antal ofta ej allt för olika stora partier, som kämpa om platserna. Naturligtvis är det ett lokalt intresse, att varje någorlunda stort parti får sin lokala representant, då man inom valkretsen icke alltid kan vara tillfredsställd med en representation från långt bort belägna delar av landet. Allt detta har gjort, att jag för min del anser önskvärt att denna förändring nu genomföres.

Då de sakkunniga emellertid ej ställt sig dogmatiska till principen om länsvalkretsar, ha de ej haft emot rubbningar av principen, om skäl härför förebragts.

Vad särskilt beträffar Norrbottens och Västerbottens län, om vilka mycket resonerats bland de sakkunnige, ha vi väl insett att de stora avstånden kunna spela en viss roll och föranleda att man bör släppa principen och bibehålla de nuvarande valkretsarna; men då vid utredningen någon allmän och enhetlig opinion i dessa trakter ej tycktes finnas för de nuvarande valkretsarnas bibehållande, ha vi ansett, att den antagna principen borde i förslaget genomföras, varefter det kunde ankomma på riksdagen att fatta ställning till eventuellt förekommande meningsyttringar från denna landsdel. Någon enhetlig uppfattning synes emellertid icke under riksdagsbehandlingen gjort sig gällande från Norrland. Jag kan icke heller dela den uppfattning herr Schotte gav uttryck åt, att man mer skulle fästa avseende vid vad Konungens befallningshavande i de norra länen yttrat, än de valkorporationer, som däruppe haft tillfälle att yttra sig.

Vidare har under debatten yttrats, att vi icke konsekvent genomfört grundtanken, då vi gjort uppdelningen i Älvsborgs län. Det har kommit sig därav, att inom detta län avstånden äro stora och svårigheterna för de olika delarna av länet att välja samfällt i följd därav avsevärda, och det visade sig vid förfrågningar som gjordes, att det var en enhetlig uppfattning både hos Konungens befallningshavande och alla andra, som yttrade sig, om nödvändigheten och önskvärdheten av att åstadkomma den delning, som nu är föreslagen och som jag hoppas skall bli genomförd. Vad frågan om Malmöhus län beträffar, så är jag icke någon vän av förslaget, som gå ut på att skilja städer och landsbygd. Det strider mot principer, mot vilka man icke bör bryta vid denna lags tillämpning, och minst av allt torde det vara nödvändigt att göra så beträffande Malmöhus län, där landsbygden är starkare industrialiserad än i något annat län. Men då Malmöhus läns uppdelning i landsbygd och större städer gjorts till en huvudpunkt och då jag för min del betraktar det såsom en lämplighetsfråga, har jag för min del ingenting att invända mot den förändring, som här är föreslagen.

Vad särskilt sammanräkningsförfarandet beträffar är jag av den bestämda åsikten, att det är en avgjord fördel att få förslaget i denna del nu genomfört, då jag i olikhet mot herr Schotte anser, att därigenom den slumpvisa utgången av valen skulle till stor del bortfalla. Jag kan ej heller föreställa mig, att de större valkretsarna skulle minska intresset för valet. Blir valdeltagandet ringa, får man nog söka andra grunder härför än den nya valordningen. I skrivelsen 1918 pekades, såsom jag sade, på tre önskemål varav de två blivit tillgodosedda genom det förslag, som nu föreligger till behandling. Det tredje önskemålet gällde åstadkommande av botemedel mot det vid 1917 års val särskilt framträdande oskicket, att partibeteckningar annekterades av andra partier. För att råda bot härför är det som man framlagt förslaget om officiella kandidatnomineringar och officiellt förbunds förfarande. Då dessa delar av förslaget nu icke kommit med, kan jag icke underlåta att från denna plats säga från, att den önskan riksdagen då uttryckte om åtgärders vidtagande för att hindra möjligheten att annektera andras partibeteckningar ännu icke blivit tillgodosedd. Jag måste även säga, att, teoretiskt sett, möjligheten även ökats för sådana missbruk, men jag tror att mot detta förhållande kan sättas att valkretsarna bli större, varigenom frestelsen härvidlag blivit mindre.

Jag tror därför att, sådant läget nu är, det varit tillåtligt att vidtaga denna klyvning av det annars organiskt uppbyggda förslag som av sakkunniga framlagts. Det är enligt min uppfattning en bestämd fördel att taga detta förslag sådant det nu föreligger, och då, såsom det påpekades, detsamma med stor majoritet antagits av andra kammaren, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till förslaget i enlighet med den av herr Johansson i Kälkebo avgivna reservationen.

Herr M ö l l e r: Till en början skall jag för min del uttala min starka sympati för tanken att en gång igen komma fram till en ordning med enmansvalkretsar i vårt land. Jag skall icke här ingå på någon motivering härför, men jag vill konstatera, att striden i dag står icke mellan enmansvalkretsar å ena sidan och de stora valkretsarna å den andra, utan striden står om huruvida man skall ha ett sådant fullständigt oting, som att inom landet skulle finnas 22 3-mansvalkretsar och 18 4-mansvalkretsar, eller om det icke är rättare att hava något större valkretsar, när man nu över huvud taget gått in på proportionsvalsystemet. Det har enligt min uppfattning varit ett grundfel i vallagen, att man tidigare medgivit, att sådana små valkretsar finge existera, och från denna utgångspunkt hade jag helst sett, att även den nu kvarstående gottländska valkretsen med sina 3 mandat blivit avskaffad, men då i alla fall antalet valkretsar med ett så ringa antal representanter, som enligt min uppfattning var rent av absurt, nu inskränkts från 40 till 1 är detta ett faktum, som gör att jag icke gärna kan gå emot förslaget.

Det finnes många andra skäl som tala för denna reform, men jag skall icke inlåta mig på dem och de äro tillräckligt belysta förut. Men

*Lagförslag
rör ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Lagförslag
rör ändring
av välsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)

da herr Gustaf Nilsson ansåg lämpligt att begära uppskov med omorganisationen ur den synpunkten att det kan vålla besvär för valkonferenser och annat att nu ändra, så väger det fjäderlätt gent emot den synpunkt att, om man följer honom, så skulle den nya valkåren, som är ungefär dubbelt så stor som den gamla, först få deltaga i valen på den gamla valordningens grundval för att sedan vid nästa val vänjas vid en helt ny valordning. Jag kan för min del icke finna detta lämpligt, och det lilla besvär som förorsakas valkorporationer och valledningar, kan jag på intet sätt anse vara så stort, att det skulle uppväga fördelen av att nu redan från början vänja de stora nya valmanskorporationerna till den nya ordningen.

För min del får jag alltså yrka bifall till herr Clasons reservation med den ändring, som är föreslagen av herr Johansson i Kälkebo.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare på paragrafens antagande med den ändring, som förordats i herrar Johan Johanssons i Kälkebo och P. S. Hedlunds i Östersund reservation; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 30 § av Kungl. Maj:ts i konstitutionsutskottets utlåtande nr 49 behandlade lagförslag med den ändring, som förordats i den av herrar J. Johansson i Kälkebo och P. S. Hedlund i Östersund vid utlåtandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 21.

21 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1. Sedan valet av riksdagsmän blivit avslutat, skall för varje riksdagsman företagas en ny sammanräkning inom det parti, för vilket han

blivit vald, för utseende av efterträdare åt riksdagsmannen. Har riksdagsman fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för riksdagsmannens namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller som hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit utsedd till riksdagsman, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn som står främst av de för den ifrågavarande riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarenamnen, eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarenamnen å sedeln.

Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald till efterträdare.

2. Där någon, som blivit utsedd till riksdagsman, vid valtillfället avsäger sig uppdraget, skall valförrättaren förklara den avgångnes efterträdare vald i den avgångnes ställe. I sammanhang härmed utses jämligt de i 1 mom. stadgade grunder efterträdare åt den sålunda valde, så ock åt annan riksdagsman, för vilken den valde tillika må hava varit efterträdare; och skall vid utseende av efterträdare åt riksdagsman, som själv varit efterträdare, så förfaras, som gällde det att utse efterträdare åt den ursprungligen valde riksdagsmannen.

Skulle efterträdare vid valtillfället avsäga sig sitt uppdrag, utses ny efterträdare enligt förut i detta moment givna bestämmelser.

(i herr Clasons m. fl. reservation:)

Där någon, som blivit vald till riksdagsman, vid valtillfället avsäger sig uppdraget, skall valförrättaren genast företaga ny röstsammanräkning inom det parti, för vilket den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera partier, skall sammanräkningen ske inom det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom utsedd till riksdagsman, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den avgångne riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarenamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarenamnen å sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald i den avgångnes ställe.

Skulle jämväl sålunda utsedd riksdagsman vid valtillfället avsäga sig uppdraget, förfares på enahanda sätt; och skall vid den nya sammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för

*Lagförslag
rör ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

*Lagförslag den först avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades
rör. ändring plats i ordningen.
av valsättet*

*beträffande
andra kam-*

*mären.
(Forts.)*

Herr Clason: Med anslutning till vad jag yttrade i mitt första anförande får jag yrka bifall till denna paragraf enligt den lydelse den har i reservationen samt tillika till reservationen i övrigt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i avseende på den nu föredragna paragrafen samt vidare på paragrafens antagande med den lydelse, som förordats i herr Clasons m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med övernående ja besvarad.

Enligt den förut beslutade föredragningsordningen lades nu det av herr Clason m. fl. reservationsvis framställda lagförslaget till grund för lagförslagets fortsatta behandling.

15, 17—20, 24, 26 och 31 §§.

Godkändes.

32 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:) (i herr Clasons m. fl. reservation:)

1. Förslag om — — — olika valdistrikt.

Utan föregående framställning vare Konungens befallningshavande berättigad och i fall, varom stadgas i 31 § 1 och 5 mom., pliktig att om indelning i valdistrikt eller ändring i redan skedd indelning förordna, sedan på landet kommunalstämma och i stad stadsfullmäktige beretts tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Om ändring — — — för kommunalfullmäktigeval.

Beslut angående — — — upprättade röstlängden.

Herr Clason: Med denna paragraf förhåller det sig så, att vid behandlingen av ett tidigare till riksdagen inkommet förslag till ändring av paragrafen har den del av paragrafen, som står överst på sidan 34, fått en annan lydelse i de där transsummerade delarna. Till följd därav böra de transsummerade orden ändras. Här står nu på tredje raden "Beslut angående — — — upprättade röstlängden". Enligt den nya ordalydelsen skall transsummeringen i detta moment börja med orden "Beslut angående" och sluta med orden "skall angivas". Jag ber således att få yrka bifall till paragrafen med denna ändring.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på

bifall till utskottets hemställan i avseende på den under behandling varande paragrafen samt vidare på dess antagande med den ändring i tredje stycket, att orden "upprättade röstlängden" utbyttes mot "skall angivas"; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

*Lagförslag
rör ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

33 och 54 §§.
Godkändes.

I herr *Stendahls* förut omförmälda motion nr 223 hade förordats vissa ändringar i 55 § av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

I avseende härå yttrade nu

Herr *Stendahl*: Jag har nog rätt stor sympati för vad konstitutionsutskottets majoritet har anfört, nämligen att den kungl. propositionen faktiskt är ett stympande av vad enligt min uppfattning här borde förelagts riksdagen och eventuellt genomföras. Vad Kungl. Maj:ts kommit med, det är endast hälften av vad de proportionsvalsak-kunniga hava hemställt om; och det viktigaste här, som har utslutits, är enligt min uppfattning "de officiella valförberedelserna". Efter det denna sak i Kungl. Maj:ts proposition fått den avfattning som den fått och för att den i alla fall skulle kunna diskuteras och dragas under riksdagens prövning, har jag tillåtit mig i några motioner påpeka, att angivna förfarande enligt min uppfattning är en stor nackdel hos den kungl. propositionen. Jag beklagar, att konstitutionsutskottets majoritet från sin utgångspunkt har kommit till den slutsats, som den kommit. Jag vill icke bestrida, att resonemanget är fullt logiskt, men jag undrar, om det icke varit ännu mer närliggande, om konstitutionsutskottets majoritet med sin utgångspunkt hade kommit till att genomföra ett valsystem nu på en gång i sådan form och med sådana bestämmelser, att något nytt lagförslag eller någon proposition från Kungl. Maj:ts sida under nästa år icke hade behövt förekomma. Såvitt jag kan förstå, borde det varit vägen, om man verkligen ville komma fram på en gång till det, som man givetvis nu kommer till efter ett år. Under sådana förhållanden tillåter jag mig yrka bifall till min motion nr 223, som handlar om viss ändring av § 55 i vallagen, avseende möjlighet att införa officiella valförberedelser i full överensstämmelse med det av kommitterade gjorda förslaget. En följd, om detta skulle bifallas, bleve viss ändring i § 59, varigenom man faktiskt skulle komma från dels stöld av partibeteckningar och dels möjlighet till dekapitering. Då ändringen i § 59 är fullständigt beroende av ändring av § 55, skall jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till min motion nr 223, och jag hoppas, att i synnerhet de herrar, som tidigare i dag uppträtt för utskottets förslag, skola finna starka skäl för anslutning.

*Lagförslag
rör ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Herr Clason: Vad den reella sidan av saken angår vill jag understryka de skäl, som anförts såväl i Kungl. Maj:ts förslag som i vår reservation, och som gå därpå ut, att detta utkast till införande av officiella partibeteckningar icke är moget att för närvarande upptagas av riksdagen så kort före valen, som vi för närvarande stå.

Vad åter sakens formella sida beträffar, så förstår jag knappt herr Stendahls yrkande på bifall till en motion, som, sådan den här återgives, innehåller ett önskemål, men som icke framträder med något som helst positivt förslag i fråga om denna paragraf.

Herr Stendahl: Jag ber att få påpeka för den ärade vice ordföranden i konstitutionsutskottet, att min motion nr 223 innehåller fullständigt lagförslag i saken.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först därpå att, i enlighet med utskottets förslag, herr Stendahls motion nr 223 skulle avslås, i vad den avsåge ändrad lydelse av 55 § i lagen om val till riksdagen, samt vidare därpå, att ifrågavarande motion i nämnda del skulle bifallas; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande av herr Clason m. fl. reservationsvis framställda lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställanden.

Herr Clason: Jag ber att få göra kammaren uppmärksam på att i den reservation, som kammaren i övrigt antagit, förekommer även en andra punkt, i vilken med anledning av ett yrkande av herr Stendahl föreslås, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästa riksdag, framlägga förslag, innebärande att den i den kungl. propositionen nr 353 föreslagna sammanräkningsmetoden för val till riksdagens andra kammare måtte införas att gälla även vid val till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige.

Jag anhåller att få yrka bifall till reservanternas skrivelseförslag i denna punkt.

Herr Schotte: Herr talman! Vid betänkandet är, såsom kammaren behagade finna, också en reservation fogad av herr Leander, som yrkar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att under den fortsatta revisionen av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen måtte tagas i övervägande, huruvida och i vad mån en återgång

till enmansvalkretsar och majoritetsval i fråga om valen till andra kammaren lämpligen må äga rum.

Under de nära tjugo år, som hava förflutit efter den stora striden mellan anhängarna av det proportionella valsättet och av majoritetssystemet, hava förhållandena på förevarande område raskt utvecklats. Och i andra länder har ett flertal system sett dagen och genomförts, där majoritetsvalen kombinerats med anordningar, varigenom full proportionell rättvisa för olika meningar kan vinnas. För mig är en återgång till majoritetsvals-systemet önskvärd, ehuru jag väl inser, att detta valsätt icke nu eller inom en överskådlig framtid kan återinföras. Men jag kan icke finna annat, än att man med en kombinerad av majoritetsval och val med överföring av mandat eller med supplementmandat, kan vinna både majoritetsvalens fördelar i personlighetsmomentets tillgodoseende samt det proportionella valsättets grundidé eller rättvisa i representationen för olika meningsriktningar. Det synes, som om detta borde vara en sak, som är i allas intresse. De proportionsvalsakkunniga hava framlagt ett förslag, som avser att vinna bättre möjlighet att tillgodose personlighetsmomentet, ett förslag, som jag för min del tror vara ganska svårt att genomföra och dessutom icke vara av större betydelse i det avseendet, som proportionsvalsakkunniga själva tänkt sig. Men varför kan man icke, samtidigt som man ett annat år får pröva detta förslag, också få ingå i prövning av huruvida icke ett annat och bättre sätt kunde givas för personlighetsmomentets tillgodoseende? Det kunde ju aldrig skada, utan vara i allas intresse. Vi sträva väl alla till att uppnå en representation, som är sammansatt av landets bästa män och kvinnor och ett valsätt, som giver behörigt utrymme för personligheten och samtidigt lämnar ett rättvist inflytande åt de olika meningsriktningar, som röra sig inom folket.

Nu har, såsom vi veta, andra kammaren icke biträtt skrivelseförslaget, och kan vid sådant förhållande någon skrivelse från riksdagen icke komma till stånd. Med hänsyn till vikten och betydelsen av den utredning, som av herr Leander är föreslagen, de uttalanden inom konstitutionsutskottet, som gjorts till föremål för en dylik prövning och de yttranden från socialdemokratiskt håll, som i dag fällts med avseende på benägenheten att undersöka, huruvida icke, i stället för det nuvarande proportionella systemet något annat system, huvudsakligen vilande på majoritetsval med lämpliga anordningar för proportionell rättvisa, kan införas, yrkar jag, att första kammaren såsom opinionsyttring måtte avsluta sig till det skrivelseförslag, som herr Leander med sin reservation avsett, och således bifall till herr Leanders reservation.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o), av herr Clason, att den av honom m. fl. avgivna reservation skulle bifallas i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut; samt 2:o), av herr Schotte, att kammaren, med godkännande av det för-

*Lagförslag
rör. ändring
av valsättet
beträffande
andra kam-
maren.
(Forts.)*

Lagförslag rör ändring av valsättet beträffande andra kammaren. (Forts.)

slag, som innefattades i herr Leanders vid utlåtandet fogade reservation, skulle i övrigt bifalla utskottets hemställanden i vad de ej kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställanden i vad de ej kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut samt vidare enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr Clasons yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Om upphävande av bostadsbandet i fråga om valbarhet till andra kammaren.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckt motion om upphävande av bostadsbandet i fråga om valbarhet till riksdagens andra kammare.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 269, hade herr *Vennerström* hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av § 19 riksdagsordningen:

”Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom riket.”

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

- 1) av herr *Hellberg* utan antydd mening;
- 2) av herrar *Strömberg*, *Larsén*, *Hallén* och *Sävström* mot motiveringen; samt
- 3) av herrar *Hansson* i Gårda och *Andersson* i Igelboda, som ansett, att utskottets yttrande bort ha den ändrade lydelse, reservationen utvisade.

Herr *Klebeck*: Då jag var förhindrad närvara vid utskottsutlåtandets justering, blev jag icke i tillfälle att anteckna min reservation. Jag ber därför få giva tillkänna att, om jag varit närvarande, skulle jag hava instämt i den av herr *Hansson* i Gårda avgivna reservationen. Jag anser nämligen fortfarande, att bostadsbandet bör lättas; men då nu frågan redan fallit genom andra kammarens beslut, skall jag icke göra något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av väckt motion angående ändring av § 33 i lagen om val till riksdagen.

Utskottets hemställan bifölls.

nr 52, i anledning av väckt motion angående åläggande för valnämnd att vid riksdagsmannaval utdela vallistor.

Utskottets hemställan bifölls.

nr 53, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i avseende å det proportionella valsättet vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om omedelbart upphävande av lagen om arbetstiden å svenska fartyg eller inställande tillsvidare av dess tillämpning.

Ang. lagen om arbetstiden å svenska fartyg.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 72 i första kammaren, av herrar *Trygger, Aaby Ericsson* och *Joh. Nilsson* i Skottlandshus, greve *Spens* samt herrar *Boberg, Heyman, Joh. Carlsson* i Hällsbäck, *Rooth, Gustafsson, Frändén, Rogberg, Jeansson, Antonsson, Enhörning, Boman, von Hofsten, Jespersen* och *J. B. Johansson*, samt nr 118 i andra kammaren av herrar *Lindman, Nilsson* i Bonarp, *Norman, Olsson* i Broberg, *Sommelius, Öberg, Erlansson, Holmgren, Olsson* i Berg, *Wallerius, Bengtsson* i Kullen, *Ros, Andersson* i Knäppinge, *Gustafson* i Kasenberg, *Lindström* i Mörby, *Pettersson* i Bjälbo, *Jönsson* i Boa, *Larsson* i Sjötorp, *Persson* i Fritorp, *Kaijser, Lübeck, Thore, Poppius, Sundling, Eriksson* i Överbyn och *Lithander, friherre Hermelin* samt herrar *Wiklund, Söderhielm, Block, Laurén, Nylander, Hederstierna, Broander, Brännström, Corneliusson, Fjellman, Andersson* i Storegården och *Clemedtson*. I motionerna, vilka voro lika lydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta, att lagen den 24 oktober 1919 om arbetstiden å svenska fartyg omedelbart måtte upphöra att gälla eller åtminstone tillämpningen därav inställas tillsvidare.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt:

1) att riksdagen i anledning av motionerna I: 72 och II: 118 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

låta verkställa utredning rörande verkningarna av lagen den 24 oktober 1919 om arbetstiden å svenska fartyg samt till riksdagen inkomma med de förslag, som därav kunde föranledas;

2) att förevarande motioner, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade reservation anförts av herrar *von Sydow, Boberg, Andersson* i Knäppinge, *Carlsson* i Solberga och *Sundling*, vilka ansett, att förevarande motioner bort av utskottet tillstyrkas.

Herr *von Sydow*: Herr greve och talman, mina herrar! När för ett par dagar sedan frågan om revision av åttatimmarsdagen förekom i denna kammare, yttrade sig herr statsrådet och chefen för kungl. socialdepartementet angående sin uppfattning om syftemålet med och innebörden i lagstiftningen för arbetstidens begränsning. Herr statsrådet yttrade som sin uppfattning, att en sådan lagstiftning icke är att hänföra till skyddslagar, som avse att ur hygienisk synpunkt värna arbetare, utan är en social lag, som åsyftar att lämna arbetare, som hava mekaniserat arbete, tillfälle att få tillräcklig fritid för att ägna sig åt ideella sysselsättningar, åt studier, bildande förströelse, deltagande i det politiska och kommunala livet, familjeliv o. d. Jag vill icke ifrågasätta annat, än att denna uppfattning är riktig, och jag vill icke ingå på frågan, huruvida sjömansarbete kan hänföras till mekaniserat arbete, men utgående från att herr statsrådets uttalande är riktigt, måste man säga sig, att en lagstiftning angående arbetstidens begränsning icke hör hemma till eller har tillämpning på sjömän. Även i fall man inskränker arbetstiden ombord, kunna sjömän icke få tillfälle att ägna sig åt sammanvaro med sin familj, besök å teatrar och biografier, deltagande i det politiska eller kommunala livet eller studier i bibliotek och dylikt. Det måste således efter herr statsrådets uppfattning vara förfelat att söka genomföra en lagstiftning av denna beskaffenhet för sjömän; deras arbetsförhållanden äro icke sådana, att en dylik lag bör vara tillämplig å dem. Nu vill jag gärna medgiva, att det finnes kategorier arbetare ombord, vilkas arbetsförhållanden stå ganska nära fabriksarbetarnas, och det är eldarna. Men för eldarna förefinnes icke behov av en sådan lagstiftning, enär efter vad jag hört åttatimmarslagen faktiskt är genomförd för eldarna. Det har upplysts för mig, att på alla fartyg, som gå i oceanfart eller nordsjöfart, arbetstiden är för eldarna fyra timmars vakt och därefter åtta timmars fritid, således åtta timmars arbete om dagen. Någon ändring måste ibland göras för kustfart, där en oavbruten fart av 24 timmar icke alltid förekommer, men i huvudsak söker man tillämpa samma princip här. Men huru än eldarnes arbetstid faktiskt är reglerad, så får jag säga, att med herr statsrådets utgångspunkt en sådan social lag, som här föreslås, icke heller för dem är tillämplig. Jag anförde också, när jag yttrade mig om åttatimmarslagen, att det vore lyckligt för vårt land, om vi kunde få den att upphöra att gälla,

men att jag icke ansåg mig kunna yrka därpå, enär vi vore bundna av internationella förpliktelser, då vi gått med på en internationell överenskommelse, som hade till sin uppgift att genomföra åttatimmarslagen, där den ännu icke var genomförd. Men detta hinder gäller icke beträffande lagen om arbetstiden på svenska fartyg, ty den internationella förpliknelsen omfattar icke arbetstiden ombord å fartyg. Det har aldrig varit meningen. Denna fråga var föremål för behandling å den internationella konferensen i Genua, och där framställdes yrkande om införande av begränsning i arbetstiden å fartyg, men förslaget förkastades. Således har man full frihet i detta avseende. Därtill kommer, att enligt vad kommerskollegium framhållit och enligt vad en var måste förstå, som läst kommerskollegii yttrande i denna sak, nu gällande lag i ämnet medfört stora olägenheter för sjöfarten utan motsvarande nytta. Jag ber därför att i anslutning till motionen i ärendet av herr Trygger m. fl. och den reservation, som jag jämte andra medlemmar av utskottet framställt, få yrka, att riksdagen måtte för sin del besluta, att lagen om arbetstiden å svenska fartyg skall upphöra att gälla.

Ang. lagen om arbetstiden å svenska fartyg.
(Forts.)

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Den senaste ärade talaren skulle ju här framlägga skälen för sitt yrkande att icke allenast få en utredning till stånd rörande sjöfolkets arbetstidsförhållanden, utan att få beslut på ett omedelbart upphävande av åttatimmarslagen rörande svenska fartyg. Men jag måste bekänna, att jag blev besviken, ty så värst stark var icke den bevisföring, han kom med. Han sade bara det att, om lagen är behövlig för arbetarklassen i land, så är den absolut icke nödvändig för sjöfolkets vidkommande, ty de hava icke möjlighet att begagna tiden till besök i bibliotek o. s. v. Dessutom anförde han, att i själva verket har eldarepersonalen i ocean- och nordsjöfart numera åttatimmars arbetsdag, under det att systemet tillämpades förut i oceanfart. Jag kan beträffande det påståendet nämna, att denna bestämelse icke är någonting nytt. Redan för trettio, ja för femtio år tillbaka var det brukligt, att man hade tre skift om dygnet på ocean- och nordsjöfart på alla engelska ångfartyg. Och även å svenska fartyg i oceanfart har denna tidsindelning länge ägt bestånd.

Vidare vill jag säga, att vad den ärade talaren yttrade om Genuakongressen och dess beslut att förkasta arbetstidslagen, icke är riktigt, ty vad de förkastade, det var ett förslag om att tillämpa arbetstidslagen såväl i hamn som till sjöss, och den frågan föll på endast en röst, d. v. s. det fattades en röst i att uppnå två tredjedels majoritet, som erfordrades för ett bindande beslut. Det var således en ganska stark majoritet, fastän man icke kunde säga, att det uppnåddes den majoritet, som nationernas förbunds statuter föreskriva. Emellertid har utskottet här gått med på att begära en utredning angående verkningarna av åttatimmarslagen på svenska fartyg. Reservanterna hava icke kunnat godkänna detta, utan vilja ha lagen upphävd omedelbart. Det är icke vanligt här i landet, att man begär en lags upphävande, utan att man

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

kan komma med några verkligt starka skäl för ett sådant yrkande. Jag har förgäves i motionen sökt läsa ut de starka skäl, som skulle kunna tala för detta yrkande, men jag måste ärligt säga, att jag icke kunnat få tag i dem. Ja, det finns i sista stycket av motionärens framställning en del saker uppställda, som jag skulle vilja numrera i nio teser. Motionären talar sålunda där för det första om bristande utökning av arbetsintensiteten. Nå, vad menar man med detta? Vad är det för arbetsintensitet, som skulle komma till synes genom arbetstidslagen och som skulle hava avseende på arbetstiden ombord på fartyg? Vi måste komma ihåg, att denna lag är i stort sett begränsad till arbetstiden, då fartygen ligga i hamn. Då fartygen äro till sjöss, gäller den icke, därför att där kan arbetstiden vara 24 timmar i sträck, utan att man bryter mot lagen. Där tillämpas allmänt två skift med sammanlagt tolv timmar på varje skift. Visserligen icke sammanhängande utan indelad i fyra timmars arbete och fyra timmars vila. Alltså skulle en ökning i arbetsintensiteten komma till synes, så skulle detta vara när fartygen ligga i hamn. Men nu är det ett faktum att, när ett ångfartyg går in i hamn, har folket ingenting annat att göra än vanligt rengöringsarbete samt skötseln av vinscharna, om man undantager ett litet fåtal kustfartyg, där manskapet deltagar i lossnings- och lastningsarbetet. Och jag vågar påstå, att goda bevis kunna presteras på att det är ett mycket hårt arbete som vid dessa tillfällen måste utföras, därför att, då de utföra lossnings- och lastningsarbeten, måste de arbeta tillsammans med hamnarbetare, som göra sitt arbete efter ackordspris, och då tvingas sjöfolket att arbeta i samma takt som dessa och forcera arbetet till det yttersta. Det argumentet eller påståendet kan alltså icke bevisas.

Om man så går till nästa fråga, så heter det där: "Den större frihet, som beretts arbetstagarne, har snarare skapat en arbetsolust, som tagit sig uttryck i ständigt stegrade pretentioner." — Ja, det är kanske något, som man kan åberopa, men jag undrar om det kan åberopas som skäl för arbetstidslagens avskaffande, ty om det är arbetsolust, som tagit sig uttryck i ständigt stegrade pretentioner, så ha väl skeppsredarna också någon del i ansvaret för dessa stegrade pretentioner. Ty, vem var det som framkallade denna oerhörda prisstegring av fraktfarten? Jo, det var sjöfartsnäringens män. De nöjde sig icke med vanliga förhöjningar, utan det var 5 kronor i taget för det varuslag, som skulle transporteras. När man t. ex. före kriget hade en fraktsats av 4 shillings per ton för kol från engelsk ostkusthamn till Sverige, så ökades frakterna 5 kronor i taget, tills man kom upp i 50 kronor, och sedan under de värsta tiderna gick det upp till 200 à 250 kronor. Om man alltså tycker, att arbetarna ökat sina pretentioner, ha de i detta fall haft ett lysande föredöme i sina arbetsgivare, vilka genom sitt tillvägagångssätt kommit att sporra även de andras pretentioner. Men detta kan väl icke utgöra något verkligt skäl för lagens avskaffande.

Sedan säger man: "Ehuru det även från regeringshåll förklarats att åttatimmarslagen avsåg endast effektivt arbete, hava exempelvis

stuveriarbetarna i stor utsträckning velat i arbetstiden inräkna den tid, som åtgår för engagerandet av arbetarne och för dessas förflyttande till och från arbetsplatsen." Vad har nu det som här anförts i denna motion att göra med här föreliggande lag? Har sjöfolkets arbetstidslag något att göra med stuveriarbetarnas arbetsförhållanden? De ha väl i all rimlighets namn ingen del i detta! Det måste ha blivit ditslungat av någon, som letat efter argument, men icke kunnat hitta något. Jag vågar därför påstå, att det argumentet är fullkomligt felaktigt, och därom hade väl också herr von Sydow kunnat upplysa motionärerna, då han varit med i arbetsrådet och varit med om att besluta att upp-ropstiden skulle ligga utom arbetstiden. Han borde väl ha tillrätt dem: ta för Guds skull icke med detta, ty för det första är det felaktigt och för det andra har det ju icke alls med sjöfolkets arbetsförhållanden att göra.

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

I nästa passus anföres vidare: "Lagarna hava för den skull försenat fartygens expedition i hamnarna, ävensom hamnarbetet i övrigt." — Jag måste säga herrarna, att jag sannerligen icke förstår, huru arbetstidslagen för fartyg kan ha gjort detta, ty den är ju mera liberal än den andra lagen. Denna lag medgiver ju icke mindre än 18 timmars övertid per vecka, och det kan väl icke vara till hinder. Om det vore något, som lägger hinder i vägen, måste det väl vara den andra arbetslagen, som stipulerar arbetstiden till 8 timmar per dag och inskränker övertiden till en viss kvantitet per månad. Det vore väl den lagen, som kunde utgöra något hinder, men inte har väl arbetstidslagen för sjöfolket på något sätt, så vitt jag kunnat se, verkat i den riktningen.

Så säges det: "Den större frihet, som beretts arbetstagarna, har i många fall icke utnyttjats på sätt, som avsetts, och vid lagarnas tillkomst framhållits som önskemål och motiv." — Ja, jag vet icke, hur den där fritiden har utnyttjats; det är möjligt, att en hel del av manskapet har utnyttjat fritiden på ett sätt, som icke är rekommenderbart. Det är tvärtom möjligt, att många skulle haft större nytta av att arbeta under den tiden. Men om man tittar närmare på frågan, så skall man finna, att deras fritid icke har varit så stor, att det kan sägas ha varit något överflöd på fritid. Ty den möjligheten, som man haft, att kunna utnyttja fritiden med ända till 18 timmar per vecka, betyder ju, att den fritid, som eljest skulle kommit dem till godo, har varit mycket liten, och dessutom vet man, att fartyg, som komma och gå, få efter att kanske ha varit på en lång resa, endast stanna i hamn cirka tre à fyra dagar eller enstaka gånger längre, och då blir det i alla fall inte så värst stor fritid, som de ha att slösa bort. Alltid ha de väl några vänner och bekanta, som de vilja besöka, och vidare går det åt mycken tid för diverse uppköp m. m., vilket gör det nödvändigt för dem att ha någon fritid att förfoga över. Jag kan därför inte säga, att de haft så mycken fritid till sitt förfogande, att man på grund därav kan göra någon större anmärkning.

"Lagen om arbetstiden å svenska fartyg", heter det vidare i motio-

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

nen, "har skapat en tendens hos sjöfolket att vilja alltför strängt avgränsa vars och ens arbetsområde ombord." Att lagen skulle ha verkat i sådan riktning, förstår jag näppeligen. Detta kan man väl i varje fall icke skylla på denna lag, utan det får man väl i så fall tillskriva sjölagen, ty där stadgas det minutiöst vad vars och ens arbetsuppgift är. Då skulle vi ju ha anledning att upphäva även sjölagen, om man åberopar ett sådant skäl, som det här förevarande.

Vidare heter det: "Lagens tekniskt bristfälliga beskaffenhet har föranlett en mängd tvister mellan rederierna och de ombord anställda, vilka ingalunda alltid blivit utjämnade genom de tolkningar av lagen, som tid efter annan utfärdats av vederbörande myndigheter." — Detta tror jag är det enda, som är det verkligt sanna i hela den här framställningen, och det sade vi också, när arbetstidslagen för fartyg antogs, att denna lag var avfattad på ett sådant sätt, att det var mycket svårt att förstå, vad som menades med de olika paragraferna. En mycket framstående medlem i denna kammare, som tillhörde lagutskottet, kom och anförtrorde mig, att det för honom tagit en hel dag att efter grundligt studium komma underfund med, vad som menades med benämningen sjöman enligt denna lag, och då är det ju tydligt, att när t. o. m. juridiska auktoriteter ha svårt att fatta och förstå lagen, det måste vara mycket svårt för menige man att fullständigt fatta och förstå densamma. Att det på grund därav kan uppstå tvister om dess tillämpning är ju självklart, men det gör det ju ofta även i fråga om avtal. Till och med sådana auktoriteter på detta område som herr von Sydow och jag vela väl, att tvister kunna uppstå, och vi ha många gånger måst komma tillsammans och sitta dagar för att lösa sådana tvister, vilka uppkommit på grund av tolkning av avtal, som vi skrivit. Då kan man ju förstå, att när det gäller lagar, som skola reglera arbetstiden ombord på fartyg, det även då kan uppkomma liknande strider.

Så kommer jag till det sista, nämligen det, som stadgas i fråga om ersättning för övertidsarbete. Motionärerna säga här: "De i lagen stadgade övertidersättningarna, vida högre än vad exempelvis den norska lagen om arbetstiden å fartyg innehåller, har haft till resultat dels att ordinarie övertidsarbete blivit orimligt dyrt, dels att en tendens uppstått att till övertidsarbete hänföra sådan skeppstjänst, som rätteligen icke borde räknas som övertidsarbete." Ja, det är väl den allmänna tendensen, som gör sig gällande hos alla, nämligen att få betalt för sitt arbete, och givetvis även få betalt för detta extra arbete, som de utföra, och det är givet, att det måste framträda i detta fall liksom i andra fall; men detta utgör väl icke något skäl för att man skall upphäva en lag. Nu är det att märka, att sjöfolket har ju, som jag förut sagt, en arbetstid till sjöss, som är längre än den arbetarna ha i land. Men vill man även då ha bort det enda lilla gagn, som de ha utav arbetstidslagen, nämligen att få tiden begränsad, när fartyget ligger i hamn, och att de icke skulle ha någon övertidersättning för detta extra arbete, då begår man enligt min uppfattning en stor orättvisa mot dem.

Ja, så se skälen ut för yrkande om att få lagen avskaffad, och jag måste för min del tillstå, att jag icke kan förstå, huru så pass framstående män kunnat framföra en så pass svag bevisning för ett så långt gående yrkande. Utskottet har stannat vid att endast begära en utredning. Jag skulle kunna stanna där med att yrka bifall till utskottets framställning, men då denna utredning skall verkställas av någon, har jag funnit det nödigt att säga något angående den promemoria, som åtföljer utskottets utlåtande. Utskottet har nämligen gjort en hemställan till kommerskollegium att få dess yttrande i saken, och kommerskollegium har överlämnat detta ärende till en av sina tjänstemän med uppdrag för denne att utarbafa den promemoria, som utskottet här har tagit in utan att säga något direkt om den, vare sig lovordande eller annorledes. Då jag läste den här promemorian, nödgades jag flera gånger vända på bladet för att titta efter underskriften. Jag fick nämligen känslan av att den där promemorian blivit avfattad av Sveriges redareförenings representanter. Men så var icke fallet, utan den var avfattad av en tjänsteman inom kommerskollegium, en av dessa tjänstemän, som närmast ha till åliggande att — bevaka sjöfolkets intressen beträffande denna lags tillämpning, och det har gjort mig ganska betänksam, och det är därför, som jag ber att här få säga någonting angående denna utredning. I första paragrafen utgår promemorieavfattaren i ett tänkt fall av pliktollision emellan lagens tillämpning och bevakning av en prämgäres intressen, och på mycket enkla premisser konstruerar han upp ett skäl för att ställa prämskepparen utanför lagens tillämpning. Huvudskälet skulle nämligen vara, att de mindre samvetsgranna lätt skulle kunna falla för frestelsen att särskilt kräva ersättning för övertidsarbete, där detta icke skulle varit befogat, d. v. s. att tolka lagens bestämmelser enbart till sin egen fördel. Man skulle ju kunna säga: "Vad har nu i själva verket kommerskollegium med den saken att göra?" Det är väl strängt taget en fråga som endast angår fartygsägaren och den på fartyget anställda personalen, i detta fall prämskepparen. Nu tror jag icke heller, att det finns några större skäl för detta fastän promemorieförfattaren återkommer ständigt till samma sak, nämligen den oskäligen övertidsbetalningen. Undertecknad bevisade i går ett sammanträde, där vi hade till behandling frågan om en tvist mellan en prämskeppare och det bolag, där han var anställd. Frågan gällde utbetalande av ersättning för övertidsarbete under hela seglotionstiden. Han hade uträknat tiden till 87 timmars övertid under hela seglotionen, men vederbörande rederi ville endast utbetala 28 timmar i övertidsersättning. Skepparen hade fört journal och dagbok, vilken jag för övrigt har med mig, och om det är någon av herrarna, som är intresserad av saken, går det för sig att få titta på densamma. Emellertid så resonerade vi om arbetstidslagens inverkan på deras förhållanden, och då förklarade prämskepparnes representanter, att i realiteten hade förhållandena genom arbetstidslagens införande blivit sämre för deras vidkommande, åtminstone när de befinna sig på resa. Den enda nytta de ha av den är, när

Ang. lagen om arbetstiden å svenska fartyg.
(Forts.)

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

pråmarna ligga i hamnen. Han har skickat mig följande uppgifter i dag, men jag har ännu icke varit i tillfälle att närmare granska dem. Han säger 1): "Före sagda lags ikraftträdande var genom avtal stipulerat: vid sjöresa, som översteg 16 timmar, utbetalades övertid ersättning för tid, som översteg detta antal timmar, till resans slut. För uppehåll under resan, ej överstigande 4 timmar, utbetalades även övertid ersättning, förutsatt att resan ej var fullbordad. Om exempelvis å resa från Stockholm till Köping en pråm skulle inbogsas till annan plats, och således det övriga släpet förblev stillaliggande under den tid denna transport skedde, utbetalades övertid ersättning för denna liggtid, förutsatt att densamma icke översteg 4 timmar. Låg pråmen stilla över 4 timmar men ej 8, gjordes avdrag på tiden för stillaliggandet, men utgick övertid ersättningen från resans fortsättande till dess slut." Så säger han sedan såsom nr 2): "Efter ovannämnda lags ikraftträdande är förhållandet följande: för resa upp till 24 timmar utbetalas ingen övertid ersättning. För stillaliggande under resans gång å 2 timmar fråndrages dessa timmar utan ersättning, vilket kan förlänga pråmskepparens arbetstid nära nog i det oändliga, utan att denne erhåller erforderlig vila." Det är följderna utav den nuvarande lagen i avseende å pråmskepparnas arbetstid, när de befinna sig på resa.

I kommerskollegii promemoria anföres vidare ett annat fall. Han drar nämligen fram ett fall, där två maskinister och fyra smörjare skola finnas anställda å ett fartyg. Enligt arbetstidslagets bestämmelser bleve man då skyldig att införa 8-timmarsarbetsdagen för dessa smörjare. Men detta är ju omöjligt att praktiskt tillämpa, ty inför man denna bestämmelse och följaktligen har fyra smörjare, kan man inte fördela dem på tre vakter. Jag måste för min del säga, att det är väl ändå det mest tokiga fall man kunnat tänka sig. Var ha vi några fartyg i den svenska flottan, där det finnes anställda två maskinister och fyra smörjare? Det klokaste vore ju, att man i ett dylikt fall anställde en tredje maskinist och reducerade smörjarnas antal till tre, ty härigenom skulle man kunna införa ett genomgående treskiftsystem. Smörjarne utföra ju maskinisternas arbete genom att hjälpa till med smörjningen och ha tillsyn på vissa delar av maskinen. Men när man från kommerskollegium och från sjöfartygsinspektionen får fram ett sådant dokument till utskottet som detta och hör deras framställning i saken, så har man anledning att göra korstecken.

Sedan anföres ett annat tänkt fall. Det kan ju inträffa, säger samme promemorieförfattare, att ett fartyg blivit destinerat till en hamn, där springtidsvatten förekommer. Det är huvudsakligen i Engelska kanalens hamnar och vid Atlanthamnarna, som detta fenomen förekommer. Undertecknad har ju flackat omkring i dessa trakter tillräckligt länge för att känna till dessa förhållanden, och det kan ju hända att ett fartyg, som skall djuplastas och icke blir så hastigt betjänat att det kan komma ut, men det gäller huvudsakligast endast smärre segelfartyg, ty icke gå väl ångfartygen och taga en sådan risk, att de ligga kvar till sista ögon-

blicket; och framför allt i hamnar, som ångfartyg trafikera, har man ju dockor att tillgå, så att ett fartyg kan gå ut och in efter behag, när som helst. Detta måste alltså betraktas såsom konstruerat på fri hand och som säkerligen mycket sällan kan förekomma, om ens någonsin. Sedan tages ett fjärde fall, möjligheten till infrysning i Norrland, men icke kan väl sjöfolkets arbetstid ha något som helst inflytande på den saken. Det är ju stuveriarbetarna som kunna inverka på möjligheten att lasta ett fartyg tillräckligt hastigt. Alltså har detta icke det ringaste med fartygsarbetstidslagen att göra. Varför jag emellertid velat peka på detta, det kommer man underfund med, om man ser på efterföljande sida, där man ser, att Sveriges redarförening skickat in en promemoria till utskottet, vari hemställles, att Kungl. Maj:t vid en utredning av detta spörsmål skall hänskjuta detta till en fullständigt opartisk undersökning. Nu befarar jag, att det icke kommer att hänskjutas till en opartisk undersökning, såvitt man skickar det till kommerskollegium, och bara denna promemoria, som kommit från detta håll, vittnar i hög grad om vad man har att vänta därifrån. Det är därför jag tagit mig friheten att påpeka detta, så att vi icke få en utredning, som blir fullständigt vilseledande, och där man icke fullkomligt opartiskt vill framlägga skälen för och emot, som här kunna vara behövlige, och även peka på de eventuella brister från sjöfolkets synpunkt, som lagen kan ha. Jag vill emellertid icke yrka avslag på en sådan utredning, utan jag anser tvärtom, att en sådan utredning kan vara behöfelig, och det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. lagen om arbetstiden å svenska fartyg.
(Forts.)

Herr von Sneidern: Den föregående ärade talaren har huvudsakligen vänt sig mot motionärerna, och jag har nu sett att huvudmotionären har antecknat sig att tala efter mig, varför jag antager, att han kommer att upptaga den kastade stridshandsken. Utskottet har emellertid icke stött sig på motionärernas påståenden, som här blivit angripna, utan de ha stött sig på de utlåtanden, som kommit från socialstyrelsen, som kommer att upptaga den kastade stridshandsken. Utskottet har emellertid varit något ensidig, vilken vi hörde från denna plats, har tyvärr icke funnits i utskottet. På detta område, beträffande sjöfarten, måste nog erkännas att utskottet såväl som reservanterna icke är så värst bevärdrat, och det har icke samma sakkunskap därvidlag, som när det rör sig om den andra åttatimmarslagen. Utskottet har därför ganska mycket litat på de utlåtanden, som avgivits av socialstyrelsen och kommerskollegium. Båda dessa utlåtanden gå ut på, att verkliga missförhållanden råda på detta område, och tillråda en utredning, och särskilt kommerskollegium har ansett, att den bör gå så långt att den bör vara förutsättningslös beträffande lagens bestånd. Jag kan dela den uppfattning, som den förste ärade talaren herr von Sydow gjorde gällande, att på denna fråga måste läggas andra synpunkter, än som läggas på frågan om den andra åttatimmarslagen, på grund av de särskilda förhållanden, som här råda, men att gå så långt som han ville göra, att utan

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

vidare vilja upphäva en lag av denna beskaffenhet, kan jag icke vara med om. Vad han stöder sig på var det förhållandet, att vi icke skulle vara bundna av internationella band i fråga om åttatimmarslagen beträffande sjöfartsområdet. Jag har svårt att följa denna hans tankegång, då han icke följer den tankegång, som herr Trygger gav uttryck åt här-om dagen, att vi ej heller beträffande den andra åttatimmarslagen skulle vara bundna av folkens förbund. Herr von Sydow för sin del har ju den uppfattningen, att vi verkligen äro bundna därvidlag, men att vi icke äro bundna i detta fall, på grund av att Genuakonferensen icke lett till något resultat. Nu är det emellertid ett faktum, att i Versaillesfredens förbundstraktat ha vi förbundit oss till att verka för åttatimmarslagens realiserande på alla områden. Detta har utförts ytterligare i Washingtonkonventionen och frågan om åttatimmarsdagen på fartyg har sedan blivit hänvisad till Genuakonferensen, men den har vid denna konferens icke blivit genomförd. Såsom socialstyrelsen säger, har, efter det Genuakonferensen avhållits, arbetet härpå ånyo upptagits vid en konferens i Genève "under ordförandeskap av direktören för internationella arbetsbyrån för att dryfta möjligheterna att uppnå överenskommelse om arbetstiden å fartyg", och sedan har det dryftats vid ett nytt möte i London. Jag tror därför, att man näppe- ligen kan säga, att vi helt äro befriade moraliskt från de förpliktelser beträffande vårt meddelägarskap i folkens förbund, så att man av den anledning kan visa ifrån sig denna sak och upphäva lagen. Jag ber därför, herr talman, att då fullgiltiga skäl därjämte hava anförts för att taga upp frågan till utredning, vilka skäl även i viss mån hava anförts av den föregående talaren, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Ifall jag skulle upptaga till bemötande de anmärkningar mot vissa uttryck i motionärernas motivering, som min ärade kamrat på Stockholmsbänken gjorde, fruktar jag, att jag skulle taga herrarnas tid väl länge i anspråk. Herrarna skulle kanske inte komma hem till middagen, och det vore ju ganska olämpligt. Jag vill emellertid icke, att han skall hava gjort sitt ytt- rande förgäves och kan därför gärna erkänna, att i motionens motive- ring förekomma icke några kungatankar, utan det är en ganska enkel och lättfattlig motivering, som av motionärerna framställts. Emellertid synes det mig, som om min ärade motståndare i vissa punkter överskattat motiveringens kraft och betydelse, då han gjorde gällande, att denna motivering var så stark, att den t. o. m. skulle hava som naturlig kon- sekvens hela sjölagens upphävande. Jag tror, att han därvidlag gjort sig skyldig till en överdrift. För vårt ändamål är det tillfyllest, att mo- tiveringen är tillräcklig för vårt yrkande om ifrågavarande arbetstids- lags upphävande. Jag skall därför be att få inskränka mig till att, under åberopande av motiveringen i motionen och de skäl, som här i dag blivit anförda av herr von Sydow, instämma uti det av honom gjorda yr- kandet.

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Endast ett par ord i anledning av vad herr von Sneidern yttrade. Han förvånade sig över, att jag hyste den uppfattningen, att vi på detta lagstiftningsområde voro fria och obundna av internationella förpliktelser, medan jag däremot ansåge, att vi voro bundna, såvitt det anginge åttatimmarslagens genomförande inom fabriksindustrien och dylikt. Emellertid tror jag, att om andra lagutskottets ärade ordförande hade varit med om förhandlingarna på konferenserna i Washington och Genua och begrundat sambandet mellan de förslag, som där voro före, herr von Sneidern kommit till samma uppfattning som jag. När det i fredsfördraget bestämdes, att de, som kommo med i Nationernas förbund, skulle verka för åttatimmarsdagens genomförande, där det ej redan skett, avgjordes ej i vilken omfattning lagen var avsedd att genomföras, men detta framgick av det förslag, som genast uppsattes till bestämmelser i ämnet. I detta förslag upptogs icke den verkliga sjöfarten, däremot fiske och inre sjöfarten, men i denna del avlogs förslaget. Det var så, att frågan, huruvida åttatimmarsdagen skulle genomföras i princip eller inte, därom fick man icke vid konferensen i Washington yttra sig eller rösta, enär den frågan var avgjord, men vid den senare konferensen i Genua fick man yttra sig om och rösta om huruvida arbetstidslagen skulle gälla fartyg, denna fråga var nämligen icke på förhand avgjord. Så ligger själva saken, och när sedan konferensen i Genua behandlade frågan, så är det riktigt, som en föregående talare sade, att det var med mycket ringa majoritet förslaget avlogs. Men avlogs gjorde det ändock, och vi stå därför fullkomligt obundna på detta område. Jag vidhåller mitt yrkande.

*Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)*

Herr Lindley: Herr talman! Bara ett par ord. Jag skall viligt erkänna, att jag alldeles icke misstänkt vare sig herr Trygger eller andra framstående motionärer för att hava avfattat denna motion. De hava på sin höjd skrivit under densamma och detta utan att ha nagelfarit de uttryck och de skäl, som den innehåller, men därför hava de ju dock gjort sig medansvariga i fråga om dess oriktigheter. Jag pekade på dessa, och jag pekade på, att de skäl, som där åberopas, icke äro några verkliga skäl, som man kan stödja sig på för att få denna lag upphävd. Då jag nämnde, att man skulle kunna säga detsamma som motiv för upphävande av sjölagen, så var det på grund av en passus i denna motivering, där man talade om att lagen om arbetstiden å fartyg förorsakat, att personalen om bord hade fått den uppfattningen, att de fått sina arbetsområden strängt åtskilda. Då sade jag, att det kan lika mycket tillskrivas sjölagen, ja, ännu mera sjölagen än denna lag.

Jag ber slutligen, att än en gång få understryka vad jag sade i mitt första anförande och, vilket bör stå klart för var och en, att på Genuakonferensen var det inte en liten majoritet, som avlog frågan, utan det saknades blott en enda röst, för att det skulle hava varit två tredjedels majoritet för att få åttatimmarsdagen genomförd såväl om bord å fartyg

Ang. lagen
om arbets-
tiden å sven-
ska fartyg.
(Forts.)

till sjöss som när de ligga i hamn. Det var sålunda ett mycket långt gående yrkande. Ett sådant yrkande som här föreligger, hade nog varit möjligt att genomdriva, om man kunnat få sjöfolkets representanter att acceptera ett dylikt beslut. Jag är alldeles övertygad, att man hade fått ett fullständigt enhälligt tillstyrkande, om det framkommit där. Och när detta gäller ifråga om representanter, som utsetts utav skeppsredare, arbetarrepresentanter och representanter för de olika regeringarna i Europa och t. o. m. utom Europa, så måste man väl ändå säga sig, att då äro den här kammarens motionärer åtskilligt på högersidan om den stora samlingen ute i världen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare, i enlighet med herr *von Sydows* yrkande, därpå att riksdagen måtte för sin del besluta, att lagen om arbetstiden å svenska fartyg skulle upphöra att gälla; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *von Sydows* under överläggningen gjorda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 43.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning till förebyggande av samhälls-
 Om lagstiftning mot samhälls-
 farliga arbets-
 ställelser. m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 5, av herr *Ingeström* m. fl.;

nr 73, av herr *Kvarnzelius* m. fl.;

nr 131, av herr *Karl Johansson* i Sölvedal m. fl.; och

nr 132, av herr *von Sydow*;

inom andra kammaren:

nr 53, av herr *Nilsson* i Landeryd m. fl.;

nr 121, av herr *Edén* m. fl.;

nr 204, av herr *Westman* i Brobygård m. fl.; och

nr 206, av herr *Björkman* i Norrköping m. fl.

I de likalydande motionerna nr 5 i första kammaren av herr *Ingeström* m. fl. och nr 53 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Landeryd m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta närmare utreda i motionerna berörda spörsmål och snarast möjligt förelägga riksdagen förslag till sådan lagstiftning och andra åtgärder i syfte att lämna jordbruket berättigat skydd mot den fara, som genom arbetsnedläggelser m. m. hotade detsamma.

I de likalydande motionerna nr 73 i första kammaren av herr *Kvarnzelius* m. fl. och nr 121 i andra kammaren av herr *Edén* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om skyndsamt utredning angående möjligheten att genom utbyggnad av nuvarande lagstiftning och genom nya lagstiftningsåtgärder i anslutning till de synpunkter, som i motionerna blivit angivna, söka förebygga s. k. samhällsfarliga arbetsinställelser, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

I de likalydande motionerna nr 131 i första kammaren av herr *Karl Johansson* i Sölvedal m. fl. och nr 204 i andra kammaren av herr *Westman* i Brobygård m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt till främjande av arbetsfreden inom jordbruket framlägga förslag till en på rättvisa och billighet byggd och efter jordbrukets behov avpassad lagstiftning, som reglerade arbetsavtalet och dess rättsverkningar och därvid innehölle bestämmelser om obligatorisk medling och om varsel-tid, som från båda sidor skulle iakttagas vid arbetstvister samt om obligatorisk skiljedom vid vissa rättstvister och vid sådana arbetskonflikter,

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinsättelser.

(Forts.)

från vilken sida de än framkallades, vilka vore av samhällsfarlig natur.

I herr von Sydows motion hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående användande av avtalsstridiga eller samhällsvådliga blockader i arbetstvister samt till riksdagen inkomma med de lagförslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I motionen nr 206 i andra kammaren hade herr Björkman i Norrköping m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om möjligheten att förebygga s. k. allmänfarliga arbetsnedläggelser samt förelägga riksdagen de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 5, 73, 131 och 132 samt II: 53, 121, 204 och 206 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad i utlåtandet anförts, måtte till prövning upptaga, huruvida åtgärder till arbetsfredens bevarande, utöver vad redan vidtagits, ytterligare kunde företagas samt för riksdagen framlägga de förslag, som härav kunde föranledas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar C. E. Svensson, Linder Sigfrid Hansson, Hagman, Johanson i Stockholm och Holmström, vilka i anslutning till vad i reservationen anförts hemställt, att motionerna nr 5, 73, 131 och 132 i första kammaren samt nr 53, 121, 204 och 206 i andra kammaren icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Hansson: Herr vice talman! Om en med förhållandena på den svenska arbetsmarknaden obekant person erfar, att den svenska riksdagen i år begåvats med icke mindre än åtta motioner, vari statsmakterna anropats om åtgärder mot avtalsstridiga, samhällsvådliga och allmänfarliga arbetskonflikter, är det förlåtligt, om han får den uppfattningen, att det svenska samhället befunnit sig eller befinner sig i ett mycket svårt nödläge med avseende på arbetsfreden. Den omständigheten, att flertalet av motionerna äro försedda med långa rader av namnunderskrifter och att i ett fall hela det liberala partiet genom sitt förtroenderåd engagerats för opinionsyttringen, är ägnad att stärka denna uppfattning. Men om den utomstående betraktaren bemödar sig att taga närmare reda på, hur förhållandena gestalta sig, skall han icke kunna undgå att finna, att det långt ifrån är så illa ställt med det gamla Sverige, som motionernas antal och innehåll giva sken av. Han skall finna, att det svenska samhället icke befinner sig i större svårigheter än andra samhällen — snarare tvärtom. Han skall kanske förvånas över, att det under de av social oro fyllda krisåren kunnat glädja sig åt relativt lugna förhållanden på arbetsmarknaden. Han skall måhända finna, att den svenska arbetareklassen, som nu av motionärerna i mer eller mindre för-

täckta ordalag skildras som en avtalsbrytande och samhällsfarlig klass, lagt i dagen en ovanlig fördragsamhet, ett berömvärt lugn och ett lika berömvärt verklighetssinne. Han skall konstatera, att den endast i undantagsfall brutit ingångna avtal och att avtalsbrotten — för att tala med en dansk expert på arbetsrättens område — i de flesta fall varit förlåtliga, begripliga, ja på grund av förhållandena berättigade. Och han skall nödgas medgiva, att de samhällsvådliga och allmänfarliga arbetskonflikterna varit — för att citera ett uttalande, som i hastigheten undslupit en av motionärerna — ”relativt taget sällan förekommande”.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Men, sedan han inhämtat dessa fakta, skall han också, förutsatt att han är en opartisk iakttagare och bedömare, göra den reflexionen, att denna motionsiver, detta massmotionerande varit något förhastat. Endast om han känner till svensk valpolitik och vet, att vi förbereda oss för en valrörelse till hösten, skall han finna förklaringen till detta, ur saklig synpunkt ganska oförklarliga.

Har han intresserat sig för den moderna arbetsrätten och följt utvecklingen på detta område i andra länder, skall han slutligen förvänas över, att motionärerna hängivit sig åt den föreställningen, att det skall bli möjligt att med lagstiftningens hjälp råda bot mot de missförhållanden, som de beklaga sig över. De försök, som gjorts i utlandet, giva nämligen icke stöd för den uppfattning, som motionärerna velat göra sig till tolk för. Detta har till och med socialstyrelsen i sitt för övrigt välvilliga utlåtande över motionerna nödgats konstatera. Socialstyrelsen fastslår sålunda, efter att ha lämnat en översikt över de åtgärder, som vidtagits i utlandet, att *utsikter ej synas förefinnas för genomförande på lagstiftningens väg av några allmänt verkande åtgärder emot användandet av avtalsstridiga eller samhällsvådliga blockader i arbets- tvister.*

Betecknande är också, att i motionerna icke givits några verkligt vägledande anvisningar, hur en lagstiftning på detta område skall utformas och genomföras. Man har inskränkt sig till allmänna talesätt och för övrigt hänvisat till utlandet, jag skulle vilja säga — till utlandets misslyckade experiment. I den liberala partimotionen har man sålunda bl. a. åberopat den norska lagstiftningen som ett gott föredöme. Där har ju ända till för några veckor sedan, vid sidan om den offentliga förlikningsinstitutionen, funnits lagen om tvungen ”voldgift”, tillkommen i syfte att förhindra samhällsvådliga arbetsinställelser. Enligt denna lag kunde konungen, därest han fann en arbetskonflikt utgöra en allvarlig fara för betydande samhällsintressen, förbjuda igångsättandet eller fortsättandet av arbetsinställelser samt påbjuda konfliktens avgörande genom skiljedom.

Nu veta vi ju emellertid alla, att denna norska lagstiftning visat sig vara ett illa valt exempel. Ingen torde sväva i ovisshet om, att lagen icke haft den verkan, som man avsåg att vinna med densamma. Trots denna lag har det norska samhället fått vidkännas arbetskonflikter av mycket allvarlig beskaffenhet — konflikter, som vi varit tämligen för-

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

skonade från, fastän vi icke haft någon lag angående samhällsvådliga arbetsinställelser. I följd t. ex. drabbades den norska huvudstaden av en allmän arbetsinställelse vid spårvägarna, och i början av innevarande år utsattes det norska samhället för en allmän strejk vid järnvägarna. Hur stort värde man i Norge satt på denna tvångslagstiftning framgår däraf, att regeringen "icke funnit skäl att framlägga förslag om förlängd giltighet" — lagens giltighetstid var nämligen begränsad till den 1 april innevarande år, då den också upphörde att gälla. Ett motionsvis väckt förslag angående lagens förnyande har nyligen odelstinget vägrat att upptaga till realbehandling. Under den debatt, som fördes i odelstinget, förklarade man från såväl arbetsgivare- som arbetarehåll, att man icke önskade återfå lagen, eftersom erfarenheten visat att den icke kunnat fylla sitt ändamål. Högerns ledare, grosshandlare Lykke, gick till och med så långt, att han indirekt uppmanade regeringen, eller i varje fall socialministern, att göra ett eventuellt beslut om förnyande av lagen till kabinetsfråga!

Det land, där man har den längsta erfarenhetstiden ifråga om lagstiftning av detta slag, är som bekant Australien. Redan på 1890-talet upprättades där skiljedomstolar i syfte att förhindra arbetsinställelser. Trots de stränga bestämmelserna och de i utsikt ställda stränga straffen — fängelse i årtal för strejkledare — kunde icke strejker förhindras. Svenska arbetsgivareföreningens direktör, häradshövding Hjalmar von Sydow, påpekade detta i ett föredrag inför arbetsgivareföreningens medlemmar år 1911 och citerade följande uttalande av en, som han kallade frisinnad och arbetarevänlig australisk tidskrift: "Andra länder måtte erhålla en egendomlig uppfattning av det industriella livet i Australien, ifall underrättelser om alla strejker, som inträffa här, meddelas i deras press. Ty oaktat detta är det land, där alla arbetstvister skola avgöras genom skiljedom, avlöningsnämnder och arbetsdomstolar, så finnes sannolikt i hela världen icke några platser, där så många strejker äga rum per kvadratmeter av städer och samhällen som i Australien. Strejkerna följa på varandra med feberaktigt hast. Landets historia i våra dagar upptages till större delen av dem. Man kan ej öppna en daglig tidning utan att med en känsla av ovilja läsa skildringar av nya strejker."

Och herr von Sydow fastslog, att "redan härmed torde i själva verket systemet vara dömt".

Förre arbetsministern, domaren Beeby, synes senare ha kommit till samma resultat trots sina sympatier för lagstiftningen. Han gör visserligen gällande, att det varit domstolarnas långsamhet, som undergrävt systemet, men han nödgas medgiva, att tvångslagstiftning som medel att förebygga strejker i och för sig visat sig ändamålslost. "Det blev" — har han yttrat — "snart påtagligt, att ingen lag kunde uttänkas, som kunde hålla arbetarna från att strejka, om de hade beslutat sig för strejk. Lagen förbättrades, flera skiljedomstolar upprättades, och även i övrigt gjordes ändringar, men allt utan att syftet vanns. Strej-

kerna tilltogo, och den vackra förhoppningen om social fred hade erkänt slagit fel".

Arbetsgivarna ha förklarat, att de anse, att tvångsskiljedomen visat sig sämre än gagnlös såsom medel till den sociala fredens upprätthållande. Den har varit den direkta orsaken till strejker och har fört arbetarne och arbetsgivarne i två skarpt skilda läger. "Så länge den ännu är i kraft, skall" — har direktören för det största gruvbolaget i Australien yttrat — "man förgäves hoppas på undanröjandet av arbetsnedläggelser och social oro". En annan arbetsgivare har yttrat, att tvångslagstiftningen "förvärrat den sociala oron".

Svenska arbetsgivareföreningens organ Industria, ur vilket jag hämtat dessa uttalanden om den australiska lagstiftningens verkningar, har ansett sig kunna med stöd av dem fastslå tvångsförfarandets oförmåga att skapa social fred och ekonomisk rättvisa. Tidningen tillägger: "Straffet mot strejker har av själva verkligheten bevisats vara en orimlighet. *Tvångsskiljedomstolen tog livet av de frivilliga förhandlingarna mellan parterna, men de ha återuppstått, kan man säga, på systemets grav*". Och med tanke på kollektivavtalet, säger samma tidning: "Snarare har kollektivavtalet arbetat sig fram i Australien *trots* skiljedomen än genom densamma".

I den liberala partimotiven, liksom ock i socialstyrelsens yttrande över densamma, erinras om, att man under kriget i vissa länder utfärdade legalt förbud mot arbetsinställelser inom t. ex. krigsindustrierna. Detta är ju riktigt, men i vad mån lyckades man därmed?

I England blev följden den, att de allmänt erkända fackföreningarnas och fackförbundens verksamhet försvårades eller rent av omöjliggjordes. Därmed förhindrades också fredliga och frivilliga uppgörelser mellan dem och arbetsgivarnes organisationer. Detta i sin tur medförde, att nya, starkt decentraliserade och syndikalistiskt färgade organisationer bildades bland arbetarna. De otillfredsställande arbetsvillkoren ledde till att trots alla förbud och trots att regeringen hade påbjudit tvångsskiljedomsförfarande, utbröto strejker här och var såväl inom krigsindustrien som vid kolgruvorna. Dessa strejker kommo spontant och ofta utan minsta ansatser till förhandlingar. Slutligen fann regeringen ställningen ohållbar och började vidtaga åtgärder i syfte att främja ett fritt förfarande ifråga om lösningen av tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Den beträdde en väg, som torde vara den mest framkomliga på detta område. Regeringen tillsatte sålunda i november 1916 Whitley-kommissionen, som efter ingående undersökningar kom till det resultatet, att samarbetet mellan arbetsgivarne och arbetarne bör tryggas genom en av dessa parter *frivilligt uppbyggd, på den industriella demokratiens principer grundad organisation*. Kommissionens program för arbetsfredens bevarande har förverkligats inom många industrigrenar, och man torde redan ha gjort den erfarenheten, att denna nya, på frivillighetens väg upprättade ordning visat sig vara vida mer betryggande för arbetsfreden än strejkeförbudet och tvångsskiljedomsförfarandet.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinsättelser. (Forts.)

randet. Det blir nog också den vägen, som vi här hemma måste beträda, om vi vilja nå det mål, motionärerna säga sig sträva efter.

Men den vägen synas motionärerna vara alldeles främmande för. I den mån de försökt spela vägvisare, ha de pekat på sådana vägar, som befunnits vara oframkomliga eller rent av ledande till fördärvet. När man tager del av andra lagutskottets utlåtande över motionerna, finner man också, att utskottet, trots att det bemödat sig att visa motionärerna all möjlig välvilja, nödgats lämna anvisningarna utan avseende. En jämförelse mellan de i några fall synnerligen omfattande motionerna och utskottets utlåtande ger tydligt vid handen, att så är förhållandet. Utskottets utlåtande präglas av mycket och välbefogat tvivel. Utskottet har sålunda, i likhet med socialstyrelsen, nödgats medgiva, att svårigheterna att från en opartisk undersökning komma fram till gagnande lagstiftningsåtgärder äro mycket stora. Inseende det omöjliga uti att åberopa de lagstiftningsåtgärder i utlandet, vilka för vissa av motionärerna synas ha framstått såsom särskilt efterföljansvärda, har utskottet hänvisat till en av såväl motionärerna som socialstyrelsen "bortglömd" dansk lag, nämligen "Lov om den faste Voldgiftsret". Man kan säga, att denna danska lag fått tjänstgöra som det räddande halmstrået. Och mycket mer än ett halmstrå är denna lag för visso icke. Ty erfarenheten har visat, att förhållandena i Danmark trots denna "faste Voldgift" icke i något avseende gestaltat sig fördelaktigare med hänsyn till arbetsfredens bevarande än i vårt land. Danmark har icke varit förskonat från avtalsstridiga arbetskonflikter. Där liksom i vårt land ha både arbetsgivare och arbetare gjort sig skyldiga till sådana. Och beträffande de allmänfarliga och samhällsvådliga konflikterna torde "Voldgiften" icke ha betydligt mera än våra fria förhandlingsordningar och vårt frivilliga förliknings- och skiljedomsväsende.

Den som önskar göra sig underrättad om den roll "Voldgiften" spelat i Danmark erhåller en god vägledning av en broschyr, som "Voldgiftsretens" ordförande, doktor Carl Ussing, utgivit. Doktor Ussing, som mer än någon annan torde kunna göra anspråk på att vara sakkunnig i fråga om denna lagstiftnings verkningar, medger öppet, att erfarenheterna av lagens förmåga att förhindra avtalsstridiga arbetskonflikter äro synnerligen nedslående. Han konstaterar, att systemet vacklar: "Det ingås avtal, men de respekteras icke, det avkunnas domar, men de efterlevas icke". Men när han går att söka efter botemedlen, då hänger han sig icke åt den föreställningen, att dessa äro att söka i ytterligare lagstiftningsåtgärder, ytterligare tvångslagar. Han understryker tvärtom behovet av *frivillig* medverkan från arbetsgivarnes och arbetarnes sida. Han kräver full offentlighet beträffande regleringen av förhållandet mellan dessa parter, vilket bland annat skulle vinnas genom tillsättandet av en stor kommission, med uppdrag att — som han säger — dryfta och pröva vad parterna kunna komma överens om till arbetsfredens befestande. Denna kommission får — framhåller han vidare — icke stå under det ena eller andra politiska partiets ledning, den skall

vara objektiv och opolitisk; *den får därför icke stå under ministeriell ledning.* "Dess högsta ledning måste vara fullt oministeriell. Ett frivilligt tankeutbyte, som sedan kan begagnas till upplysning".

Denne danske expert på arbetsrättens område skulle alltså, med de erfarenheter han gjort av lagstiftningens ingripande, säkerligen icke ha velat vara med om att anropa Kungl. Maj:t om lagstiftningsåtgärder, därest han haft ett ord med i laget vid behandlingen av de nu föreliggande motionerna. Ehuru han icke slutfört den tanke, som han givit uttryck åt i sitt förslag om ett frivilligt meningsutbyte inför en offentlig kommission, torde man kunna säga, att tanken leder fram till kravet på *industriell demokrati*, på önskvärdheten att bereda arbetarne medinflytande över produktionen, ett inflytande som i sin tur kommer att framskapa känsla av medansvar och följaktligen även ökade möjligheter att bevara arbetsfreden.

Herr vice talman! Jag har med dessa erinringar velat visa, att de erfarenheter, som man gjort i utlandet, rörande tvångslagstiftning på arbetsrättens område och hos vilka en del av motionärerna synas ha sökt stöd för sina framställningar, icke äro ägnade att uppmuntra de svenska statsmakterna till liknande tvångsåtgärder. Då därtill kommer, att det icke med fog kan göras gällande, att förhållandena på detta område i vårt land gestalta sig på ett sådant sätt, att dylika åtgärder kunna anses vara sakligt motiverade, då har jag icke kunnat finna någon anledning att förorda ens ett så "uppmjukat" förslag som andra lagutskottets. I den reservation, som jag och mina partikamrater avgivit inom utskottet, ha vi, bland annat, med stöd av ett uttalande av socialstyrelsen, pekat på de ofrånkomliga konsekvenserna av en tvångslagstiftning av det slag, som flertalet motionärer synas ha tänkt sig. Dessa konsekvenser måste bliva, att man på lagstiftningens väg även sörjer för "möjlighet till ett rättvist avvägande av löne- och arbetsvillkoren".

Ingen torde väl nämligen inbilla sig, att det i vår tid skall låta sig göra, att ensidigt lagstifta om strejkförbud utan skyldighet för statsmakterna att samtidigt garantera de av förbudet berörda arbetargrupperna skäligen löner och övriga arbetsvillkor. Konsekvenserna av en förbudslagstiftning på detta område måste bli, att staten positivt medverkar till lönernas fastställande. Men därmed kommer man in på de vägar, som man försökt leta sig fram på i t. ex. Australien, men som där befunnits vara ofrånkomliga. Den ena tvångsåtgärden tvingar fram den andra. Såväl arbetsgivarne, som arbetarne — d. v. s. de ojämförligt största grupperna av samhällsmedlemmar — skola till slut finna detta tvång, denna *minoritetsdiktatur* olidlig, med påföljd att lagen mister sin auktoritet och den sociala oron ökas.

Man bör heller icke bortse från, att, såsom läget på arbetsmarknaden just nu gestaltar sig, med en hittills till sin omfattning ökand arbetslöshet och ett på grund för lönereduceringar etc. skärpt motsatsförhållande mellan arbetsgivarne och arbetarna, även den till formen mest oskyldiga hemställan till Kungl. Maj:t om åtgärder i syfte att beskära

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinsättelser.
(Forts.)

arbetarnas fri- och rättigheter, måste framstå som en direkt utmaning mot arbetarna. Detta blir alldeles säkert fallet när, som i detta fall, framställningen bland annat grundar sig på en motion, som den, vilken väckts av herr von Sydow. Denna motion vänder sig mot s. k. avtalsstridiga och samhällsvådliga blockader. Det är ganska naturligt, att man i arbetarekretsar funnit denna motion särskilt utmanande, ty där vet man av årslång erfarenhet, att man i de kretsar, som den ärade motionären företräder, icke är alldeles oskyldig till sådant som man nu lastar arbetarna för. Det blockad- eller bojkottsystem, som användes av arbetsgivareorganisationerna med hjälp av hemliga arbetareregister och konfidentiella bojkottcirkulär har vid mer än ett tillfälle visat sig vara icke blott avtalsstridigt utan också till sina verkningar samhällsvådligt. Ty man lär väl icke kunna förneka, att det ligger en viss samhällsfara däri, att arbetare, på grund av tillämpningen av ett sådant system, tvingas att gå arbetslösa ofta mycket lång tid, varvid helt naturligt allt annat än samhällsvänliga känslor bemäktiga sig dessa arbetare och deras kamrater. Utskottet har ej kunnat uraktlåta att observera detta hemliga bojkottningssystem och har ju också i sitt utlåtande uttalat, att "en opartisk undersökning av illojala stridsmetoder bör omfatta sådana utövade vare sig av arbetsgivarna eller av arbetarna". Detta uttalande låter ju vackert och är utan tvivel väl menat, men jag måste för min del säga, att jag icke vågar hysa några förhoppningar angående möjligheten att komma till något praktiskt resultat med en sådan undersökning. Det säger sig självt, att *även om* en lagstiftning mot dessa arbetsgivarnas bojkottsystem skulle kunna åstadkommas, så torde det bli tämligen omöjligt att tillämpa en sådan lagstiftning just med hänsyn till arbetsgivareorganisationernas möjligheter att undandraga sig offentlig kontroll i detta hänseende.

Med det nu anförda tror jag mig ha förebringat tillräckliga skäl för den ståndpunkt, som jag och mina partikamrater i utskottet intagit till de föreliggande motionerna, och jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till den av herr C. E. Svensson m. fl. avgivna reservationen.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren och reservanten uttrycker sig flera gånger erkännansamt om det utlåtande, som utskottet här har framlagt, men dock ansåg han sig icke kunna tillstyrka det slut, vartill utskottet kommit.

Det förefaller mig, att han såg på dessa förhållanden synnerligen ensidigt, då han kunde framkasta det påståendet, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan skulle uppfattas av Sveriges arbetareklass såsom en utmaning mot den. Vad är det, som här begäres i utskottsutlåtandet, annat än det, att Kungl. Maj:t måtte upptaga till prövning, huruvida åtgärder skulle kunna vidtagas varigenom rättsgrundsatser, rättsstadgares tillämpning, skulle kunna utsträckas till förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. Hur detta skall kunna vara

en utmaning, det återstår för reservanten att bevisa. Det gick genom hans uttalande såsom en röd tråd den uppfattningen, att, när helst arbetare och arbetsgivare råka i strid med varandra, så är det ett helgat område, där samhället och dess makter ingenting som helst hava att skaffa.

Om lagstiftning mot samhällsförhållanden i arbetsinställelser.
(Forts.)

Vi, som icke äro av den uppfattningen, utan som anse, att dessa ödeläggande strider träffa icke blott de båda parterna utan sprida sina skadliga följder runt om i samhället, vi kunna icke låta bli att till det yttersta göra försök att bringa lindring i dessa förhållanden.

Talaren kunde icke förneka, att under senare tider och även dessförrinnan vårt samhälle har lidit av dessa sammanstötningar. Han kan endast säga det, att här i vårt land vi icke hava haft större svårigheter än man haft i andra länder, men är det ett tillräckligt motiv för politiken att lägga armarna i kors, att säga, att vi icke äro sämre än andra? Bör man icke se till, huru saken i verkligheten ställer sig för oss likaväl som för andra? Jag tror icke, att vi äro sämre än andra, men vi skola ändå se till, om icke något är att göra. Den ärade talaren vet lika väl som jag själv och alla andra inom utskottet, att jag för min del icke ställer mig på den optimistiska ståndpunkt, att jag tror, att man med lagstiftningsåtgärder kan åstadkomma det åsyftade tusenåriga riket här i landet; men att ställa sig på den pessimistiska ståndpunkt, som reservanterna hava ställt sig på, att bara lägga armarna i kors, kan dock icke vara det rätta. Om vi se till det internationella rättsområdet, där nävrätten hittills rätt, men där man försöker att åstadkomma en rättsordning, så är jag livligt övertygad om att den föregående ärade talaren och jag äro fullkomligt på samma sida. När nationerna vilja avgöra sina stora stridsfrågor genom våld och makt, så vilja vi försöka att göra vad som står i mänsklig makt för att hindra det. Kommer då invändningen emot försöken med rättsordningens genomförande, att våldet måste bliva den makt, som i all framtid är avgörande, förtrötts vi icke i våra åtgärder att bringa rättsförhållandena fram. Och kommer invändningen, att man genom försök till rättstillämpning på detta område dock icke kan åstadkomma det slutliga avskaffandet av våldsmorden, så säga vi också: à la bonne heure, vi vilja dock göra vad göras kan, vi vilja vara med om att skrida framåt även då det bara gäller ett tuffjät på rättens väg. Det tror jag, att både herr Hansson och jag äro eniga om. Då vill jag fråga herr Hansson: varför skola vi, då det gäller de inre striderna mellan klasserna, den ekonomiska kampen mellan klasserna, varför, frågar jag, vill herr Hansson nödvändigt säga att där, på det området, våga vi icke försöka någonting? Herr Hansson sade, att man kunde av dessa motioner få den uppfattningen, att den svenska arbetareklassen är en i särskilt hög grad avtalsbrytande klass. Jag kan icke finna detta av motionerna och framför allt icke av den, som jag är närmast intresserad av, därför att den kommit från medlemmar av mitt eget parti. Det finns icke ett enda uttalande i den riktningen. Den endast avser att åstadkomma rättsförhållanden på ett område, på vilket herr Hansson icke vill införa

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsvinställelser.
(Forts.)

sådana. Herr Hansson yttrade, att den lagstiftning i utlandet, som hittills har tillämpats på de allmänfarliga strejkerna, har visat sig vara mindre effektiv. I viss utsträckning tror jag, att herr Hansson har rätt, men jag vill dock påpeka, att den norska lagstiftningen, som nu har blivit upphävd, och som icke har förnyats, den har, såsom han sade, inte blivit förnyad på grund därav att arbetare och arbetsgivare båda förenat sig om att den icke borde förnyas. Men jag har däremot hört sägas, att man på andra håll vore varmt intresserad för att få lagstiftningen förnyad. Men vare härmed huru som helst. Vad vi begära är att, trots det — jag erkänner det — upprepade misslyckanden ha ägt rum för Kungl. Maj:t att komma till någon slutlig lösning, Kungl. Maj:t dock icke skall förlora tålamodet utan alltjämt följa detta viktiga område med allra största uppmärksamhet samt framlägga sådana förslag, som kunna vara ägnade att bereda lindring i de rådande förhållandena.

Det omnämmande, som herr Hansson gjorde av herr USSINGS kritik, innehöll dock, att USSING önskade ett slags offentligt forum, inför vilket sådana här frågor kunde bringas till avgörande. Jag undrar, om vi icke just för närvarande hava förhållanden, som kunna göra det av behovet påkallat, att vi verkligen hade någon auktoritativ myndighet, som kunde säga sitt ord, huruvida exempelvis blockadåtgärder äro avtalsstridiga eller icke. Ty auktoritet på det området kan icke arbetslöshetskommissionen sägas besitta.

Den bestämda viljan till fullkomlig opartiskhet på detta område, som har besjälats utskottet har även erkänts av herr Hansson. I den utredning, som vi begära, eller den prövning, som kan sättas i gång, stanna vi icke vid de påstådda avtalsstridiga blockaderna utan även in på ett område, som herr Hansson berörde eller arbetsgivarnas bojkottsåtgärder. Under sådana förhållanden tycker jag, att en av de anmärkningar, som riktats emot detta förslag, bortfaller.

Vad vidare de åtgärder, som kunna vidtagas, beträffar, så har ju i skrivelsen givetvis lämnats åt Kungl. Maj:t frihet att handla på olika områden efter som Kungl. Maj:t finner lämpligast. Vad särskilt det ena området beträffar, nämligen en lagstiftning på jordbrukets område, så intager detta en särställning på grund därav att vi i utskottets utlåtande strängt begränsat oss till sådana avbrott i arbetet, som inträffa under avtalstiden. Detta gör, att hela frågan kommer att koncentrera sig kring den nya avtalslagstiftning på jordbrukets område, varom riksdagen ett par gånger på andra lagutskottets begäran skrivit till Kungl. Maj:t. Hela detta område tror jag på det sättet blir avkopplat, när Kungl. Maj:t upptager denna fråga, som jag vill hoppas, att Kungl. Maj:t gör.

Vad åter de allmänfarliga strejkerna beträffar och blockad- och bojkottsystemet inom industrien, så är det även där en skiljaktighet, som kan ge anledning till olika behandling från Kungl. Maj:ts sida. Jag delar fullkomligt den uppfattning, som herr Hansson hade, att man aldrig kan beröva arbetarklassen dess strejkrätt, utan att i dess ställe sättes

något medel, varigenom arbetsförhållanden och arbetslön regleras på ett opartiskt sätt. Kan man icke komma fram till detta, så har dock utskottet anvisat andra åtgärder, vilka kunna tagas i omprövning för att erhålla den jämna gång, som beträffande samhällseliga företag är nödvändig. Här kan man icke inskränka sig blott till avbrott under kontraktstiden, utan man måste sträcka sig längre för att trygga arbetsfreden och i den mån man, som är möjligt, icke vill inlåta sig på obligatorisk skiljedom, får man tänka på sådana anordningar, som vi talat om, såsom förhandlingsordning, varselstid m. m.

Hur Kungl. Maj:t tänker handla, då den får denna skrivelse, det vet naturligtvis icke jag, och utskottet har självt icke diskuterat denna fråga. Men jag vill för min del säga såsom min privata uppfattning, att ett forcerande av detta ärende på det sätt att en kommitté med eller utan parlamentariskt inslag tillsättes, som finge som vanligt det uppdraget att komma med några positiva förslag, tror jag i detta fall icke skulle vara rätta vägen, när jag tror, att frågornas lösning i hela deras vidd icke ligger så klar och så nära. Här tror jag, att det just vore tillfälle att giva en praktiskt och teoretiskt insiktsfull expert i uppdrag att noggrant följa företelserna på arbetsområdena såväl inom som utom landet, varigenom han bleve i tillfälle att, när han verkligen trodde, att möjligheter till positivt ingripande funnes, framlägga detta för Kungl. Maj:t, varefter Kungl. Maj:t hade vidare att handla och kunna komma till riksdagen med det förslag, som därav kunde föranledas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linder: Herr talman! Sedan jag studerat hela denna knippa motioner, kan jag knappast värja mig för den tanken, att de innerst inne äro uttrycket för en viss inneboende motvilja mot arbetarrörelsen, mot arbetarna.

Utav mycket, som rör sig i vårt land i dessa tider, anser jag mig icke böra betvivla att, om man blott vore säker på, att krafterna kunde vara tillräckliga, skulle man på många håll ingenting hellre önska, än att arbetarklassen kunde ordentligt drivas ned och tryckas tillbaka i en svagare ställning än vad den har lyckats komma sig upp till.

Hittills har man ju i vårt land med avseende å arbetsfredens bevarande intagit den ståndpunkten, att man icke har velat forcera fram en lagstiftning emot de närmast intresserade parternas önskningsar; man har lagt an på att söka vinna parternas förtroende för de förslag, som framlagts. Hädanefter tycks det emellertid, enligt utskottsmajoritetens uppfattning, skola bliva en annan musik. Visserligen anses det även för framtiden önskvärt och av vikt att söka vinna arbetarnas förtroende för förslagen, men det anses, att lagstiftningsmakten icke vidare skall ställa sig likgiltig till de pågående striderna mellan arbetare och arbetsgivare, och det vill väl med andra ord säga — fastän det skall annars anses vara mjukt sagt — att lagar skola skapas, varigenom arbetarnas rörelsefrihet i fråga om arbetsavtal skall beskäras. Hittills har man ifrån stats-

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

makternas sida iakttagit en viss passivitet. Man har sökt åstadkomma samförstånd mellan parterna genom medling eller skiljedom, bådadera tillkomna efter parternas gemensamma önskan. Nu proklameras ifrån utskottets sida, att en dylik mjuk och försiktig hållning kan man icke vara med om att dela. Hittills anses statsmakternas passivitet på det ifrågakvarande området hava haft sin orsak i den inom stora befolkningsskikt rådande misstron till lagstiftningens opartiskhet. Hädanefter så räknar man med att detta misstroende skall skingras på grund av den genomförda demokratiseringens inverkan på lagstiftningsmaktens utövning.

Jag kan för min del icke finna annat än att detta sätt att räkna är ganska egendomligt, då man besinnar, att man just ifrån en av de i arbetsstriderna närmast intresserade parternas sida, arbetsgivarnas, söker förbereda sig till en tvångslagstiftning, och då man betänker, att arbetareparten ställer sig avvisande till försöken att forcera fram en lagstiftning på detta område i samhället, livligt förvissade som arbetarna äro, att man rör sig på ett så ömtåligt område, att alla tvångsåtgärder eller tvångslagar äro av ondo.

Jag förstår för övrigt knappast, varthän motionärerna i verkligheten syftat med sina motioner. Man lamenterar vidlyftigt över arbetarnas uppträdande på arbetsfältet, men då det gäller att anvisa vägar till ett bättre sakernas tillstånd, så visar man sig ganska tafatt. Det förefaller mig, som om motionärerna önskade säga någonting, men icke ville komma rent ut med språket. Vilka vägar man emellertid än vill anvisa — det må nu gälla obligatorisk skiljedom, förhandlingsordning, varseltid eller obligatorisk medling — och hur man än tänker sig en blivande lagstiftning utformad, så kan det med säkerhet icke undvikas, därest lagen skall erhålla någon grad av effektivitet, att den måste vara förenad med påföljder vid underlåtenhet att efterleva densamma. Jag tvivlar för min del ingalunda på, att på ofantligt många håll inom arbetsgivarlägret intet annat medel anses effektivt gent emot arbetarna, än att kunna få dem dömda till urbota straff eller åtminstone att få dem dömda till böter, som de sedan eventuellt få sitta av. Finnes det intet straff, som kan komma ifråga, så uppkommer ju fråga om skadestånd, och då inses det ju tämligen klart, om man överväger situationen, att arbetarna egentligen icke ha något att betala med. Visserligen har nu utskottet understrukit, att kriminellt ansvar för brytande av de civilrättsliga avtalen måste anses uteslutet, men jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att det i flera av de i ämnet väckta motionerna på tal om utvägar hänvisas till åtskilliga utländska lagstiftningar. Studerar man dessa, så finner man i allmänhet i dem stadganden om böter och fängelse; utskottet har för övrigt självt fästат uppmärksamheten på dylika lagstiftningar.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att nämna några ord om den av utskottet i särskild erinran bragta, i Danmark gällande Lov om den faste Voldgiftsret. Utskottet beskriver närmare föremålet för dess

verksamhet. Huru verkar nu denna permanenta skiljedomstols beslut? Ja, det får man veta i en av Sveriges Industriförbund utgiven broschyr av juris doktor Carl Ussing, som är ordförande i den danska permanenta skiljedomstolen, för Den faste Voldgiftsret. Det heter i inledningen på ett ställe på följande sätt: "De oroliga hamnarbetarna i Köpenhamn ha vid två olika tillfällen dömts att erlægga mycket stora belopp. För ett par år sedan dömdes deras fackförening till en 'bot' av 800,000 kronor, och i år dömdes hamnarbetarnas, sjömännens och eldarnas organisationer att tillsammans erlægga en 'bot' av sammanlagt 1 miljon kronor. Att den icke i verkligheten uttagits, därför bär Den faste Voldgiftsret icke något ansvar." Domstolen utdömer alltså väldiga ersättningsbelopp, men i verkligheten uttagas dessa icke. Varför? Ja, det känner jag inte till, men det är kanske någon som antager, att det beror på någon viss gentillesse hos arbetsgivarna, att de icke uttaga beloppen. Det kan också hända, att någon antager, att arbetarna icke ha något att betala med. En dylik lagstiftning anser jag emellertid vara farlig, ty den verkar förslappande på respekten för domstolens uttalanden.

Enligt vad socialstyrelsen upplyser, saknar man i allmänhet kännedom om verkningarna av de försök, som på lagstiftningens väg gjorts för att hindra arbetsnedläggelser. I många fall anses försöken ännu blott befinna sig på experimentets stadium. Förutsättningen för en dylik lagstiftning anses emellertid vara en lagstiftning angående förenings- och avtalsväsendet. Där en legislativ reglering av fackorganisations- och avtalsinstitutens rättsliga ställning saknas, ha de särskilda föreskrifterna om villkor för eller förbud mot arbetsnedläggelser måst förbli ineffektiva. Vad vårt eget land vidkommer, så får det väl anses, att åtminstone för närvarande förutsättningarna att få till stånd en lagstiftning angående organisations- och arbetsavtalsinstitutens rättsliga ställning äro ytterligt små. — Nu tänker sig väl antagligen mängden, att om också icke de enskilda arbetarna skulle kunna åläggas skadestånd, så skulle man alltid kunna vända sig mot arbetarorganisationerna. Men jag håller dock för ytterst sannolikt, att därest en lagstiftning, på sätt jag nyss förut nämnde, skulle komma till stånd, så skulle icke någon organisation bli synlig i avtalen och följaktligen icke heller kunna förpliktas att betala något.

Jag tror för min del, att ingenting är att vinna genom att söka forcera fram en lagstiftning på sätt motionärerna ha tänkt sig. Jag tror, att tiden ännu icke är mogen för något dylikt. Ännu synes mig allting på arbetsavtalsområdet befinna sig så att säga i sitt vardande. Försöker man gå fram med maktspråk, så kommer man antagligen att tillintetgöra de resultat, som man redan har nått. Det röjer sig för övrigt i dessa motioner en synnerligen stor otålighet, men jag tror, att denna fråga hör så att säga till det kors, som denna tids människor *måste* bära, att de måste med *tålmod* arbeta sig igenom de svåra uppgifter, som föreligga, då det gäller att rättvist avvåga förhållandena mellan arbetare och arbetsgivare. Tvångsåtgärder och maktspråk ha icke plats, då det

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. gäller att skapa denna lagstiftning. Den bör växa fram på naturlig väg. Jag ber att få yrka bifall till den avgivna reservationen.

(Forts.)

Herr von Sydow: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talaren hade älskvärdheten att läsa upp och åberopa ett stycke ur svenska arbetsgivareföreningens tidning *Industria* för år 1911. Han anförde, att detta uttalande betecknade min ståndpunkt ifråga om obligatorisk skiljedom i arbetstvister, och jag vill säga, att detta är fullkomligt riktigt, citatet är riktigt, det var min åsikt då, och det är min åsikt nu.

Jag har alltid varit av den bestämda meningen, att obligatorisk skiljedom i vanliga stridigheter mellan arbetare och arbetsgivare är ett oting. Detta system har visat sig vara ett fullkomligt fiasko, där man genomfört det. Detta beror därpå i min tanke, att i själva verket en dylik ordning icke vilar på någon rationell grund, och varje lagstiftning, som icke vilar på en rationell grund, leder förr eller senare till orimligheter. Ifall det har funnits en överenskommelse emellan arbetare och arbetsgivare om ett visst lönesystem, och tiden för överenskommelsen gått ut, så är det arbetsgivarens rätt att säga, att han icke kan bjuda mera än så och så mycket, och arbetarna hava rätt att säga, att de icke acceptera budet och icke vilja arbeta på dessa villkor. — Det finns icke någon rationell grund för staten att söka tvinga arbetsgivarna att höja lönebudet eller arbetaren att taga emot den bjudna lönen.

Det är fullkomligt riktigt, som herr Hansson anförde, att i praktiken det icke går att tvinga arbetarne med hot om böter eller frihetsstraff ifall de tredskas. Det går i regel icke, därför att om arbetarna tredskas, så visar det sig omöjligt att utkräva straff av dem, särskilt där det gäller ett stort antal arbetare. Man kan icke, om det gäller en arbetarkår på 10- à 20,000 man, bötfälla arbetarna och, om de icke betala böterna, sätta dem i fängelse för att avtjäna böterna. Hela systemet är på den grund, då det gäller vanliga stridigheter mellan arbetare och arbetsgivare, förfelat. Jag måste därför taga avstånd ifrån vissa uttryck i en del av motionerna, där detta system förordas. Det är egendomligt, att man förordar detta system i vårt land just kort tid efter sedan man icke velat förnya det i Norge, där man haft erfarenhet därav.

Det är nog riktigt, som herr von Sneidern yttrade, att när man icke förnyade den norska lagen i ämnet, så var det därför att både arbetare och arbetsgivare voro emot den. Men det var en annan part, som också var emot den; det var hela den stora norska allmänheten. Det fanns icke några möjligheter, fastän man gjorde försök, att i stortinget före den 1 april, då lagen gick ut, få fram en motion om dess prolongering, det fanns icke någon, som ville försöka framträda med en dylik motion, så övertygad hade man blivit om felaktigheten av hela systemet. Nu har jag sedermera i tidningarna läst, att en norsk politiker, som till stor del bär ansvaret för systemets genomförande från början, förordat ett nytt försök med det, men detta är ett undantagsfall. Om det nu

sagda gäller i regel, så hindrar det icke, att man i vissa fall, där ett arbete ovillkorligen måste fortgå ur samhällets synpunkt, t. ex. vid vattenlednings- eller gasverk eller sådant, kan ha anledning från det allmännas sida träffa vissa anstalter, så att arbetet, om avtalet går ut, icke omedelbart lägges ned. Då kommer man därhän, som herr Hansson yttrade, att man ur det allmännas synpunkt får se till, att arbetsvillkoren bliva avvägda på ett nöjaktigt sätt, ty det är givet, att arbetarna där också skola få möjlighet att erhålla den förbättring av sina lönevillkor, som det allmänna löneläget erfordrar.

Vi hava också här i Sverige haft något liknande. Vid de enskilda järnvägarna, där arbetsnedläggelse icke kan förekomma utan att medföra största skada och molest för allmänheten, där fanns det på grund av frivilligt avtal under tio års tid en skiljedomstol, som skulle döma även i sådana fall, då avtalen gått ut och nya bestämmelser måste träffas i fråga om löner och arbetsvillkor. Denna domstol fungerade, såvitt jag vet, tillfredsställande. Jag var för övrigt själv medlem av den, så länge den fanns, och dess domar respekterades av såväl arbetare som arbetsgivare, men arbetarparten tröttnade för ett par år sedan på hela systemet och ville icke förnya avtalet, varför domstolen nu i intressetvister fungerar endast fakultativt, för den händelse båda parterna äro ense därom.

Men om jag alltså fortfarande liksom förut är bestämd motståndare emot tanken på obligatorisk skiljedom i arbetstvister i allmänhet, så följer icke däraf, att jag anser, att man för närvarande icke behöver göra något vidare ifråga om arbetskonflikter, och jag kan icke instämma i herr Hanssons yttrande, att det här på senare tiden egentligen icke förekommit något, som i detta avseende påkallar ingripande från det allmännas sida.

När herr Hansson var så älskvärd och citerade Industria, skall jag i gengäld taga mig friheten att citera ett annat organ, varmed han i regel sympatiserar, nämligen tidningen Socialdemokraten. Jag skall be att få läsa upp en bit ur tidningen Socialdemokraten för den 19 september 1919. Det står citerat i min motion på sid. 3, men det har på grund av tryckfel kommit att stå årtalet 1909 i stället för 1919. Det är just om blockader det här handlar, och det är därom min motion rör sig. Märk, mina herrar, att det nu är tidningen Socialdemokraten, som säger följande: "Det har blivit alltmera vanligt, att blockader och 'varningar' utfärdas av ungefär nästan vem som helst, naturligtvis utan att respektive fackorganisationer därom beslutat eller ha en aning om arbetsavstängningen förrän den utgör ett fullbordat faktum. Enskilda arbetslag anse sig böra uppträda på egen hand och förklara blockad eller publicera varningar. Att vissa syndikalistiska oredor utgöra själen i dylika guerillas, förbättras ingalunda själva saken. Det har till och med inträffat, att meddelanden om dylik apokryfisk 'blockad' kommit oss tillhanda genom borgerliga annonsbyråer, utan att den ens varit under-tecknad. — — —"

Det är verkligen allt för sorgligt, att första bästa pratmakare skall

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

ha möjlighet att innan man lärt sig känna honom det minsta, sätta i gång dylika 'aktioner'. Detta pekar hän på en tendens i utvecklingen på området, som i tid måste av arbetarna själva förebyggas, därest icke ren anarki skall inträda på strejk- och blockadrättens område med ty åtföljande villervalla och oreda på arbetsmarknaden. Arbetareklassen kan icke ha något intresse av en sådan utveckling, som är ägnad att totalt uppriva de disciplinära band, varförutan ingen sammanslutning kan äga bestånd.

Och kan för resten arbetareklassen ha något gagn av en permanent blockadanarki? Förvisso icke. Endast den som i systematisk oreda och kaos ser det lyckobringande idealet kan ha anledning att stödja strävanden av detta slag. De fackligt organiserade arbetarnas uppgift har hittills varit att förbättra arbetarnas ekonomiska och sociala ställning och samtidigt beskära anarkien på arbetsmarknaden i all möjlig utsträckning. En huvudlös blockadpolitik praktiserad av utanför fackorganisationerna opererande friskaror måste åstadkomma ett permanent osäkerhetstillstånd på arbetsområden som valts till operationsfält." Ja, jag skall icke läsa vidare. Med detta uttalande för ögonen, förstår man huru det är ställt i detta avseende. Nästan vem som helst, som vill, kan få ett arbete stoppat, han behöver bara skaffa sig rätt papper och en namnstämpel med bokstäverna L. S. (Lokala Samorganisationen) och så stämpla lappar med arbetsförbud och anslå dem och få in en annons om saken i en tidning, så får han ofta nog arbetet att avstanna, i många fall till stor förbittring för de ordentliga arbetarna liksom för arbetsgivarna.

Detta bör icke få fortgå. Det är en beklaglig svaghet hos de arbetare, som icke tillhöra den syndikalistiska organisationen, att de rätta sig efter dessa blockadnotiser och därigenom bryta sina avtal, ty enligt avtalen hava de icke rätt att på grund av dylik blockad nedlägga arbetet. Att detta förekommit och förekommer i utomordentlig utsträckning, vet förresten var och en, som har den ringaste kännedom om förhållandena. Jag tycker, att det är bevis nog, att man till stöd för detta påstående kan åberopa tidningen Socialdemokraten.

Nu har det mot mig anmärkts, att jag i min motion icke anvisat någon utväg att råda bot för dessa missförhållanden; och det är ju riktigt, att jag icke direkt pekat på någon sådan väg. När man i riksdagen begärt utredning i en fråga, så har det hittills ansetts vara tillräckligt, att man påvisat, att det finnes vissa missförhållanden, som böra undanröjas, och sedan har ansetts, att de utvägar, som skola anlitas därtill, böra framgå av den av Kungl. Maj:t anordnade utredningen. Jag har emellertid i detta fall tänkt mig en anordning liknande den omnämnda domstolen i Danmark. Jag vill i anledning av herr Linders yttrande nu ytterligare, liksom många gånger förut, på det bestämdaste betona, att jag därvidlag icke vill påyrka några kriminella åtgärder, på böter eller dylikt mot arbetarna, ifall de bryta sina avtal. Men vad jag i detta fall hoppas vinna är, att opinionen, särskilt opinionen bland de förståndigare

och äldre arbetarna, skall vända sig mot dylika blockadåtgärder, så att de icke vidare respekteras. Om det på ett opartiskt sätt blir konstaterat, att en blockad eller strejk föreligger, som är avtalsstridig eller alldeles oförnuftig, som är iscensatt av utomstående, vilka icke hava med saken att skaffa, om allt detta blir klarlagt genom utslag av en opartisk domstol, då väntar jag mig i själva verket genom den allmänna opinionens hjälp en förbättring av dessa förhållanden, då väntar jag mig, att arbetsgivarna eller kanske i de flesta fall förlikningsmännen eller arbetarnes egen organisation skola få arbetarna att låta bli att respektera dessa okynnesblockader, som nu i själva verket esomoftast bringa arbetare och arbetsgivare på många arbetsplatser till fullkomlig förtvivlan. Det är detta jag vill uppnå, och jag hoppas, att det skall kunna uppnås genom en lagstiftning liknande den som vidtagits i Danmark. Jag vet mycket väl, att den domstol, som fungerar i Danmark, liksom andra institutioner har sin begränsning, och jag tror det vore möjligt att få en förbättring av densamma till stånd. Det är möjligt, att den av doktor Ussing rekommenderade större kommissionen, som herr Hansson talade om och som ännu mer skulle ställa det hela under allmänhetens kontroll, kan bliva till gagn i sådant avseende, och det blir ju den blivande utredningens sak att klarlägga, huruvida detta kan ske eller icke. Men då herr Hansson rekommenderade det system, som nu prövas i England, så får jag säga, att såsom det tillämpas där, så synes det mig verkligen att spåren förskräcka, ty är det något land, som under senare tid varit sönderslitet och bragt i yttersta fara genom stora strejker, så är det England. Det har ju där varit så, att en stor och riksvådlig strejk knappast blivit avslutad, förrän en ny börjat. Det har varit så, att parlamentets och regeringens tid i själva verket mest upptagits av dessa arbetsstrider, och resultatet är icke uppmuntrande. Det tillstånd, som råder i England, är ofantligt mycket sämre än här, och de botemedel, som där i någon mån börjat tillämpas, ha icke i minsta grad förmått avhjälpa missförhållandena.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinsättelser.
(Forts.)

Herr Hansson yttrade, att dessa motioner måste uppfattas och komma att bli uppfattade som en utmaning mot arbetarklassen, och herr Hansson pekade därvid särskilt på min motion. Det tror jag för min del icke skall bli fallet, det borde åtminstone icke bli fallet, ty jag kan ju därvidlag åberopa, att de förhållanden, som ligga till grund för min begäran om utredning, dock äro påtalade i arbetarnas egen press och äro där vitsordade. Jag tror, att om man drager ut konsekvenserna av det uttalande, som jag återgivit, så torde mitt förslag icke med rätta kunna fattas som någon utmaning mot arbetarklassen.

Herr Hansson berörde också, att på arbetsgivarehåll blockadlistor mot arbetarna förekomma. Detta är riktigt, och jag har till yttermera visso sagt det i min motion. Det står återgivet där, så att ingen kan vara tveksam om att det förekommer. Blir det strejk och arbetarna lämna arbetsplatsen, så blir denna av arbetarna blockerad för ny arbetskraft. Detta är ur deras synpunkt nödvändigt, ty annars leder strejker ju bara

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

till, att de gamla arbetarna ersättas med nya. Har avtalet utlöpt och strejken sålunda icke är avtalsstridig, är denna åtgärd från arbetarnes sida fullt lojal, och den har aldrig betecknats som något annat. Då vidtagna arbetsgivarna, om de äro organiserade, motsvarande åtgärder. De arbetare, som lämna arbetsplatsen, blockeras hos arbetsgivareföreningens övriga medlemmar, ty det är givet, att om dessa skulle taga emot dem i sitt arbete, skulle de skada sin kollega, hos vilken strejken råder. Dessa stridsåtgärder, som motsvara varandra, ha alltid i den arbetsrätt, som faktiskt finnes och är erkänd i hela Skandinavien, ansetts vara lojala. Varför de listor, som arbetsgivarna skicka ut, kallas för "svarta listor" är för mig en fullkomlig gåta, ty ingen sådan lista har expedierats som "svart". Det åberopas alltid som en försvärande omständighet, att listorna äro "svarta", men detta påstående är obegripligt.

I fall det nu skulle vara så, att de åtgärder som arbetsgivarne vidtagna vid arbetsnedläggelse skulle anses illojala, skola de också falla inom utredningens ram. Detta har utskottet föreslagit, och jag är med därom. Herr Hansson säger, att han icke tror, att en utredning i frågan leder till mycket. Ja, jag får säga, att över huvud taget skall man i fråga om förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, vilket i princip skall vara fotat på det fria avtalets grund, icke begära för mycket av en lagstiftning. Man skall icke begära, att den tvingar arbetarna att arbeta för en viss lön o. d. Vad man skall begära av lagstiftningen är endast, att den tillser att de överenskommelser, som äro träffade, också hållas. Detta kan man med fog begära, i en rättsstat är det en mycket blygsam begäran. Om arbete pågår, skall det sålunda icke få avstanna, därför att en utomstående behagar blockera det, och i övrigt skall det icke å någondera sidan vidtagas några illojala stridsåtgärder. Om på något håll detta sker, skall det naturligtvis inhiberas.

Ja, herr talman, jag skall icke uppehålla herrarna vidare. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Möller: Herr talman! Det ärende, som behandlas i dag, har visserligen i någon mån ett slags nyhetens behag, ty det är ganska många år sedan den svenska riksdagen behövde behandla sådana skrivelseförslag eller motioner, som direkt avsågo att på det ena eller andra sättet komma åt den gamla strejkrätten för arbetarna. Men i själva verket vet ju den, som under de sista femton åren deltagit i vårt lands offentliga liv, vare sig det har skett här eller utanför riksdagen, att det har varit en enormt lång och i många fall ytterst oroande kamp, som industriarbetarklassen har måst föra för att bevara sin strejkrätt. Jag behöver väl icke erinra om år 1905, då praktiskt taget alla organiserade industriarbetare i vårt land stodo beredda att till försvar för sina rättigheter och gent emot en avtalslagstiftning, som skulle hindrat deras rörelsefrihet, tillgripa *storstrejkens vapen*. Detta vapen behövde icke tillgripas, därför att det, trots det att vi endast hade ett ringa antal arbetarerepresentanter i riksdagen, fanns ett *liberalt parti*, som fattade sin

uppgift, då det gällde frågor om arbetskonflikter, på det sättet att det icke skulle medverka till åtgärder, som nödvändigtvis till följd måst ha en betydligt ökad spänning mellan samhällsklasserna i stället för att åstadkomma någon slags avspänning.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om jag minnes rätt, så hängde då avgörandet i andra kammaren endast på två röster, och jag tror icke jag säger för mycket, om jag påstår, att hela vårt land, åtminstone vad den del av befolkningen beträffar, som berördes av det industriella arbetet, befann sig i en enorm spänning, innan avgörandet slutligen skedde mot förslaget.

Sedermera kom den Lindmanska regimens tid. Den Lindmanska regeringen ansåg det ju som en av sina huvuduppgifter att åstadkomma en avtalslagstiftning om arbetsavtalet i vårt land. Därför kom år 1910 åter igen förslag till lagar om arbetsavtal, för vilka det utan tvivel skulle kunnat presteras en mängd olika argument ur samma synpunkter som de, som här äro anförda till förmån för detta skrivelseförslag. Även den gången föll den lagstiftning, som var ifrågasatt, på ett relativt litet antal röster — jag vill minnas, att det var 11 röster eller så omkring — i andra kammaren.

Om jag nu frågar mig: vad har sedan år 1910 inträffat i vårt land, som skulle kunna utgöra en *bärande motivering* för att frånga den gamla ståndpunkt, som man intagit: att söka tillsvidare endast genom medling och förlikningsmän mildra konflikterna, eller snabbare lösa dem än utan förlikningsmän skulle ha varit möjligt? Vad har under dessa år inträffat, som skulle utgöra en verkligt bärande motivering för att man skulle frånga detta system, eller utbygga detta system ytterligare på ena eller andra sättet, som måste komma att innebära en tvångslagstiftning?

Mina herrar, den som vill se opartiskt på utvecklingen mellan år 1910 och år 1920 i vårt land — om jag undantager enstaka, dock icke särskilt betydelsefulla företeelser — måste erkänna, att vi haft en tid av relativt lugn, en relativ ro, som de allra flesta länder i världen kunna avundas oss. Skall man draga slutsatser av vad som har förekommit under dessa tio år, så vore den enligt min mening närmast till hands liggande slutsatsen den, att det gått — icke alldeles tillfredsställande därför att samhället nu en gång är så beskaffat, att icke allt kan ordnas tillfredsställande för alla parter — men i alla fall relativt bra med det system vi haft för ordnandet av förhållandena på arbetsmarknaden, och att vi följaktligen heller *icke* behöva vidtaga några *ytterligare åtgärder* på detta område.

Jag medger emellertid, att det är en sak, som har inträffat. Det är utan tvivel för många av riksdagens ledamöter en mycket allvarlig sak, som har inträffat. Det är, att *landets lantarbetare ha organiserat sig*, att även de ha trätt i verklig aktion för att åstadkomma en förbättring av sina förhållanden. Jag har själv betraktat — och jag betraktar alljämt — såsom det liberala partiets egentliga raison d'être att söka stå som en avkopplare av de svårare konflikterna i samhället. Men när det liberala partiets representanter i motioner och nu genom tillstyrkande

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)

av ett skrivelseförslag i denna riktning träda in på arenan till förmån för linjer, som kanske icke odelat, men dock i allt väsentligt högern ensam förut här i landet — jag tager då icke den obligatoriska skiljedomen med — har varit målsman för, så ser jag däri ett mycket mänskligt, men för den skull ingalunda mindre fördömligt uttryck för att även det liberala partiet lyder *klassinstinkternas* lagar. Det liberala partiet är sammansatt av så talrika bondeelement nu, att när lantarbetarna började röra på sig, så var tiden även för det liberala partiet inne, att börja spekulera över, huruvida det icke vore lämpligt att stoppa, eller åtminstone begränsa och kringskära den strejkrätt, som dessa arbetare hiitills åtnjutit.

Ja, jag har föranletts till dessa reflexioner därför att — även om herrarna i bägge kamrarna lugnt kunna genomföra detta skrivelseförslag, vilket jag tror med all sannolikhet också kommer att ske — jag vågar försäkra, att *landets industriarbetare skola stå sida vid sida med landets lantarbetare* i kampen mot de förslag, som kanske bli en frukt en gång av den skrivelse, som riksdagen nu går att besluta. Om herrarna genomdriva denna skrivelse, så är det kanske icke så alldeles säkert, att ni icke därmed också åstadkomma *den samling bland hela landets arbetarklass*, såväl inom industrien som inom jordbruket, som gör, att ni aldrig bli i tillfälle att realisera de planer, som ligga bakom skrivelsen.

Det är ej på det sättet, att jag för min del *principiellt* skulle avböja varje slags lagstiftning på detta område. Jag är ej doktrinär över huvud taget. Men vad jag är övertygad om är, att man icke skall göra en lagstiftning på detta område, så länge väldiga massor av landets befolkning — det gäller dock i detta fall hundrausentals människor — måste resa sig mot vad de känna som *ett attentat* mot sina rättigheter. Ty, mina herrar, det står visserligen i utlåtandet, att uppmärksamheten bör inrikta sig på "förhindrandet av avbrott i driften under kontraktstiden", men vad detta betyder för lantarbetarna, är synnerligen klart för en och var. Det betyder nämligen, att man i praktiken kommer att vrida strejkvapnet ur deras händer. Jag tror för min del, att man skall akta sig för en lagstiftning, som leder till ett sådant resultat. Därmed bär man bränsla till eventuella sociala vådeldar i vårt land i stället för att — såsom måhända många, som stå bakom skrivelseförslaget, tro att man gör — dämpa de eldar, som kunna uppstå på grund av våra sociala missförhållanden. Jag vet mycket väl, att det ej tjänar något till att ställa en vädjan till kammarens borgerliga ledamöter, ty denna sak är klar, partimässigt klar. Men annars vågar jag hävda den uppfattningen, att man skulle göra klokt i att på denna punkt — trots det intetsägande i själva det yrkande, som här föreligger — icke följa utskottet.

Herr von Sneidern förklarade, att vi, som bekämpa våldets användning i de internationella konflikterna och gemensamt söka utvägar för att åstadkomma en giltig rättsordning i stället, borde kunna erkänna det riktiga i att också här åstadkomma någon lagstiftning. Mina herrar, detta är ett sätt att draga analogislutsatser, som jag tror kan leda till

mycket farliga konsekvenser. Ty ingen kan förneka — det finnes ingen möjlighet därtill för den, som har någon erfarenhet om vårt samhälle och hela dess nuvarande verkningssätt — att i en konflikt mellan arbetare och arbetsgivare arbetarne ovillkorligen äro närmast till att bli den *svagare* parten, om de icke ha ultima ratio till sitt förfogande, om de icke till sitt förfogande ha strejkens vapen och kunna hålla det hotet svävande över omöjliga och omöjliga arbetsgivare.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Rädslan för lantarbetarstrejker kan jag förstå. Hittills tror jag dock vi ha rättighet att säga, att de ej visat sig särskilt vanskliga, men användandet av dessa hårda vapen över huvud taget i den sociala kampen är alltid farligare, när en rörelse är ny, och innan vederbörande inom rörelsen själva vunnit den nödiga erfarenheten än när den har några år på nacken. Så var det även, då industriarbetarna började sin kamp i vårt land. De voro värre på alla sätt, de strider, som i början fördes av den organiserade arbetarklassen. Det blev kanske också mycket onödigt lidande på grund av dessa sociala konflikter. Men erfarenheten växte snabbt. Arbetarna inse själva, att de icke få använda sig av dessa hårda vapen, så vitt ej ett *verkligt nödfallsläge* inträder. Och det vore bättre, det vågar jag försäkra, att på denna punkt låta *utvecklingen själv anvisa de rätta vägarna* än att gripa till en tvångslagstiftning omedelbart efter det lantarbetarna ha organiserat sig och börjat sin kamp.

Jag ser ju, som jag sagt, detta väsentligen mot bakgrunden av den nu uppståndna lantarbetarrörelsen. Jag tror, att denna lantarbetarrörelse i mycket hög grad varit det innerst liggande motivet till att alla dessa förslag kommit fram. Och det kan icke hjälpas, att en lagstiftning på här ifrågavarande område drabbar den ena parten hårdare än den andra, därför att den ena parten, då den bindes av mer eller mindre tvång, är den svagare, socialt sett, uti det samhälle, vari vi leva.

Herr von Sydow citerade några rader ur Socialdemokraten för ett riktigt ordentligt understryka, hur olidlig blockadtaktiken i vissa fall varit i vårt land. Jag är den förste att erkänna, att vi haft okynnesblockader, och jag är villig att erkänna min övertygelse att vi även hädanefter komma att få okynnesblockader. Men det är en sak. En helt annan sak är att gripa sig an med de svårigheter, som därur uppstå, ur tvångslagstiftningssynpunkt. När "Socialdemokraten" säger, att arbetarna böra själva förebygga, att sådana blockader uppstå, då vittnar ju detta yttrande om att inom arbetarklassen själv den rätta reaktionen har börjat inträda, och jag tror, jag vågar säga till både herr von Sydow och kammarens övriga ledamöter: Låt arbetarrörelsen själv sköta denna uppfostringsuppgift, som kan ligga i att man söker begränsa, för att slutligen om möjligt utrota okynnesblockader! Men kom icke med lagstiftning — kom icke med polismakt eller med dessa åtgärder, som arbetarna måste känna som direkt mot sin rörelsefrihet riktade åtgärder! Jag tror, att arbetarklassen i vårt land kan göra anspråk på det förtroendet till dess eget goda omdöme och dess sunda samhällsinstinkter, att man

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)

överlämnar denna sak i deras egna händer. Jag tror, att den är mäktig att lösa de svårigheter, som kunna uppkomma och som här lämnats prov på.

Herr von Sydow förklarade vidare, att arbetsgivarnas bojkottlistor, som gå under namnet "svarta listor", i själva verket ingenting annat vore än ett motdrag mot de åtgärder av liknande art, som arbetarna företoge, då de anordnade blockad eller förklarade strejk. Ja, men är det icke på det sättet, att de arbetare, som stått på dessa — låt mig gärna säga icke illojala bojkottlistor, efteråt, sedan striderna tagit slut, fått känna att det på arbetsgivarnes kontor legat förteckningar på dem, med kanske mer eller mindre utpräglade försök att karaktärisera dem och individualisera dem? Hava icke verkningarna av dessa listor sträckt sig långt efter det att dessa konflikter, som varit deras närmaste motivering, tagit slut? Jag misstänker starkt, att det är arbetarnes erfarenheter om den långa efterverkningen av dessa bojkottlistor, som gjort, att man kallar dem "svarta" listor, och som också gör, att det namnet enligt min uppfattning är berättigt.

Ja, mina herrar, ni skola här i *samhällsfridens namn* avlåta en skriivelse i syfte att åstadkomma en antistrejklagstiftning. Men vad ni här göra vittnar icke, så vitt jag förstår, om att ni ha så stor insikt om vad som främjar eller gagnar samhällsfriden.

Jag tillåter mig, herr talman, att i *samhällsfridens namn* yrka bifall till den av herr Svensson avgivna reservationen.

Herr von Koch: Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att den fråga, som nu diskuteras, är svår och ömtålig, men jag tror, att man samtidigt måste erkänna, att det är ett ofantligt överdrivet påstående, att den är så ömtålig, att den ej bör förekomma till diskussion inom riksdagen. Det framgår, att över allt i världen, där man har någon industri och någon större jordbruksdrift, just denna fråga är föremål för allmän diskussion och övertvägande inom regering och riksdag. Om saken är svår och ömtålig, tror jag icke heller, att det föreligger skäl att göra den än mer svårlöst och än mer ömtålig genom att, som några talare gjort, utbasuna, att den alldeles särskilt har sin spets riktad mot arbetarne och syftar till att fullständigt upphäva deras strejkrätt. Det är icke fråga om något allmänt attentat mot strejkrätten såsom sådan. Huvudvikten ligger i denna fråga, såsom utskottet behandlat den, på att man skall fortsätta på vägen att söka *förebygga* arbetsinställelse och åstadkomma, i möjligaste mån på frivillighetens väg, *förlikning* och *medling*. Men det har samtidigt visat sig, att vid sidan därav det är nödvändigt att gå vidare, särskilt på vissa områden. Och jag måste säga, att det på mig verkar utomordentligt egendomligt att höra arbetarledarna här stiga fram och säga, att vi på *detta* område absolut ej skola göra något, och att det är rätt och riktigt att här lägga armarna i kors och låta utvecklingen gå som den finner för gott.

Jag tror, att det innebär en betydlig överdrift, när herr Möller säger, att förhållandena i vårt land äro sådana, att några vidare åtgärder äro obehövlige. Och när han särskilt påpekade, att det för närvarande

råder en sådan arbetsro, att några vidare åtgärder icke skulle vara behövlige, undrar jag, om denna talare något studerat siffrorna från strejker och arbetsinställelser av olika slag under de senare åren. Jag undrar, om han känner till, att före kriget — exempelvis år 1913 — genom arbetsinställelser förlorades ungefär 300,000 dagsverken per år, att under de första krigsåren antalet sjönk högst betydligt, men att det sedermera varit stätt i ständigt ökning, så att under år 1919 det gick upp till ungefär 3 miljoner i runt tal, samt att det för sista året, 1920, stigit upp till den oerhört stora siffran av 8,940,000 förlorade dagsverken. Det är, mina herrar, miljoner och åter miljoner, som på detta sätt gå till spillo.

Det är emellertid nu icke så mycket fråga om dessa, så att säga, vanliga strejker, utan vad det nu gäller är de samhällsfarliga strejker, sådana som beröra elektricitetsverk, gasverk, kommunernas förseende med föda och dylikt. Även i detta avseende har utvecklingen varit synnerligen olycklig under senare år. Och även här visar det sig, att antalet strejker inom belynings-, vattenverk o. d. ökats under sista åren. Under 1920 uppgick antalet strejker av denna art till 11, med ett arbetarantal av 192.

Jag vill gent emot den föregående ärade talaren på arbetarsidan mycket skarpt framhålla, att det icke är tillräckligt att, när vi nu diskutera denna fråga i riksdagen, allenast taga hänsyn till arbetarnas och arbetsgivarnas intressen och önskemål. Det finns någonting annat, som står högre än deras intressen, och det är hela samhällets intresse på detta område. Jag tror, att det är nödvändigt, även om kanske icke så många när lyssna på mig i denna stund, utan man måhända har mer direkt intresse för klasstriden, för arbetarnes och arbetsgivarnes önskemål — jag tror, att det i alla fall är nödvändigt, att vid detta tillfälle skarpt framhålla, att det finnes något som heter *samhällsintresse*, och att gent emot detta intresse arbetarnes och arbetsgivarnes intressen få modereras. Nu har under debatten från arbetarhåll försök gjorts att negligera alla dessa försök, som i utlandet göras för att bringa reda och ordning i arbetsförhållandena.

Jag fäste mig särskilt vid herr Hanssons anförande, när han antydde, hur förhållandena gestalta sig i Australien. Jag har ej sett förhållandena i Australien beröras ens i någon motion. Jag tror ej, att någon vill förorda de erfarenheter, som där vunnits, och lägga dem till grund för utvecklingen här i landet, emedan förhållandena där gestalta sig väsentligt annorlunda än hos oss. Men när man kommer till den norska lagstiftningen, kan jag ej underlåta att erinra dessa talare om att det finnes de som anse, att denna lagstiftning varit till nytta, och just i den situation, vari vi nu befinna oss, skulle en sådan lagstiftning varit av utomordentlig nytta. Alla torde erkänna, att den för några år sedan avgångne statsministern Gunnar Knudsen var en man med stor erfarenhet och ett gott omdöme. Han har nyligen yttrat, att det var en olycka för landet, att lagen om obligatorisk skiljedom borttogs. Han säger: "Under de år, som den var i kraft, visade den sig vara till stor

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

nytt — vi voro befriade från uppslitande strider av den art, som hem-sökte Danmark och Sverige. Just i en nedgångsperiod, sådan den vi nu genomleva, skulle lagen ha varit ovärderlig". Emellertid, mina herrar, är det icke fråga om att kopiera denna lag eller gå så långt som den. Det finns ju andra land, som experimenterat med andra metoder med stor framgång. Jag kan ej underlåta att erinra herrarna om de erfarenheter, som vunnits i Kanada, där man 1907 genomförde lagstiftning på detta område. Den kanadensiska lagen förklarar strejker eller lockouter olagliga, innan respektive tvister hänskjutits till medlingsnämnd eller så länge nämndens förhandlingar pågå. För överträdelser av dessa stadganden äro böter fastställda. Lagen gäller endast inom området för samhällsfarliga dylika företag. Hurudant är resultatet av denna lagstiftning i Kanada, en lagstiftning som varit i gång ända sedan 1907? Jo, enligt en statistik, som jag har här, visade det sig, att från 1907 till slutet av 1913 hade i 108 fall arbetskonflikter av denna art blivit bilagda i enlighet med lagens bestämmelser utan nedläggande av arbetet. I 12 fall hade strejk utbrutit i strid mot lagens förbud. I 13 fall utbröt strejk, efter det tvisten slutbehandlats av förlikningsmyndigheten. Jag tror, att dessa små statistiska meddelanden visa, att om en lagstiftning lägges praktiskt och lämpligt, kommer den ovillkorligen att medföra nytta.

Jag skall emellertid, utan att närmare ingå på andra försök till lagstiftning, särskilt till arbetarrepresentanterna rikta den frågan: varför ha ej herrarna, som motsätta sig en lagstiftning på detta område, med ett enda ord berört utvecklingen i Tyskland, detta land, som i demokratiskt avseende anses stå i främsta ledet och där man för närvarande har en socialistisk rikspresident? Varför ha ej herrarna talat om, att den tyska riksförfattningen givit presidenten befogenhet att, då den offentliga ordningen och säkerheten så kräva, utfärda särskilda förordningar angående strejkrätten vid samhällsviktiga företag? Varför ha dessa herrar vidare ej meddelat, att i enlighet med denna författning rikspresidenten den 10 november 1920 utfärdade en förordning, vari påbjöds, att arbetsinställelse icke finge tillgripas vid sådana företag, som förse befolkningen med gas, vatten, värme och elektricitet, med mindre än att skiljerämnd först hade haft tillfälle att fälla utslag i tvisten och efter utslaget förkunnande minst tre dagar hade förgått? Jag kan i samband härmed nämna, att denna förordnings tillvaro bragtes inför riksdagen och riksdagen med stor majoritet beslöt, att denna förordning skulle fortfarande, tills man utarbetat en permanent, definitiv lagstiftning på detta område. Beträffande denna definitiva lagstiftning har man även åtskilliga antydningar om hur den kommer att gestalta sig. Den innehåller beträffande arbetsinställelser i allmänhet den bestämmelsen, att innan arbetsgivare få företaga lockout eller arbetarna strejk, måste förlikningsnämnd ha anlitats och antingen åstadkommit enighet mellan parterna eller själv fällt utslag. Utslaget är ej bindande, men arbetsnedläggelse får företagas först sedan den beslutats med $\frac{2}{3}$ majoritet vid hemlig om-

röstning. Därest arbetsinställelsen skulle medföra fara för befolkningens hälsa eller försörjning med för livsbehovet nödvändiga ting, får den icke påbörjas förrän en vecka förflutit, sedan beslutet härom meddelats till förvaltningsmyndigheterna. På grund av att socialdemokraterna ha ledningen både i parlamentet och i regeringen kunde det funnits anledning tro, att man skulle ställt sig avvisande, men så har ej varit fallet, som jag nyss sade.

Jag har för min del sett denna sak uteslutande ur arbetsfredens och samhällets synpunkt. Men då den siste ärade talaren försökte giva det hela ett politiskt moment, vill jag i sanningens intresse erinra om att man från det liberala partiets sida alltid strävat att vidtaga åtgärder för att bilägga arbetskonflikter i största möjliga mån och förebygga alla arbetsinställelser. Att man nu tagit ett steg till genom att motioner väckts från liberalt håll, beror på att man funnit den väg, man hittills gått fram, vara otillfredsställande — den räcker icke. Herr Möller antydde, att det skulle bero på skräck för lantarbetarna och deras strejker. Ja, det är naturligt, att lantarbetarstrejken i någon mån medverkat till att öppna ögonen på oss för att här behövas åtskilligt flera åtgärder än förut varit fallet. Men när herrarna läsa igenom den strejkstatistik, som finnes, inses tydligt, att det huvudsakligen är inom industriområdet, som dessa missförhållanden råda. Herr Möller tycktes antyda, att det ej vore något farligt med dessa lantarbetarkonflikter — man skulle bara låta utvecklingen ha sin gång, låta det gå som det hittills gått, så skulle allt bli tillfredsställande. Det var dock förra året vid lantarbetarstrejkerna i Västmanland och på andra ställen så, att man genomdrev även mjölkningsstrejk och skördestrejk, som hotade vårt land med minskat skörderesultat. Jag känner lantarbetarna rätt bra och har även haft tillfälle att se, hur sådana strejker etableras. Jag tycker, att industriarbetarna, som äro organiserade och som ha inflytande på dessa kanske mindre utvecklade och upplysta arbetskamrater, böra söka göra sitt inflytande gällande för att förmå dessa lantarbetare att icke tillgripa förhasade åtgärder utan söka att genom förhandling få förhållandena tillfredsställande ordnade.

Jag ber till sist, herr talman, att få säga, att det här ingalunda är fråga om att omedelbart genomföra några långt gående åtgärder i tvångs- syfte, kanske ägnade att såsom resultat lamslå arbetarnas strejkrätt. Hur är det, herr Möller? Ä ena sidan förklarade den ärade talaren, att utskottets kläm vore intetsägande, men stunden därpå förklarade han, att den skulle vara en utmaning mot arbetarne och leda till splittring mellan de olika klasserna i samhället. Kan det medföra större våda, och kan det vara skäl att använda så starka och utmanande uttryck, som herr Möller gjorde, när man här enat sig om en skrivelse, som går ut på — jag ber att få citera det — "att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad ovan anförts, måtte till prövning upptaga, huruvida åtgärder till arbetsfredens bevarande, utöver vad redan vidtagits, ytterligare kunna företagas samt för riksdagen framlägga de förslag, som härav må föran-

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

ledas." Jag tror, att om man vill gå till denna sak lugnt och sansat och liten smula taga hänsyn till vad som föreslås och åsyftas, man icke kan komma till annat resultat, än att det skulle vara till nytta för samhället samt till nytta för arbetarna och även arbetsgivarna, om denna utredning kunde åstadkommas och den ena eller andra åtgärden vidtagas, för att länka in oss i mer fredliga förhållanden på arbetsområdet. Jag har den bestämda uppfattningen, att det skulle vara en fara uti att låta utvecklingen gå som den hittills gått på detta område. Överallt i världen arbetas det på dessa frågor. Vi få icke bli efter och låta det komma därhän, att vårt lands utveckling äventyras genom ideliga strider mellan arbetare och arbetsgivare. Det måste komma därhän, att samhällets intresse beaktas, och att allt, som från samhällets synpunkt kan göras, göres för att bringa lugn och reda på detta område. Därför vill jag, herr talman, utan att på förhand säga vilken väg som är den rätta och utan att påstå, att man skall gå den eller den vägen, endast säga, att här bör försiggå ett övervägande, hur denna fråga bör lösas och hur man skall komma ett steg längre på vägen framåt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr W i n b e r g : Det skulle naturligtvis kunna vara mycket att säga om den fråga, som föreligger till behandling i dag, men tyvärr är tiden så långt framskriden, att jag måste begränsa mig betydligt mer, än jag skulle gjort, om frågan hade förelegat under andra förhållanden. Jag måste emellertid i likhet med andra talare fråga mig, vilken proportion det är mellan vad som på senare tid inträffat här i landet och den livaktighet ifråga om motioner, som kommit till uttryck vid denna riksdag, såväl då det gäller *antalet* motioner som *antalet undertecknare* på var och en av de olika motionerna. Jag kan ej på något sätt se en naturlig proportion mellan dessa båda saker, utan jag måste komma till det resultat, att den omständigheten att man varit så livlig att motionera i denna fråga i år, icke kan förklaras av vad som förekommit i vårt land. Det vilar alltså icke på realiteter, utan måste syfta åt något slags valtaktiska omständigheter eller något därmed förknippat. Jag skulle emellertid vilja säga till bärarna av den borgerliga samhällsidén i vårt land, att de beträffande denna fråga med hänsyn till läget för närvarande skulle göra klokt i att erinra sig den gamla satsen, att man icke skall väcka den björn som sover, ty för närvarande föreligger det absolut ej något skäl att göra en stor aktuell fråga av denna. Men tager man upp saken, och tvingar man fram den under förhållanden, som tyda på, att det här skall bliva en allmän attack mot arbetarnas möjlighet att värna sina intressen i sådana vargatider som de nuvarande, kommer frågan kanske att få större aktualitet, än den för närvarande har.

Det är också något, som den föregående talaren pekade på, som kan vara intressant att dröja vid ett ögonblick. Innan jag går in på det, ber jag dock att få säga, att jag för min del ej fäster så avgörande betydelse vid vilket resultat riksdagen i denna fråga kommer till i dag. Ty

så pass realitetsmänniska är jag, att jag förstår, att så länge vi ha att göra med ett kapitalistiskt samhälle, där det förekommer arbetsgivare och arbetstagare, lär ingen lagstiftning i världen förhindra de logiska följderna av en sådan samhällsordning. Ingen liberal sentimentalitet i världen och intet socialt kvacksalveri kan förhindra den naturliga konsekvens, som följer av detta system. Även om man lyckas för en kort tid fastslå en sådan lagstiftning, som i viss mån hindrar en del arbetargrupper från en relativ rörelsefrihet i kampen för att hävda sina intressen, kommer detta endast att medföra, att klasskriget skärpes och att en sådan lagstiftning förr eller senare kommer att sättas ur spelet — antingen nu lagstiftningen formellt upphäves eller det kommer att gå så som det under senare tid gått med den norska lagstiftning, som funnits på detta område, att arbetsgivarne mer eller mindre öppet och fullständigt sabotera densamma. Alltså vill jag säga, att jag ej fäster så kolossalt stor betydelse vid detta förslag. Utvecklingens gång kan ej hejdas av en lagstiftning av den svenska riksdagen, även om det för tillfället kan åstadkommas något, som tros bliva av stor betydelse i framtiden.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

En annan sak, som jag förut nämnt, men som det kanske är skäl att ytterligare något erinra om är det ståndpunktstagande, som det liberala partiet i vårt land, åtminstone de ledande inom detsamma, tagit beträffande förhållandena på det sociala området. Jag vill säga, att det kanske icke är en dag för tidigt, att det liberala partiet äntligen intagit ståndpunkt, ty under de senare åren har detta parti allt för mycket erinrat om en nyckfull ungmö, som har ofantligt svårt att bestämma sig, huruvida hon skall taga beundraren till höger eller den till vänster. Efter mycket funderande synes nu den liberala ungmön ha skänkt sin ynnest åt beundraren till höger, och det är ju ägnat att skapa klarare och mera naturliga gränslinjer i de sociala och ekonomiska striderna i vårt land. Under sådana förhållanden vill jag erinra de liberala representanter, som nu stå bakom de förslag, som framförts därom, att man skall icke giva sig in på försök att lösa det sociala problemet på ett så enkelt sätt som genom lagstiftning. Jag vill erinra dessa representanter om att det liberala partiets uppfattning tidigare gått i annan riktning. En föregående talare har erinrat om förhållandena år 1905. Jag ber att få erinra om, att den gången fälldes det framlagda klasslagstiftningsförslaget därigenom, att mycket långt till höger avancerade medlemmar av det liberala partiet röstade omkull det.

Jag har här i min hand vissa uttalanden i den liberala pressen från de dagarna, vilka det skulle vara intressant att draga för att erinra liberalerna om vilka förpliktelser de böra ha med tanke på den hållning de förut intagit. Men jag skall icke göra det, ty det skulle taga för lång tid. Jag skall endast citera ett uttalande ur en tidning, som heter Öresundsposten, för år 1905, där det heter bland annat följande: "Men kan det verkligen också vara möjligt, att det i riksdagen finnes majoritet för en så orättfärdig lag som den föreslagna? Det får man väl snart

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)

se. Hur som helst visar det framkomna förslaget, vilka faror som med den nuvarande representationen hota vårt folk."

Jag gratulerar de liberala motionärerna i år till detta uttalande av en av deras kolleger, årgången 1905. Det ligger kanske någonting i det upplästa uttalandet, som det icke skadar att erinra sig, även om man kommer med den invändningen, att lagförslaget av år 1905 var annorlunda formulerat än vad man från liberalt håll säger, att meningen är, att det skall bli med den utredning, som begäres.

Men det är mot själva principfrågan, det är mot den naiva uppfattningen, att det sociala problemet kan lösas genom mer eller mindre enkla lagstiftningsåtgärder, som jag bestämt måste vända mig. Jag har en viss erfarenhet på detta område, vilken jag givetvis icke skall närmare giva mig in på, men då herr von Sydow berörde den saken, skall jag säga ett par ord.

Jag var på sin tid med om att åstadkomma ett obligatoriskt skiljedomsförfarande vid vårt lands enskilda järnvägar, visserligen icke därför, att jag vid den tidpunkten var någon entusiastisk anhängare av det obligatoriska skiljedomsförfarandet, men man kan icke taga ståndpunkt till en sak, förrän man har någon erfarenhet att peka på huru försöken utfallit. Vid de enskilda järnvägarna kom också till stånd en överenskommelse, som fungerade i 10 år. Ehuru jag själv, som sagt, varit med om att få denna överenskommelse till stånd, medverkade jag i det följande till att få det obligatoriska skiljedomsförfarandet avskaffat, därför att det visade sig, att det allvarliga momentet vid förhandlingar mellan parterna, som naturligtvis bör vara avgörande, helt och hållet blev borteliminerat, och att det hela endast var ett spegelfäkteri, därför att arbetsgivarparten handlade efter den parollen: det tjänar ingenting till att göra medgivanden, det vänta vi med tills frågan kommer inför domstolen, ty det blir ju ändå skiljedom. Det visade sig, att, trots det att man på detta område var välvilligt stämd mot skiljedomsförfarandet, innan det praktiserats, detsamma efter några års praktik befanns omöjligt att använda, för så vitt arbetarna över huvud taget skulle kunna hävda sina intressen.

Till sist vill jag säga, att då man från motionärernas och utskottets sida talar om vissa lagstiftningsåtgärder som företagits i våra grannländer, det, om man ser efter, vilken effekt dessa lagstiftningsåtgärder där haft, är en ödets ironi man finner, att i Norge, som haft en mycket vidsträckt lagstiftning på detta område, under den senare delen av förra året förekommit omfattande järnvägsstrejker. I vårt land blev, såsom nämnt, det obligatoriska skiljedomsförfarandet uppsagt och man fick rörelsefrihet, där undgick man den öppna striden, trots det att, det vågar jag påstå, personalen den gången på ett pregnant sätt blev utmanad från den andra sidan. Icke förty kunde saken här lösas genom ett tillfälligt skiljedomsförfarande.

Slutligen vill jag säga, att då man från så realistiskt håll som herr von Sydows måste taga avstånd från de vackra drömmarna på liberalt

håll att genom lagstiftning åstadkomma försoning på det ekonomiska och sociala området i vårt land, jag icke kan förstå, varför man från den sidan för fram denna fråga, och särskilt att den föres fram från mina halvkusiner liberalernas sida. Jag kan visserligen förstå allt det vackra talet om att samhället står över partierna, om samhällets gagnande uppgifter och att samhället bör söka stifta fred och försoning mellan stridande parter. Allt detta är ett mycket vackert tal, men jag vill bara erinra om det fullkomligt verklighetsfrämmande, som ligger däri. Ha icke herrarna efter vad som förekommit under senare tid lärt sig förstå, att det icke går att borteliminera de logiska följderna av ett samhällssystem sådant som det nuvarande, och att alla försök på detta område att på genvägar komma fram till ett paradiskt tillstånd äro utopiska?

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Då jag, herr talman, finner det, som från utskottets sida framkommit, vara vagt i form och innehåll, kan jag icke förstå, vad en blivande utredning skulle basera sig på annat än det som framlagts i motionerna, vilka utskottet för sin del icke kunnat godkänna. Då jag vidare anser, att det är långt ifrån att man genom lagstiftningsåtgärder kan åstadkomma lugnare förhållanden på det sociala området i vårt land och att således ingen särskild anledning finnes att söka aktualisera detta krav, synes mig ingen som helst anledning föreligga att tillmötesgå yrkanden härpå, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets föreliggande förslag.

Herr Åkerman: Då tiden är långt framskriden och herrarna kunna vara både trötta och hungriga, lovar jag att ålägga mig tidsbegränsning. Jag skall sluta innan klockan 6,45.

Jag beklagar, att dessa motioner framkommit, och jag vill säga, att det icke är underligt, att alla lagstiftningsförsök i denna väg upptagas med mistro från arbetarnes sida. Ty det ligger i sakens natur, att varje sådan lagstiftning, även om lagstiftaren går till verket med det redligaste uppsåt, alltid kommer att träffa ensidigt, så att arbetarna bli lidande därpå. Det ligger i sakens natur, säger jag, ty arbetsgivarna kunna tillämpa sina metoder i all hemlighet, utan att de någonsin bli upptäckta, under det att arbetarna måste gå öppet till väga och således falla offer för lagstiftningen. Därför finnes det en ganska djup mistro inom arbetarlägret mot alla dessa lagstiftningsförsök. Jag har varit med mycket på detta område. Jag deltog i den bekanta utredningen inom civildepartementet åren 1906—1907 och vidare i riksdagen åren 1910—1911. Under dessa tider lärde jag mig förstå, att det ingenting tjänar till att försöka med en sådan lagstiftning, ty det går icke. Herrarna skola få se, att jag kommer att bli sannspädd. Även om man får till stånd en utredning, så kommer den att rinna ut i sanden, och jag tycker icke, att vi böra styra till med något, som är alldeles onödigt. Det klagas så mycket över, att vi ha så många kommittéer, och att så mycket folk sysselsättes i dem. På hösten i fjol lät jag inom justitiedepartementet undersöka,

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. huru många revisionssekreterare och hovrättsråd tagits från sina platser och kastats in i lagstiftningsarbetet. Kunnat herrarna gissa, huru många det var? Det var icke mindre än 31 stycken. Skola vi än ytterligare öka antalet? Jag tror icke, att det går för sig, att fortsätta med att beröva domstolarna de krafter, som skola sitta där. Må så vara, om det är nödvändigt, men om det ingenting tjänar till och om man kan se på förhand, att arbetet kommer att bli bortkastat, vill jag vördsamt protestera mot ett sådant förfarande.

(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Svensson m. fl. avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Hellberg: Jag skall inte inlåta mig något närmare med en talare, som vittnar om sig själv, att han är halvkusin till det liberala partiet, men gjort sig till talesman här mot ett så försiktigt och moderat förslag i syfte att få åtgärder vidtagna mot samhällsvådliga strejker. Kanske kammaren emellertid ursäktar att jag, trots den sena tiden, erinrar om hur man behandlar samhällsfarliga strejker i det land, som står för honom såsom ett idealland, nämligen Ryssland. Där äro strejkande för närvarande likställda med förbrytare. Det var en medlem av kammaren, som under herr Winbergs tal erinrade om, att när de ryska läkarna en gång i tiden tillåto sig att begagna sig av sin rätt att inte behandla dem, som kommo och sökte hjälp, sattes revolvern för deras bröst under tillrop: "Gör Eder plikt eller dö!" Så behandlas samhällsvådliga strejker i det land, för vilket herr Winberg närmast för talan.

Emellertid var det naturligtvis inte alls detta, som föranledde mig att begära ordet, utan det var den tredje talarens anförande. Han sade om motionerna, att han tyckte sig bakom dem märka någonting, som motionärerna inte vågat säga ut, men själv tillät han sig sedan att säga ut det genom påståendet, att dessa motioner avsågo att driva ned arbetarklassen till en beroende och undertryckt ställning — jag kan inte så noga erinra mig huru hans ord föllo. Det har visserligen sedan från en annan talare på samma sida ordats om planer, som skulle ligga bakom förslagen, men det är det längsta i fråga om sådana uttalanden, som de herrar gått, vilka utgått ur och sålunda mera omedelbart äro representanter för arbetarklassen, under det att den ärade talaren på Kristianstadslänsbänken, som tillhör en helt annan samhällsklass, tillät sig den insinuation, som jag nyss antytt. Jag känner mig manad att säga, att dylika rent demagogiskt använda uttalanden inte främja en rent saklig debatt.

För egen del skall jag i den mån jag medverkat till dessa motioner tillåta mig att säga, att när vi från liberalt håll lade fram dem, våra motiv voro helt andra än vad dessa insinuanta uttryck vilja göra dem till. Vi ha haft den bestämda meningen, att så pass långt som utvecklingen nu kommit, det var på tiden och i sin ordning, att det bestämt hävdades, att över striderna mellan de olika klasserna stå samhällets intressen. Huru det sedan skulle kunna ordnas, så att detta samhällsintresse kom att få

sin tillbörliga överhöghetsrätt gent emot klassintressena, det var en sak, som vi inte ansågo oss närmare kunna uttala oss om, utan som vi ansågo böra lämnas åt en utredning. Men tidsförhållandena syntes oss kräva en undersökning om inte någonting skulle kunna åtgöras.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Nu har herr Möller erinrat om det liberala partiets hållning 1905 och 1910, och herr Winberg skyndade sig naturligtvis att ansluta sig till dessa påminnelser. Man förmenar, att det ligger en bestämd motsats mellan dess hållning då och nu, och herr Möller frågade, vad som hade inträffat som kunde ha motiverat att partiet frångått uppfattningen om den frivilliga lösningens tillräcklighet vid konflikter av det slag här är fråga om och övergått till en tvångslagstiftning. Jag vill först och främst svara, att det väsentliga har inträffat, som hände hösten 1918, då hela vårt samhällsskick blev totalt omlagt på demokratisk grundval. Numera kan det inte bli tal om att någon sådan överhöghet, som dessförinnan möjligen hävdades från överklassens sida, längre skulle förefinnas. Vidare har det inträffat, som herr von Koch i sitt anförande erinrade om, nämligen en oroväckande tillväxt av antalet strejker och deras omfattning. En mångfald strejker går fullständigt förödande och åstadkommer förluster av miljoner dagsverken och 100,000-tals miljoner kronor per år. Under sådana förhållanden och helst när strejkerna tenderade att sprida sig ytterligare och sprida sig, såsom herr von Koch framhöll, till områden, där strejker kunna anses vådliga för samhället, då må frågas, om det kan vara oberättigat att i samhällets intresse hemställa, huruvida inte någonting skulle kunna göras. Jag har under hand hört uttalanden från socialdemokratiskt håll om att något sådant kunde vara motiverat, men nu, när det kommer fram ett det mest hovsamma förslag därom, insinueras det, att bakom detsamma ligger de lömskaste avsikter. Jag för min del vill absolut frisäga mig från varje tanke på att på något vis med denna lagstiftning avse någonting, som skulle rikta sig mot den ena klassen mer än mot den andra. Det är uteslutande samhällets intresse och samhällets rätt att hävda sin ställning gentemot enskilda samhällsgrupper, som varit våra motiv.

Jag skall följa den föregående talarens exempel genom att sluta så snart som möjligt. Men jag vill ytterligare säga, att när herr Möller utan vidare avfärdar jämförelsen mellan den fredslagstiftning, som vi nu ha sett början till på det internationella området, och å andra sidan den fredslagstiftning, som här påyrkas på det sociala området, jag ändå tycker, att det är att inte vilja, när det gäller den egna klassen, acceptera en princip, som man hävdar på ett annat område. Man vill i ena fallet slåss obegränsat, man begär, att samhället förtroendefullt skall lämna åt arbetarnes egen takt och omdöme att sätta gränsen var de tycka. Det har väl visat sig av erfarenhet, att det inte går att för mycket överskrida de gränser samhället känner vara de rimliga — det märks nog, såväl i det ena som i det andra landet. Men jag menar, att det är lika berättigat att taga initiativ till en rätts- och fredsordning mellan klasserna inom ett samhälle som det är att taga initiativ till en sådan

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. ordning mellan staterna. Trots att detta initiativ nu betecknas som den mest upprörande utmaning mot en viss klass, får den väl se, som lever någon tid framåt, om inte dessa idéer förr eller senare komma att tränga igenom.

(Forts.)

Man menar, att det är för tidigt att redan nu börja med dem. Jag tror att om ett krav är rättvist och sakligt väl grundat, så är det inte för tidigt att börja arbeta för det, även om det skulle taga någon tid, innan det kan genomföras — det har också av utskottets ordförande markerats, att vi närmast avse förberedande ågärder för att aktgiva på utvecklingen och samla material, så att eventuellt, när tiden är inne, ändamålsenliga förslag kunna framläggas.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson: Jag har begärt ordet närmast för att replikera utskottets ärade ordförande och kanske även i någon mån herr von Sydow.

Herr von Sneidern uttalade sin förvåning över, att man kunde från vårt håll se på saken så ensidigt, att, som han sade, vi vilja göra gällande, att utskottets hemställan innebär en utmaning mot arbetarklassen. Jag vill bara säga, att utskottets utlåtande i och för sig nog kan förefalla ganska oskyldigt, men man bör väl ändå se denna hemställan från utskottets sida i belysning av de motioner, som avlämnats i ärendet? Dessa motioner äro som bekant både många och långa och däri förekomma uttalanden och försök till exempelsamlingar, som tydligen visa, att det icke är fråga om någon objektivitet gent emot arbetarna. Det är tvärtom tydligt, att vissa motionärer intaga en fientlig hållning gent emot arbetarnas organisationssträvanden.

För övrigt kan jag icke undgå att konstatera, att det egentligen är två saker, som motionärerna och deras förespråkare ganska allmänt bortse ifrån, när de försöka motivera sina förslag och försöka framställa utskottets utlåtande såsom särskilt rekommendabelt.

För det första tyckes man ha den uppfattningen, att det i vårt land skulle ha förekommit särskilt många avtalsbrott, och att denna mängd avtalsbrott skulle motivera ett ingripande från statsmakternas sida. Jag har förut i mitt förra anförande antytt, att ett sådant påstående icke rimligen kan göras. Man kan icke med fog göra gällande, att vårt land varit särskilt hemsökt av avtalsstridiga arbetskonflikter. För denna min uppfattning finner jag stöd i den officiella statistiken, varav framgår, att under perioden 1910—1915, innan kristiden gjort sig riktigt märkbar, i genomsnitt per år i vårt land avtalsbrottens antal var endast 22. Om man betänker att det antal arbetare, som omfattas av kollektivavtal, utgör mer än $\frac{2}{3}$ av hela Sveriges industriarbetarklass, det vill säga att 2- å 300,000 arbetare beröras av kollektivavtalen, då måste man säga, att 22 avtalsbrott per år är en siffra, som icke gärna kan tagas till intäkt för en framställning om särskilda lagstiftningsåtgärder. Det är sant, att avtalsbrottens antal ökats efter år 1915. 1917 utgjorde de 154 och

1918 203. Men denna ökning i avtalsbrotten belyser bara vad jag sökte framhålla i mitt förra anförande, nämligen att prisförhållandena gestaltat sig på sådant sätt, att avtalsbrotten icke blott varit begripliga och förlåtliga, utan rent av nödvändiga. Om man jämför siffrorna för åren 1917 och 1918 med de uppgifter angående levnadskostnaderna och lönerna för samma år, vilka offentliggjorts i senaste numret av Sociala Meddelanden, finner man att denna ökning i antalet avtalsbrott infallit under de svåra åren, då lönerna både per år och dagsverke räknat avsevärt understego levnadskostnaderna. Men kommer man sedan till den punkten, fram på året 1919, då lönerna överstego levnadskostnaderna, finner man antalet avtalsbrott avsevärt minskat, nämligen till 84. Dessa avtalsbrott, som man åberopar såsom argument för en permanent lag mot avtalsstridiga konflikter, äro sålunda endast rena kristidsföreteelser.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

För övrigt vill jag säga, att det icke vittnar om någon vidare opartiskhet i motionerna, att man bara pekat på arbetarnas avtalsbrott. Man borde icke ha glömt, att arbetsgivarna också tillåtit sig att bryta avtal. Jämför man de officiella uppgifterna angående avtalsbrott begångna av arbetsgivare med motsvarande uppgifter rörande arbetarne, skall man säkert komma till det resultat att arbetsgivarne icke ha rätt att förhäva sig. Det förhåller sig nämligen så, att t. ex. under tiden 1903—1907, under de lugnare arbetsåren, ej mindre än 79 avtalsbrott ägde rum från arbetsgivarnas sida och 174 från arbetarnas. Arbetsgivarna, som nu vilja ha statsmakternas hjälp, och framträda som förespråkare för samhällsintresset, äro alltså icke alldeles oskyldiga i det här fallet.

När jag hörde herr von Sneidern, fick jag det intrycket — och jag förmodar att flera fingo det — att han ville göra gällande, att vårt samhälle alldeles är i avsaknad av möjligheter till åtgärder för att komma till rätta med de missförhållanden, som man här pekat på. Han frågade: varför icke göra någonting, varför lägga armarna i kors inför detta? Här föreligger det andra förbiseendet. Det förhåller sig nämligen så att det icke är riktigt, att samhället icke vill göra någonting eller icke har gjort någonting. Vi ha redan, enligt mitt förmenande, ett mycket tjänligt instrument i samhällets hand. Vi ha det frivilliga skiljedomsförfarandet, förstärkt av den lag, som antogs av fjolårets riksdag, om en central skiljenämnd.

Det är just på frivillighetens väg, som man bäst kan komma till rätta med de missförhållanden man här har pekat på, och jag vågar påstå, att ett statsingripande, eventuellt med en tvångslagstiftning, icke blott skulle komma att visa sig vara negativt med hänsyn till möjligheterna att förebygga avtalsstridiga eller samhällsvådliga arbetskonflikter, utan det skulle därjämte komma att visa sig *positivt skadligt* på så sätt, att det frivilliga förhandlings- och skiljedomsväsendet skulle komma att äventyras. Det är mycket troligt, att kollektivavtalet skulle komma att lida obotlig skada. Jag har hänvisat till Australien för att övertyga herrarna om, att man kan komma till raka motsatsen mot vad man vill vinna, när man försöker sig på tvångsåtgärder på det här området. Där

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser. har man gjort försök med ett tvångsskiljedomsförfarande, vilket jämkat efter hand. Men resultatet har blivit olyckligt. Det har blivit vad arbetsgivarföreningens tidning "Industria" nödgats konstatera, att man omöjliggjort fria förhandlingar mellan arbetar- och arbetsgivarorganisationerna. Detta kan icke vara eftersträvansvärt. Och jag är

(Forts.)

mycket förvånad över den ståndpunkt, som Svenska arbetsgivarföreningens direktör nu intagit i denna sak. Det förvånar mig mycket, att han på det här området kommit till det resultatet, att man *nu* bör göra försök med en lagstiftning, som han måste vara på det klara med icke leder till något för arbetsfreden och arbetsrätten gott resultat.

Herr vice talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Det är nästan omöjligt att utveckla, vad man har tänkt och velat säga, då frågan behandlas vid en så sen timma. Men jag skall ändå be att få säga ett par ord. Jag vill göra en liten anmärkning mot herr Åkerman och en sådan även mot herr von Sydow.

Av herr Åkermans anförande framgick, att han hyser ett fullkomligt ohjälpligt misstroende emot att någonsin några överenskommelser i förtroende kunna träffas mellan arbetare och arbetsgivare, och jag medger, att för närvarande råder emellan bägge dessa parter ett mycket stort misstroende, men jag överensstämmer med de talare, som anse, att en lagstiftning på ifrågakvarande område är betydelselös, om den icke vilar på förtroende. Men jag är icke så pessimistisk som herr Åkerman utan tror, att det skall vara möjligt att åstadkomma en lagstiftning, som verkligen vilar på ett ömsesidigt förtroende. Frågan är bara, hur ett sådant förtroende skall kunna uppväckas.

Nu sade herr von Sydow, att en dylik lagstiftnings ändamål är att upprätthålla avtalets helgd. De överenskommelser, som äro gjorda, skola hållas; däri instämmer jag till fullo med herr von Sydow. Avtal böra hållas i helgd, men olyckan är den, att de avtal, om vilka här är fråga, misstros. Det gäller alltså att söka få avtalen till stånd under sådana förhållanden och former, att de verkligen kunna mottagas med förtroende.

Misstroendet vilar naturligtvis därpå, att arbetarna ha för sig, att högre löner skulle kunna betalas, men att arbetsgivarna undanhålla arbetaren hans skäliga lön eller den andel i produktionsvinsten, som borde tillkomma arbetaren. Innan man kan undanröja det misstroendet, så tror jag ej, att man kommer långt, men jag tror också, att det är möjligt att undanröja det.

Man vill på vissa håll göra detta genom införandet av s. k. ekonomisk demokrati. Jag tror ej, att det skulle lösa frågan, därför att det

är parterna själva, som skola utöva denna demokrati och avtalen då fortfarande komma att träffas i misstroendets tecken. Jag tror nämligen icke, att några driftsråd, eller vad det skall bli, vid de särskilda industrierna kunna sätta sig in i industriens betingelser och förhållanden på det sätt, som här är behöfligt. Utan jag tror, att det är nödvändigt, att själva avtalen uppgöras under offentlig förmedling. Om nämligen parterna icke kunde komma överens om ett avtals innehåll, skulle en skiljenämnd eller en domstol kunna träffa avgörande angående de huvudsakliga arbetsvillkoren med hänsyn till såväl industriens förmåga som arbetarnas skäligen krav. Jag tror att skiljedomen måste inrikta sig ej på en tvist som sedermera uppstår, utan på själva uppgörandet av avtalet. Och blir denna nämnd eller domstol så sammansatt, att bägge parterna kunna hysa förtroende för den, så tror jag att mycket skulle vara vunnet.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Sedan blir det fråga om att kunna upprätthålla skiljedomen. Det har visat sig svårt i andra länder — man respekterar den icke. Och man har förgäves sökt upprätthålla dess respekt med höga böter för de arbetare, som bryta däremot. Jag tror ej, att detta går för sig, utan att man måste göra på samma sätt, som man har gjort hos oss med 8-timmarlagen. Det är nämligen icke arbetaren, som där drabbas av det kriminella ansvaret, när sådant kan komma ifråga, utan det är arbetsgivaren. Om han tillåter arbete utöver den lagstadgade tiden, så drabbas han av ansvar. På samma sätt här: om arbetsgivaren betalar högre eller lägre lön än genom skiljedomen har bestämts, eller eljest medger andra arbetsvillkor än skiljedomen innehåller, så är det arbetsgivaren som måste träffas av ansvaret för detta. Det kan synas ensidigt, men det är nödvändigt, ifall man skall få någon kraft i skiljedomen. Följden kan bli, att industrien stoppar, när arbetarna icke vilja rätta sig efter villkoren. Men ett sådant stillestånd kan icke fortvara länge. Ett sådant avbrott blir i alla fall mycket lindrigare, än de hinder, som strejker och blockader nu utgöra för industrien.

Jag tror, att även sådana synpunkter böra undersökas, och att det är nödvändigt i samhällsmoralens namn, att man gör någonting för att åstadkomma bättre förhållanden, än som nu äro rådande.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Herr Wigforss: Jag skall icke börja med den vanliga ursäkten: för att inte taga upp kammarens tid. Jag tycker verkligen, att det finns ett par saker, som böra upptagas med anledning av de sakliga anföranden, som här hållits, och särskilt i anledning av de frågor, som framställdes både från utskottets ordförande och herrar von Koch och Hellberg.

Jag kan mycket väl förstå, att man exempelvis från liberalt håll, åtminstone om man icke grubblat mycket över saken, frågar, hur det kan komma sig, att socialdemokrater, som i grund och botten hålla på, att samhällets rätt skall gå före individens, och som kräva samhällets

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

ingripande på alla möjliga områden, kunna med sådan skärpa vända sig mot ett försök att sätta samhällets intressen före den enskilda klassens, och jag kan förstå, att man från håll, där man strävar efter fred på det internationella området, också frågar sig, hur det kan vara möjligt, att från fredsvänligt och demokratiskt håll, där man strävar att avgöra internationella konflikter på rättslig väg o. s. v., man som det tyckes, reser sig helt instinktivt mot att göra något liknande i samhället. Men saken är kanske icke så egendomlig, som den ser ut. Vi socialdemokrater vända oss icke mot att samhället skall få det avgörande inflytandet; om man riktigt ser efter, är hela vårt program — jag vill nu inte diskutera om vi skulle kunna förverkliga det — vi tro åtminstone, att vårt socialdemokratiska program är till just för att avskaffa dessa förödande strider inom samhället. Men därför att vi vilja ha bort striderna och i stället sätta solidaritet, så är det visst icke givet, att vi måste tro, att man utan vidare kan i detta ögonblick genom något slags lagstiftning bringa dessa konflikter ur världen eller förhindra deras utbrott. Det är verkligen så, att vi måste beskylla våra motståndare för att bara hålla sig till symtomen utan att på något sätt försöka komma under fund med deras orsaker, i stället för att gå till botten med den sjukdom, som måste botas, om dessa konflikter skola kunna förebyggas. Detta är alldeles uppenbart, t. ex. om vi gå in på parallellen med det internationella området, och tänka oss att någon människa där kom och sade: nu skola vi avskaffa striderna och krigen i världen och göra det med en lagstiftning, som skall förebygga dessa. Det har många fredsvänner sagt och de ha misslyckats, emedan de trott, att alla dessa internationella konflikter endast vore beroende på människornas ondska. Kunde man bara skapa lag och makt bakom lagen, som undertryckte den ena eller andra parten, som ville ställa till bråk, skulle hela saken vara löst, har man menat. Nu tror jag emellertid, att de, som dragit parallellen med de internationella förhållandena, alldeles vuxit ifrån sådana föreställningar, när det gäller de internationella konflikterna, därför att de lärt sig förstå att bakom de internationella konflikterna ligga åtminstone delvis skarpa intressesättningar, och att det är dessa, som skola skaffas ur världen. Det finns särskilt en motsättning, som ger sig alldeles av sig själv, och som här flera gånger har åberopats. Det är motsättningen i fråga om nationaliteterna, nationalitetsstriderna. Ja, om någon skulle komma till ett land, där det funnes en nationalitet, som, jag vill icke säga, är förtryckt, men som anser sig vara det av en härskande nationalitet, om någon skulle komma dit och säga: nu skola vi komma överens om, att alla konflikter skola lösas på fredlig väg, vi skola stifta en lag — det är, jag ber er, mina herrar, att lägga märke därtill, samma sak därvidlag som i detta fall i samhället: en lagstiftning måste gå ut från något i viss mån bestående och i första hand rikta sig mot orostiftare, och det får väl var och en erkänna, att, när det gäller nationalitetsstrider, är det den förtryckta nationaliteten, som är orostiftaren, och när det är fråga om samhället, är det utan tvivel arbetar-

klassen, som är orostiftaren. Det måste så vara, därför att det är den parten, som anser, att det nuvarande tillståndet inte kan bevaras, utan som vill förändra status quo. Det är uppenbart, att den parten ej kan gå med på ett rättsligt avgörande eller att samhällets rätt skall iakttagas gentemot den enskilde, då han känner med sig, att han av förhållandena tvingas att vara orostiftare och i själva verket är rädd för att den tillämnade lagstiftningen icke skall komma att innebära någonting annat, än att hans hittillsvarande rörelsefrihet skall försvinna. Vi kunna finna oss däri ifråga om de internationella förhållandena, därför att där tänka vi oss, att alla samhällen på ett eller annat sätt skola vara med, och att folk, som icke äro intresserade parter i striden, skola få det avgörande ordet i laget. Men tänk, mina herrar, om det skulle stiftas en lag inom ett sådant land för att förebygga alla utbrott av den förtryckta nationalitetskänslan, och denna lag skulle stiftas och naturligtvis tolkas av dem, som ha makten i samhället, vore det icke precis detsamma som att säga, att utslaget måste gå den andra parten emot?

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Nu säger man, som jag tror, från liberalt håll: men det är icke så i samhället, nu ha vi ett annat slags samhälle, där alla äro lika berättigade, vi ha fått ett demokratiskt samhälle, och då böra dessa farhågor försvinna. Det står också så i utskottets utlåtande. Jag vill då fråga de herrar, som så säga: ha vi ej haft ett demokratiskt samhälle i den betydelsen i föregångslandet England i mycket lång tid och i Amerika likaledes en mycket lång tid? Men är det någon, som i detta ögonblick kan resa sig upp och säga, att t. ex. i Amerika arbetarklassens intressen blivit tillvaratagna på samma sätt som andra samhällsklassers? Innan man får ögonen upp för, att man kan ha en politisk demokrati men samtidigt på det ekonomiska området den mest utpräglade oligarki, tror jag det är farligt att sätta sådana personer till att lagstifta för och söka utjämna skillnaden emellan de stridande samhällsklasserna. Jag erkänner öppet — och jag har erkänt det förut såsom agitator vid valmöten — och jag vill öppet erkänna nu ifråga om de liberala motionerna, att jag är fullt övertygad om, att de, som ha väckt dessa motioner, icke äro arbetarfientliga. Jag är t. o. m. övertygad om att många av dem önska, att arbetarklassen skall få det bättre. Men vad skall man då säga om att de, trots denna sin inneboende arbetarvänlighet, kunna komma fram med sådana förslag som dessa, där man bara går direkt in på strejkrätten, där man naturligtvis i förbifarten också måste få in, att även arbetsgivarna kunna ställa till med sådana här saker, men icke ser den oerhörda skillnad, som finnes mellan den klass, som icke har något annat medel att slå sig fram med än vägran att arbeta, och den klass, som sitter inne med produktionsmedlen och helt enkelt kan säga: om ni icke vilja arbeta för oss så stänga vi det hela? Det finnes här icke någon tillstymmelse till tanke på att samhället skall gripa in i detta fall och se efter, om det varit nödvändigt för alla dem, som stängt sina fabriker, att stänga dem. Det finnes icke en tanke på att samhället skall gripa in och säga: om ej arbetarna skola få lov att använda sin strejkrätt hur

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

som helst, så skola icke heller egendomsägarna få använda sin egendomsrätt hur som helst, utan samhället skall se efter, om det är nödvändigt för de senare att kasta ut arbetarna i arbetslöshet. Om man gått fram på detta sätt och sagt, att samhället skulle lägga sin hand på hela det ekonomiska livet och se till, att det hålles i gång, när det är behöfligt och möjligt, då skulle man ha kunnat säga, att det framlagts ett opartiskt förslag. Nu kan jag icke se annat än, att just den liberala partimotionen vittnar om, att samma personer, som i många hänseenden äro vänner till arbetarna, leva utan att själva veta det i egendomsägarnas och det kapitalistiska samhällets atmosfär.

Jag vill sluta med att säga, att den verkligt skarpsynte iakttagaren skulle kunna fråga sig med en viss förvåning: varför stå socialdemokraterna upp och hålla så långa tal? Förstå de icke, att det bästa för dem är, om ett sådant förslag som detta går igenom, om en sådan lagstiftning som den här åsyftade kommer till stånd? Man har redan märkt ute i landet, att de trögaste arbetare, som icke bry sig så mycket om det politiska, vakna till liv, när de se, att man försöker behandla dem på annat sätt än arbetsgivarne. — Ja, det är ett problem: varför i all världen håva vi inte in den vinst, som ett bifall till utskottets förslag skulle innebära? Det är verkligen svårt att förklara. Jag får säga, att för min egen del är jag icke på det klara med det själv. Men när jag försöker analysera, vad jag tänker i detta ögonblick, ter det sig nog närmast för mig, som om hos oss, som representera arbetarrörelsen, finnas två själar i samma bröst, där finnas både vad jag vill kalla den revolutionäres och fredsvännens. Den första är det som med glädje hälsar allt, som piskar arbetarklassen samman, och som kommer att påskynda arbetarklassens framträngande till makten. Även där ha vi en parallell med det internationella. Den som kämpar för en nationalitet, som han anser vara förtryckt, måste naturligtvis önska, att denna nationalitet drives till insikt om förtrycket. Han vet, att känslorna drivas upp genom förtrycket, att det enda, som kan samla nationaliteterna, är just detta, att de känna sig förtryckta. Men vi ha upplevat, hurusom just då, när en nationalitet på det sättet blir samlad, när den lyckats erövra makten, den på grund av bitterheten i dessa strider förlorat sinnet för vad hela samhället kräver, och därför begagnar sin makt på samma sätt som de gamla maktägarna. Nu är det verkligen så, fastän många här i kammaren kanske ej vilja erkänna det, att arbetarrörelsen eller socialismen visserligen bygger på klasskampen. Det kan ej förnekas, och därför måste vi försöka att elda upp de känslor, som innebäras i detta, som kallas för klasskänslor. Men socialismen bygger också på solidariteten. Och den bygger ej bara på solidariteten inom klassen, utan den har faktiskt också till mål att skapa en solidaritet inom hela samhället. Nu veta vi mycket väl, att för varje piskrapp som arbetarklassen får, så drives denna klasskänsla fram, och den kan hjälpa oss att komma till makten kanske förr än vi annars skulle göra. Men på samma gång utgöra dessa klasskänslor utan allt tvivel en fara för den nödvändiga samhällssolidariteten, och just där-

för, att vi stå här och känna, att vi måste bygga på och ej kunna undvara klasskänslorna, men ej heller solidariteten, just därför är det så svårt att i detta ögonblick välja. Jag får säga, att det enda, som hindrar mig att i denna votering helt enkelt sitta stilla, medan kammaren går och ger sina röster, det är just den oklara känslan av att man så länge det över huvud är möjligt dock bör lägga sin röst för freden.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinrättelser.
(Forts.)

Herr I n g e s t r ö m: Jag skall inskränka mig, herr talman, till att inlägga en kraftig gensaga mot de uttalanden, som här ha gjorts dels av förra statsrådet Linder och dels av herr Möller. Jag gör detta, eftersom ingen annan representant för jordbruket gjort det, och jag vill särskilt framhålla det för oss jordbrukare generande i, att dessa talare ha insinuerat, att våra motioner framkommit i ensidigt arbetsgivarintresse. Jag kan emellertid instämma i vad herr Möller sade så till vida som anledningen till, att denna motion åtminstone från vårt håll framkommit, har varit den lantarbetarestrejk, som vi i somras hade tillfälle att bevittna, och även det strejkhot, som för närvarande svävar över jordbruket. Men vi få komma ihåg, att förhållandena inom jordbruket på intet sätt kunna jämföras med förhållandena inom industrien. Tiden medger ju ej att närmare utveckla dessa olika synpunkter, men säkert är, att arbetsgivaren inom jordbruket har en långt svagare ställning än arbetsgivaren inom industrien, och jag kan också säga, att lantarbetarens ställning är bra mycket ömtåligare än industriarbetarens. Jag skulle ej ha kommit att bära fram motionen i denna kammare, om det ej förekommit framställningar just från lantarbetare, som vänt sig till mig och frågat vad vi ämnade företaga för åtgärder för arbetsfredens bevarande — just vad klämman i utskottsutlåtandet innehåller. Jag trodde, när jag frambar denna motion, att jag gynnade lantarbetarnes intressen, och jag är då ej rädd för de farliga följder, som herr Möller här skisserade upp. Det går ju an att säga och det kan på vissa håll låta bra, att lantarbetarne måste ha strejkvapnet i sin hand, men vi få komma ihåg, att om också detta strejkvapen kanske i första hand drabbar arbetsgivaren, att följderna blir att arbetsgivaren inrättar sin jordbruksdrift så, att han gärdar sig i största möjliga utsträckning mot dessa strejker. Detta vapen drabbar således det svenska jordbruket, och i sista hand det svenska folket. Jag skulle vilja se herr Möller på en resa i de trakter, där strejken i somras gick hårdast fram — visa de stora fält, där nu ingen höstsäd växer, där vallarna ligga oupplöjda och där inga konstgjorda gödselmedel finnas inköpta. I dessa trakter har man i vår icke vågat inköpa några konstgödselmedel, utan man sitter i lugn och ro och väntar på vad som komma skall. Herr Möller skulle också finna hundratals familjer, som äro arbetslösa därför, att man inskränkt jordbruksdriften i allt mer extensiv riktning. Skall detta gå ut över hela landet, så tror jag, att vi komma ut i mycket, mycket farliga förhållanden. Kan därför något göras för att säkerställa arbetsfreden inom jordbruket, så tror jag, att vi därigenom lika mycket gagna de svenska lantbruksarbetarne som det svenska folket.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinsättelser.
(Forts.)

Herr Möller: Ja, jag är på sätt och vis glad över de uttalanden, som herr Ingeström nu har gjort. Jag kunde ju ej få en bättre bekräftelse på de synpunkters riktighet, som jag för min del tillät mig att framföra i mitt anförande. Herr Ingeström förklarade ju nämligen uttryckligen, att det faktum, att han burit fram en motion i denna kammar, härrör därur, att lantarbetarrörelsen har uppstått och att lantarbetarne ha strejkat och hota med att strejka. Konklusionen kan då, trots vad som står i utskottets utlåtande, ej bli annan än den, att *lantarbetarne skola*, därest i varje fall herr Ingeströms uppfattning får råda, komma att *berövas möjligheten att med strejken som vapen förbättra sin ställning*.

Det finnes icke den man, som, när han begär, att samhället skall ingripa till hans förmån, ej känner sig fullt medveten om att därvid representera de högsta samhällsintressena, och när jag hörde herr Ingeström förklara, att det ingalunda är något ensidigt arbetsgivarintresse, som har förmått honom att frambära bland annat denna motion, då hörde jag så att säga samhället självt tala, nämligen det jordbrukande samhälle, som vi för närvarande ha. Det föll honom icke in, att om en strejk utbryter inom lantbruket, om någon oro stör freden mellan arbetare och arbetsgivare inom jordbruket, måhända arbetsgivaren skulle kunna ha någon del av ansvaret för, att strejken utbrutit. Det var så uppenbart för honom, att här fanns bara en part, som hade något ansvar, och det var den, som gick i strejk. Ja, men då man går i strejk, då skall det finnas en motivering för den, och den torde väl ändå ej vara annan, än att arbetsgivaren har motsatt sig framställda krav, vare sig på höjda arbetslöner eller på annat.

Jag vill nu ej taga upp frågan, huruvida kraven varit för stora, men när två parter strida på detta sätt, så borde väl ändå den ringaste eftertanke säga, att det ej gärna kan vara bara den ena partens skuld, att strejk utbryter. Detta menade emellertid herr Ingeström, och han tyckes vara övertygad om att får man bara en lag, som förbjuder lantarbetarne att strejka, så skall det bli så bra för det svenska jordbruket och för det svenska folket. Ja, jag skall ej bry mig om att gå in på någon polemik mot detta resonemang. Det är till punkt och pricka det resonemang, som för 25 å 30 år sedan varje svensk arbetsgivare inom industrien förde. Industriens arbetsgivare *ha fått lov att lära sig*, att det resonemanget ej var samhällsintressets resonemang. Det kan nog hända, att våra jordbrukare, i den mån de begagna sig av främmande arbetskraft, också få lära sig den läxan, om de nu tro sig i riksdagen ha makt att genomdriva lagar till sitt skydd.

Jag skall för övrigt endast inskränka mig till att geniet mot herr Hellberg säga, att jag är synnerligen övertygad om, att för hans del hans sländpunktstagande i denna sak på intet sätt inspirerats av någon önskan att i striden mellan klasserna ens handikapa den ena klassen. Men även för herr Hellberg bör herr Ingeströms senaste yttrande ha utgjort

åtminstone i så måtto en varning, att han borde ha förstått, att han resonerat fel, då han utformat sin syn i föreliggande frågor.

Det är nu en gång på det viset, att om det blir ett strejklöslöshetsförbud inom jordbruket, så är godsägaren i en ställning, som, jämförd med lantarbetarens, ger honom det fullständiga övertaget. Därom kan intet tvivel råda, och det är därför, som jag är övertygad om att man för en normal utvecklings egen skull bör om möjligt förhindra, att detta förslag någonsin kan bli annat än ett skrivelseförslag, förhindra, att det över huvud taget kan omsättas i praktiken. Herr Hellberg får ju ändå ej förvåna sig över — han angrep särskilt herr Linder — att, då man läser utskottsutlåtandet, som ju, om jag får använda det uttrycket, är vita plåstret, och vet, vem som står där bakom — ej bara herr Hellberg — så får man liksom den känslan, att *här äro orden till för att dölja tankarne*. Även på den punkten tror jag, att herr Ingeströms anförande var av upplysande, välgörande upplysande natur. Där fingo vi veta något av vad som ligger bakom.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Rosén: Om utlåtandet bifalles, så vinner man, så vitt jag förstår, ingenting annat än att arbetarne ännu hårdare svetsas samman i sina organisationer, och då så är förhållandet, kommer jag, herr talman, att rösta för reservationen.

Herr von Sneidern: Endast ett par ord! Jag ber att få tack- samt erkänna det uttalande, som gjorts av den förste ärade talaren och reservanten, som måst erkänna, att i utskottsutlåtandet ingenting förekommer, som ej har fullkomligt opartisk karaktär, avseende att skipa full rättvisa mellan arbetsgivarne och arbetarne. Tyvärr kan jag ej utsträcka detta tack till de övriga reservanterna, och talarne på den motsatta sidan, såväl den juridiskt skolade reservanten som nu till sist herr Möller, vilka ha ansett lämpligt att insinuera, att andra saker ligga bakom utskottets uttalande. Dessa beskyllningar ha på ett kraftigt och tillfredsställande sätt tillbakavisats av herr Hellberg, som även försvarat den liberala motionen och vad den åsyftar.

Herr Hansson gick i sitt sista yttrande även in på en anmärkning om, att jag i mitt första uttalande ej skulle ha beaktat, att åtskilligt var åstadkommet i avseende på lagstiftningen på detta område. Ja, det torde väl vara besvarat med den kläm, som jag har författat. Där begäres ju, att vi skola få *ytterligare* åtgärder utöver vad som redan finnes. Den lagstiftning, som nu finnes om medling och skiljedom, har för sin tillkomst och utveckling haft liberala krafter att tacka. Den har haft god och välsignelsebringande verkan, det erkännes även av våra motståndare i denna debatt. Det förslag, som nu framkommit från vårt håll, innebär därför endast en fortsättning på den tradition, som så småningom har drivit fram den lagstiftning, som redan nu finnes.

Jag kan ej följa herr Wigforss i den jämförelse mellan den internationella rätten och den inhemska lagstiftningen, som han gjorde. Han

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

vände sig delvis mot mig, men han måtte ej hava följt mig i mitt första anförande tillräckligt. Jag särskilt underströk, att vid de anmärkningar, som kunna riktas mot den internationella lagstiftningen i det avseendet, nämligen att den ej fullt löst de internationella frågorna, fästa vi verkligen ej något avseende, och det hindrar oss ej från att försöka taga, om jag så får säga, ännu ett tuppfjät framåt på rättens väg. Därför göra vi det ej heller inom denna lagstiftning inom det nationella området, ifråga om förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, om vi också ej tilltro oss att kunna lösa alla de svåra tvistefrågor det här gäller. Det kan ej hindra oss från att söka så småningom komma fram på rättsutvecklingens väg. Herr Wigforss tror jag anslöt sig till en viss katastrofteori, som jag knappast hade väntat mig från det hållet, och som jag beklagar. Emellertid på den internationella rättens område tvekar han tydligen ej att vara med om en organisation, där vi givetvis stå i en svagare ställning i förhållande till de makter och krafter, som där råda, men när man kommer in på de enskilda klassernas strider, så anser han, att inom arbetarlagstiftningen arbetaremassorna icke skulle kunna vara med om att underkasta sig en rättsordning, enär de äro den svagare parten. Inkonsekvensen synes mig påtaglig. Vidare vill jag ingalunda skriva under den uppfattningen, att i detta nu arbetarparten skulle ha en sådan svag ställning, som han sade.

Ja, vad sedermera herr Möllers tal om lantarbetarne beträffar så undrar jag, om herr Möller själv vill bestämt uttala sig mot den riktlinje, som av utskottet uppdragits, eller den, att arbetsfred skall råda under avtalstiden. Där ha vi just dragit en gränslinje mellan vad som från vissa håll har framkastats — jag tror dock icke i den motion, varom herr Ingeström särskilt uttalat sig, utan i en från annat håll.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hellberg: Ja, herr talman, jag skall gent emot herr Möller endast tillåta mig en liten erinran om att, när effekten av striden mellan arbetare och arbetsgivare är den, som herr Ingeström tecknade, nämligen att jordbruket ödelägges, d. v. s. en av grundvalarne för hela vår existens mer eller mindre vedervågas, då undrar jag ändå, om inte var och en känner, att här gäller det någonting, som inte borde få sättas in som en spelmark i klasskampen. Herr Möller utlade det naturligtvis från sin utgångspunkt så, att de åtgärder, som man önskar för att förebygga dessa strider, skulle gå ut på att trycka ner arbetarklassen och låta jordägarna triumfera; men man får väl ändå inte tänka sig, att en rättsskipning eller ett medlingsförfarande så skall bliva den rena parodien på allt vad rätt heter. Däremot utgöra de nuvarande förhållandena i detta avseende en parodi på allt vad rätt heter. Meningen är — det tro vi väl ändå till sist alla — att samhällets ingrepp skulle kunna bli ett uttryck för rättvisa och billighet. Och därmed kommer jag över till herr Wigforss' anförande, som närmast föranledde mig att begära ordet. Jag är herr Wigforss uppriktigt tacksam för två saker.

Först och främst för den höga och värdiga ton i hans anförande, som verkade välgörande, inte minst tack vare kontrastens lag; men också därför att han försökte klargöra det felaktiga i jämförelsen mellan vårt yrkande på fred mellan klasserna och yrkandet på fred mellan nationerna. Han sade, såvida jag fattade honom rätt, att för att skapa en sådan fred måste först och främst de intresse motsatser avlägsnas, som ligga till grund för striderna, och det menade han väl kunde vara möjligt i det ena fallet men inte i det andra. Men, mina herrar, var är intresse motsatsen intensivare och farligare än just mellan nationerna? Å andra sidan, när han antydde, att rättsskipningen eller rättsavgörandet här skulle ligga i så att säga den ena partens hand, så tror jag, att det är en överdrift, som redan en föregående talare framhållit. Det är inte så numera, att den ena klassen kan trycka ned den andra, utan vi ha ju en rätt stor jämvikt på det ekonomiska området. Men sedan må väl frågas: var ligger då rättsskipningen på det internationella området? Hur många gånger ha vi inte hört, hurusom i nationernas råd stormakterna sitta som de ensamma avgörande? Men icke desto mindre våga vi lita på, att även inom denna krets rätten skall kunna göra sig gällande.

Det förefaller mig, att under denna debatt från ena sidan hörts en trosbekännelse, som innebär, att det enda och allena de lita på — det har modifierats i någon mån av enstaka talare, men ändå varit genomgående — det är klasskampen! Men jag tror, att vi kanske litet var innerst känna, att vi behöva närma oss ett stadium, då vi kunna tro på någonting, som ligger högre än klasskampen, då vi kunna börja tro på rätten, på människornas rättskänsla. Jag tror, att det är denna mera framsynta politik, som ändå till sist kommer att segra.

Herr Wigfors: Ja, bara ett ord till förklaring! Jag menade, när jag jämförde striderna inom samhället och mellan nationerna, att när vi vilja skapa ett internationellt fredsförhållande så bygga vi antingen på status quo, och då kan rätten tolka, vad som är status quo — det förhållandet finnes icke inom samhället, när en klass vill ändra status quo — eller också söka vi, när i ett internationellt förhållande t. ex. en förtryckt nationalitet skall söka frigöra sig, komma fram till vissa rättsgrundsatser, som skola ligga bakom det utslag, som skall fällas. Då man här i samhället börjat slå fast sådana rättsgrundsatser och säga, att en klass, som kämpar sig fram, skall ha det eller det, så att på det sättet konflikterna skola kunna lösas, då kan man börja resonera om, huruvida man ej skulle kunna komma fram på den vägen, som här föreslagits. Men dessförinnan riktar den sig bara mot symtomen och ej mot orsakerna. Det är det, som jag finner vara det stora felet i hela detta resonemang. Jag vill nu sluta med anknytning till herr Hellbergs sista yttrande. Då detta förslag icke kan bidra till att stärka solidariteten inom samhället utan endast kan bidra till att stärka klasskänslorna, så är det därför, som jag ändå till sist kommer att rösta mot utskottets förslag.

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Om lagstiftning mot samhällsfarliga arbetsinställelser.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämligt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den av herr C. E. Svensson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 33.

Behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan uppsköts till ett annat sammanträde.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för framställning av en ny torpedtyp;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för anskaffning av krigsfartygsmateriel;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående bestridande av dels ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria dels ock utgifter för vissa för anställdhet av försök med eldledningsinstrument erforderliga anskaffningar m. m.;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inredning och möblering av de nya byggnaderna för vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte; samt

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till arbetarnas bildningsförbund för organisationskostnader.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till dels riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 299, angående val av tre fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

nr 303, angående val av två fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk; samt

nr 306, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem;

dels riksdagens förordnanden för:

nr 300, två fullmäktige i riksbanken;

nr 301, f. d. statsrådet F. V. Thorsson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 302, tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 304, två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 305, tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 307, två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket; samt

nr 308, två suppleanter för de av riksdagen utsedda ledamöterna i riksdagsbibliotekets styrelse.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 311, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning om ändrad lydelse av 4 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, dels ock förordning om ändrad lydelse av rubriken nr 160 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 107, angående förslag till lag om utmättningsed;

nr 108, angående lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo;

nr 109, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden samt till lag om ändrad lydelse av 5, 22 och 35 §§ i lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.;

nr 110, angående lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m.;

nr 111, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910;

nr 112, angående förslag till lag om ändring i vissa delar av ut-sökningslagen m. m.;

nr 113, angående lag om ändrad lydelse av 254 a § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 114, angående kungörelse med vissa bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension m. m.;

nr 115, angående förslag till lag om ströängars indragande till kronan m. m.;

nr 116, angående förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av kungörelsen den 30 december 1916 angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmark; samt

nr 117, angående förslag till lag angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m. samt angående anslag till kontroll å lagens efterlevnad.

Anmäldes och bordlades sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1 (13), i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fonder av rusdrycksmedel m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 7,56 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.